

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

**„Just another just war?“ Intervence v Libyi perspektivou teorie spravedlivé
války**

Diplomová práce

Autor: Bc. Pavel Vagenknecht

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Žídková, Ph.D., M.A.

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*‘Just another just war?’ Intervence v Libyi perspektivou teorie spravedlivé války*“ vypracoval sám na základě uvedené literatury a souhlasím se zveřejněním této práce pro studijní účely.

V Olomouci, dne 30. dubna 2015

Pavel Vagenknecht

Rád bych tímto srdečně poděkoval doktorce Žídkové, bez jejíž ochoty, vstřícnosti, flexibility, odborné erudice a nasazení by tato diplomová práce bezpochyby nevznikla.

„Mír se zjednává válkou.“

Cornelius Nepos

Obsah

ÚVOD.....	7
1. Tradiční teorie spravedlivé války	15
1.1 <i>Jus ad bellum</i> – kritéria vyhlášení války.....	15
1.1.1 Spravedlivý důvod	16
1.1.1.1 Humanitární intervence jako spravedlivý důvod.....	18
1.1.2. Správný záměr	19
1.1.3. Legitimní autorita	21
1.1.4. Rozumná šance na úspěch	22
1.1.5. Proporcionalita cílů	23
1.1.6. Válka jako poslední možnost	25
1.2. <i>Jus in bello</i> – kritéria vedení války	25
1.2.3. Pravidlo rozlišování.....	26
1.2.4. Princip proporcionality prostředků	27
2. <i>Jus post bellum</i> – integrální element teorie spravedlivé války?	29
2.1. Postkonfliktní spravedlnost v pojetí Briana Orenda.....	30
2.2. Eric Patterson a jeho přínos ke konceptualizaci <i>jus post bellum</i>	34
2.3. <i>Jus post bellum</i> perspektivou Michaela Walzera	38
2.4. Diskuze a definice fundamentálních principů <i>jus post bellum</i>	42
3. Humanitární intervence NATO v Libyi jako spravedlivá válka.....	50
3.1. Kritérium spravedlivého důvodu a správného záměru	50
3.1.1. Legitimizace intervence z pohledu Velké Británie.....	50
3.1.2. Legitimizace intervence z pohledu Francie	52
3.1.3. Legitimizace intervence z pohledu USA	54
3.2. Rezoluce 1973 a otázka OSN jako legitimní autority.....	63
3.3. Proporcionalita cílů	67
3.4. Kritérium poslední možnosti	69
3.5. Podmínka rozumné šance na úspěch	72
3.6. Kritéria vedení války <i>Jus in bello</i>	74
3.7. <i>Jus post bellum</i> a postkonfliktní Libye	77
3.7.1. Kritérium nastolení mírové situace a redukce destruktivního potenciálu	79
3.7.2. Participace na politické rekonstrukci	82
3.7.3. Zajištění základních lidských práv.....	84
ZÁVĚR	88
Prameny a literatura.....	92
Prameny	92
Internetové zdroje.....	93
Literatura	95

Abstrakt (CZ).....	99
Abstract (EN)	100

ÚVOD

Válka je bezesporu fenoménem, který provází lidské dějiny od nepaměti. V knize „*What Every Person Should Know About War*“ z roku 2003 uvádí Chris Hedges, americký publicista a analytik, že z posledních 3400 let lidské existence jich pouze 268 proběhlo zcela bez války. Doba míru tedy představuje pouhých 8% tohoto časového úseku. Možná právě díky neotřesitelné pozici ozbrojeného boje jako permanentního elementu chování aktérů mezinárodního systému se velmi brzy začaly formovat snahy zasadit vedení války do takového argumentačního rámce, který by po naplnění určitých kritérií umožňoval konkrétní konflikt označit za morálně správný. Takovým nástrojem normativního hodnocení válečných konfliktů se za zásadního přispění křesťanské etiky, která po staletí formovala nezbytný morální fundament, a právního pozitivismu, jež později některé její aspekty modifikoval a zčásti modernizoval, stala teorie spravedlivé války.

Tato teorie vychází ze základní premisy, že ačkoliv každá válka představuje jistou formu zla a vždy přináší více či méně utrpení, za splnění určitých podmínek je možné některé válečné aktivity označit za skutečně spravedlivé a morální. Specifická podoba kritérií nutných k naplnění podstaty spravedlivé války je sice předmětem mnoha sporů a analýz, které se v různé formě i intenzitě objevují již několik století, samotný fakt uznání teoretické možnosti existence spravedlivé války nicméně vymezuje této teorii svébytný prostor mezi realistickou teorií mezinárodních vztahů, která vnímá válku jako fenomén v globálním anarchickém systému inherentní, a pacifistické přístupy k mezinárodním vztahům, které naopak jakoukoliv formu ozbrojeného boje považují apriorně za špatnou a morálně neobhajitelnou. Základní premisou teorie spravedlivé války je fakt, že válka jako lidská aktivita není určitou formou anarchie a morální pravidla se na ni vztahují stejně, jako na další oblasti lidského života. Správně pojatá teorie tedy disponuje potenciálem stát se v rukou politických a vojenských elit užitečným normativním instrumentem.

Téma této práce bylo zvoleno především v souvislosti s nepřehlédnutelnou četností konfliktů označovaných jedním z aktérů za *spravedlivé*, překvapivým množstvím moderních přístupů k uchopení teorie staré stovky let i značné atraktivitě spojení války jako v zásadě destruktivní lidské aktivity s otázkami morálky, dobra a spravedlnosti. Zajímavým aspektem je rovněž existence velkého množství interpretací a pohledů na spravedlivou válku, stejně tak jako výzvy, kterým

tato teorie čelí v moderní době. Existence zbraní hromadného ničení, dosud nevídaná míra propojení mnoha politických aktérů skrze nadnárodní bezpečnostní instituce, nebo např. moderní trendy v oblasti zbrojení jsou jen některé z široké řady elementů, které musejí být v uvažování o moralitě vedení válek v dnešní době reflektovány. Jednou z dosud nevídaných forem války vzniknuvších po konci studené války je rovněž humanitární intervence, která si dosažení spravedlnosti formou odvrácení humanitární katastrofy přímo klade za svůj cíl. Takovouto intervencí byl rovněž zásah NATO v Libyi v roce 2011, který byl vzhledem k výše uvedenému vybrán jako téma této práce.

Jejím hlavním cílem je podrobit intervenci v Libyi aplikaci kritérií teorie spravedlivé války a na základě analýzy reálného průběhu tohoto vojenského zásahu proti režimu Muamara Kaddáfího zhodnotit míru shody konkrétních politických a vojenských rozhodnutí intervenujících sil s etablovanými principy této teorie. Sekundárním cílem práce je rovněž představení kategorie poválečné spravedlnosti *jus post bellum* a zhodnocení její relevance pro „klasickou“ teorii spravedlivé války. K dosažení těchto cílů hledá tato práce odpovědi na následující výzkumné otázky:

- *Je žádoucí, aby za účelem komplexního normativního hodnocení morality konfliktů tvořil koncept ‚jus post bellum‘ integrální součást teorie spravedlivé války?*
- *Do jaké míry byla Libyjská intervence politickými představiteli klíčových intervenujících států skutečně obhajována jako svojí podstatou spravedlivá a legitimní?*
- *Odpovídá stupeň naplnění principů ‚jus ad bellum‘ a ‚jus in bello‘ v případě libyjské intervence také míře, do které se na základě analýzy postkonfliktní situace v Libyi podařilo hlavním aktérům tohoto zásahu naplnit principy poválečné spravedlnosti ‚jus post bellum‘?*

Na rozdíl od množství studií pracujících rovněž s teorií spravedlivé války se tato práce zabývá také doposud opomíjenou kategorií *jus post bellum*. Tato oblast vychází z premisy, že aby bylo možné jistý konflikt označit za spravedlivý, je

nezbytné se zabývat nejen průběhem války, ale také postkonfliktním uspořádáním a aktivitami vítěze bezprostředně po skončení bojové fáze. Protože se nicméně jedná o relativně mladou oblast výzkumu, usiluje tato práce o její konceptualizaci a na základě revize současných teoretických přístupů se snaží vymezit takové principy poválečné spravedlnosti, na kterých existuje zjevná shoda nebo se pod velmi podobnou deskripcí objevují ve všech soudobých studiích věnujících se oblasti *jus post bellum*. Tyto principy jsou následně aplikovány na skutečnosti Libyjské intervence a společně s podmínkami klasické teorie spravedlivé války napomáhají k dosažení cíle práce, jak je zde definován.

Z metodologického hlediska vychází tato práce z empiricko-analytického přístupu a je koncipována jako disciplinovaná interpretativní studie. Ta spadá v rámci typologie výzkumu do kategorie jednopřípadových studií a umožňuje výzkum jistého fenoménu, který je možné považovat za specifický a unikátní, skrze již existující teorii. Ta v tomto případě slouží jako identifikátor hlavních proměnných daného případu a představuje způsob, jakým k výzkumu tohoto případu přistoupit. Výsledkem práce pak není prezentace obecně platných závěrů či kvantifikování míry korelace mezi dvěma jevy, nýbrž rámcově co možná nejlépe ukotvená analýza specifického fenoménu nebo události. Tu v tomto případě představuje vojenská intervence některých západních států (později sjednocených pod vedením NATO) v Libyi v roce 2011. Adekvátní teoretický rámec poskytne teorie spravedlivé války, jejíž principy budou aplikovány právě na případ humanitární intervence spojeneckých sil v Libyi.

Vzhledem k výše specifikovaným výzkumným cílům sestává tato práce ze tří hlavních kapitol. První z nich se věnuje klasické teorii spravedlivé války. Slovem *klasické* je v tomto případě myšleno představení teorie v takové podobě, která jí dominovala po několik století. Již od počátků tradice spravedlivé války se totiž setkáváme s dvěma klíčovými soubory pravidel, jakými jsou sub-kategoriemi, které jsou vzájemně komplementární, pro teoretickou typologizaci a jednodušší praktickou použitelnost jednotlivých principů spravedlivé války však bývají takto rozlišovány. Jedná se o kategorie latinsky nazývané *jus ad bellum* a *jus in bello*. *Jus ad bellum* je ekvivalentem kritérií spravedlivého vyhlášení války a podstatu této kategorie tvoří deskripce principů, které společně konstituují systém podmínek, za kterých je použití násilí ospravedlnitelné. Tato kritéria jsou především *spravedlivý důvod* k vyhlášení války, *správný záměr*, který je cílem konkrétní válečné aktivity. Třetím aspektem je

poté nezbytnost, aby válka byla vedena *legitimní autoritou*. Tato tři kritéria, kterým bývá pro jejich povahu přisuzována zásadní důležitost, jsou následně doplněna o kritérium *proporcionality cílů*, existenci *rozumné šance na úspěch* a kritérium války jako *poslední možnosti*.

Kategorie *jus in bello* na tuto typologii navazuje vymezením kritérií spravedlivého vedení války. Pokud má být válka skutečně spravedlivá, pak nestačí, aby byly naplněny principy jejího spravedlivého vyhlášení, nýbrž také přiměřenost v provádění konkrétních opatření. Spravedlivě vyhlášená válka vedená nepřiměřeně destruktivním způsobem způsobuje utrpení, kterému je možné předejít. Nelimitovaná destrukce tak může negovat spravedlnost války, jakkoliv morálně mohla být vyhlášena. Proto je tento set pravidel, sestávající z kritérií *rozlišování* a *proporcionality*, nedělitelnou součástí klasické teorie spravedlivé války. Cílem této kapitoly je tedy vytvořit kompaktní teoretický obraz aktuální podoby kategorií *jus ad bellum* a *jus in bello*, v rámci reflexe historických souvislostí vytvořit základ pro správné pochopení fundamentů, ze kterých vycházejí, a poukazem na význam obou kategorií akcentovat jejich interdependenci.

Druhá část práce představuje v kontextu teorie spravedlivé války jisté novum. Pozornost je zde věnována výhradně kategorii tzv. *jus post bellum*. Jestliže předchozí dva soubory pravidel kontinuálně procházejí jen mírnými modifikacemi a jejich podstata zůstává v zásadě nezměněna, pak *jus post bellum* jako spravedlnost na sklonku války a po jejím skončení je fenoménem velmi mladým, dynamickým a stále otevřeným široké škále interpretací, z nichž některé usilují o zásadní redefinici tohoto konceptu či jeho postavení v rámci teorie spravedlivé války jako takové. To, že zájem o uchopení tohoto tématu evidujeme v nezanedbatelné míře až v posledních přibližně dvaceti letech, však není jevem náhodným, ani uměle vyvolanou vlnou zájmu o dosud neprobádané téma. Naopak, tento nárůst atraktivity tématu má zcela racionální základ a kromě jiného dokazuje, že sama teorie spravedlivé války není pouze jakýmsi abstraktním akademickým postulátem, ale plnohodnotným normativním nástrojem, který může mít zcela konkrétní praktický přesah a v dnešním komplikovaném mezinárodním prostředí představovat pro politické elity při klíčových zahraničněpolitických rozhodnutích uchopitelné morální vodítko.

Právě ze zkušeností poslední doby totiž stále patrněji vyvstává nutnost zaobírat se morálními otázkami postkonfliktního uspořádání, protože rezignace na elementární zohlednění pravděpodobného vývoje a z něj vyplývajících adekvátních

opatření po skončení konfliktu ze strany vítěze může vést k řadě nebezpečných jevů, které jsou v příkrém rozporu s chápáním významu spravedlnosti. V praxi jde v tomto ohledu o celou řadu nebezpečí, která mohou zahrnovat rovněž opětovné vypuknutí konfliktu ve stejném, nebo dokonce větším rozsahu. Za podobného stavu je velmi problematické daný zásah označit za spravedlivý, protože i přes případné naplnění principů *jus ad bellum* a *jus in bello* představuje výsledná situace obrovské množství rizik a vede k dalšímu lidskému utrpení, destrukci a materiálním ztrátám. Tyto jevy pak často opětovně roztáčí spirálu násilí, ze které je stále náročnější uniknout.

Druhá kapitola tedy sumarizuje stěžejní přístupy k postkonfliktní spravedlnosti několika soudobých teoretiků, jejichž výzkum v této oblasti je považován za nejpokročilejší. Tato část práce v první řadě zkoumá důvody relevance *jus post bellum* pro teorii spravedlivé války. Jestliže cílem války je dosažení lepšího stavu než toho, který existoval před jejím vypuknutím, pak by koncept *jus post bellum* neměl hrát v rámci teorie spravedlivé války roli doplňkového elementu, nýbrž nabízet takové principy, jejichž nenaplnění, stejně jako v případě kategorií *jus ad bellum* a *jus in bello*, může vytvořit legitimní argument proti označení dané války za spravedlivou. S ohledem na dosud absentující konsenzus na jasné definici principů *jus post bellum* je cílem této kapitoly vymežit na základě současných pojetí klíčových teoretiků taková kritéria spravedlivého konce konfliktu, u nichž je možné vysledovat stejný či podobný základ a která se ze všech definic aktuálně existujících těší nejvyšší míře ideového průniku. Kromě využití při praktické aplikaci těchto principů ve třetí části práce spočívá přínos této kapitoly v představení a konceptualizaci oblasti *jus post bellum*, která v českém prostředí téměř kompletně absentuje.

Třetí část práce se následně zabývá vojenským zásahem v Libyi v roce 2011 z pohledu teorie spravedlivé války, která však na rozdíl od drtivé většiny ostatních analýz pracujících s touto teorií reflektuje rovněž principy *jus post bellum*. Kapitola se nejprve věnuje důvodům, které vedly k zahájení intervence v Libyi, a zkoumá argumenty, jakými byl tento zásah ze strany jeho hlavních proponentů (Francie, Británie, USA) obhajován. Tato část je relevantní především z pohledu kritéria spravedlivého důvodu a správného záměru. Pozornost je zde věnována prohlášením, proslovům a dalším zdrojům obsahujícím důvody, argumenty ve prospěch zásahu a vytyčené cíle intervenujících sil. Velkou část využitých dokumentů v tomto případě představují primární zdroje. Kromě přístupu politických elit intervenujících zemí se

kapitola soustředí rovněž na roli OSN, jejíž Rada bezpečnosti schválila ve vztahu k situaci v Libyi dvě klíčové rezoluce, a jejíž role je stěžejní v první řadě z pohledu naplnění principu legitimní autority. Zkoumána je následně také míra naplnění všech dalších principů spravedlivé války, a to včetně těch, které vycházejí z *jus post bellum*, tak jak byly vymezeny ve druhé části práce.

Z výše uvedeného by se mohlo zdát, že teorie spravedlivé války je univerzálně uznávaným konstruktem, který je k evaluaci morality chování v konfliktech aplikovatelný za každých okolností a bez větších námitek. Ačkoliv kvalifikovaná konstruktivní kritika této teorie není příliš častým jevem, určité pokusy zpochybnit její základy existují. Zřejmě nejdále v tomto ohledu došel profesor etiky a filozofie z kalifornské univerzity ve Fresnu Andrew Fiala, který svůj skepticismus k základním filozofickým východiskům této teorie a praktickým aspektům z nich vyplývajících sepsal v knize *The Jus War Myth: The Moral Illusions of War*. V ní dochází k několika klíčovým závěrům, které vesměs zpochybňují přínos teorie spravedlivé války, stejně tak jako souvisejícího konceptu demokratického míru. Autor tvrdí, že demokratické státy vedoucí války z dobrých důvodů často v jejich vedení porušují principy *jus in bello*. Důvodem těchto porušení je podle něj fakt, že demokratická politika vyžaduje rychlá vítězství, kterých je dosahováno za velmi nízkou cenu, jak si žádá veřejné mínění, což má s válečnou realitou většinou velmi málo společného. Fiala nicméně rovněž postuluje, že nátlak ze strany obyvatel na základě protestů principiálně vycházejících z teorie spravedlivé války může citelně urychlit ukončení daného konfliktu i když většinou nikoliv dostatečně včas, aby bylo zabráněno závažným škodám. V rámci schopnosti posoudit autenticitu spravedlivých důvodů k určité válce podle něj lidem naprosto schází adekvátní informace, aby se v těchto otázkách mohli kvalifikovaně rozhodovat. K dalším z Fialových závěrů patří rovněž tvrzení, že díky rétorice, propagandě a chybným úsudkům politických lídrů jsou lidé v těchto otázkách velmi špatně informováni a manipulováni.

Fiala tedy na jednu stranu zpochybňuje teoretickou možnost, že by určitá válka mohla být objektivně vedena spravedlivým způsobem, na druhou stranu ovšem principy teorie spravedlivé války využívá k podložení kritických postojů vůči některým prvkům americké zahraniční politiky. Upozorňuje např. na nebezpečí, která nelze predikovat před vypuknutím konfliktu, což výrazně zpochybňuje možnost reálného naplnění kritéria komparace předpokládatelného dosažitelného dobra se způsobenými škodami, nebo na riziko zneužití moci ve válce s objektivně slabším

soupeřem. Přestože se na základě takovéto kritiky Fiala přibližuje postojům, které sám popisuje jako *praktický pacifismus*, který staví na morálním konsenzu a pragmatickém dialogu, díky svému využití teorie spravedlivé války má v této tradici nezpochybnitelné místo. Fialovy argumenty, dost možná navzdory jeho úmyslům a cílům, ve výsledku spíše posilují relevanci teorie spravedlivé války a přináší další důvody, proč je vhodné se jí zabývat.

Co se týká zdrojů k tématu, vychází tato práce téměř výhradně z anglicky psané literatury, neboť v českém prostředí se tématu spravedlivé války, tím spíše oblasti *jus post bellum* dostalo do této doby minimální pozornosti. Z kategorie primárních pramenů jsou využívána především prohlášení, projevy či tiskové zprávy konkrétních politiků, a to v první řadě v souvislosti s obhajobou vojenského zásahu v Libyi. V tomto ohledu je třeba mít na paměti, že se jedná o politická stanoviska usilující o vysvětlení určitých kroků či postojů, která směřují primárně k jejich voličům nebo mezinárodní komunitě a je tedy nezbytné pátrat po skutečném stavu věcí, který se nutně nemusí s deklarovanými informacemi shodovat. Z tohoto důvodu čerpá tato práce také z množství novinových článků a postojů analytiků. Jakkoliv jsou pro část práce pojednávající o legitimizaci libyjské intervence primární zdroje zcela klíčové, pouze na základě politických stanovisek by nebylo možné dané události objektivizovat a porovnat je s reálnou situací. Pro případ intervence v Libyi vyplývá nutnost využití co nejširší palety zdrojů s ještě vyšší razancí, než tomu může být u jiných analýz, protože klíčové události se udály v mimořádně rychlém sledu, kdy první protirežimní demonstrace a první letecké údery proti libyjské vládě dělilo pouze několik týdnů.

Pojetí teorie spravedlivé války tato práce reflektuje optikou soudobých autorů. Jedním z důvodů je v tomto ohledu již zmíněná fluidita některých komponentů této teorie. V tomto ohledu se pochopitelně nemění fundamenty, na kterých teorie stojí, nýbrž specifická opatření a interpretace v závislosti na aktuálních problémech spojených s vedením konfliktů jako je např. boj s terorismem či humanitární intervence. Pokud je poukazováno na určité změny v interpretacích principů teorie spravené války, je nejvhodnějším způsobem komparace staršího a moderního přístupu stejného autora. Proto jsou v této práci využity především díla Michaela Walzera jakožto nejvýznamnějšího teoretika spravedlivé války současnosti, jehož první publikace *Just and Unjust Wars* byla vydána v roce 1977, zatímco jeho soudobé pojetí *Aftermath of War: Reflections on Jus Post Bellum* nebo klasické dílo

Arguing about War jsou stará pouze několik let.

Druhým nejvíce relevantním zdrojem jsou poté díla Briana Orenda *Justice after war* a *The Morality of War*. Orend se zaměřuje především na oblast *jus post bellum*, kterou ale není možné vnímat jako separátní kategorii klasické teorie spravedlivé války a jeho přínos tak lze vidět především v kontextu modernizace teorie, jíž se poválečná spravedlnost stává stále relevantnějším komponentem.

Práce také čerpá z díla Davise Browna *The Sword, the Cross and the Eagle*. S podtitulem *The American Christian Just War Tradition* Brown reflektuje nejen křesťanské kořeny teorie, ale také její využití v soudobé americké zahraniční politice, které je nicméně pro účely této práce spíše méně relevantní. Důležitý je ale způsob, jakým autor argumentuje ve prospěch legitimacy jistého typu války a své závěry podkládá konkrétními událostmi většinou spojenými se zahraniční politikou USA.

Práce čerpá z množství dalších zdrojů různého stáří, formy i výchozího ideového prostředí, přičemž tato pluralita byla nejpodstatnější motivací jejich výběru. Pokud totiž hledáme ideové průniky v mnoha existujících pojetích jednoho tématu, pouze variabilita a četnost zdrojů mohou zajistit, že závěry analýzy z takových zdrojů vycházející budou pevně ukotvené a v maximální možné míře objektivní.

1. Tradiční teorie spravedlivé války

Když byla ve čtvrtém století našeho letopočtu nejprve garantována císařem Konstantinem v rámci Římské říše křesťanství tolerance a o několik desítek let později se pak stalo oficiálním náboženstvím, znamenalo to pro existující křesťanskou obec významný posun spočívající v radikální změně společensko-politického statusu. V rámci této změny začala být postupně opouštěna doktrína pacifismu, který byl prvotní církvi vlastní, a vzhledem k bezpečnostním hrozbám z okolních oblastí se začaly rýsovat postoje poukazující na nezbytnost omezené obrany. Svatý Augustýn byl prvním, kdo vycházel z přesvědčení, že válka může za určitých okolností představovat jediný možný nástroj, jak uchovat mír a zabránit zlu. Svými tezemi tak položil myšlenkové základy teorie spravedlivé války, jejíž podstata a specifické parametry byly od této doby přibližně tisíc let definovány výhradně v rámci církevního učení.

Teorii spravedlivé války nicméně během posledních pár set let ovlivnila řada dalších ideových proudů – přidaly se protestantské pohledy na válku, mezinárodně-právní pozitivismus, etika a v neposlední řadě také vojenství. Přestože dnes využití této teorie vyžaduje reflexi mezinárodního práva, je teorie spravedlivé války stále nejvýznamnějším zdrojem úvah o etických otázkách v mezinárodních vztazích, a kromě množství konkrétních konfliktů se částečně promítla např. do charty OSN, která bývá vnímána jako naplnění jednoho z jejích principů – legitimní autority. Podoba teorie, která je po staletí předmětem diskuzí a návrhů na úpravu, reflektuje rozdělení do dvou základních skupin. První z nich se zabývá tím, za jakých okolností je stát oprávněn uchýlit se k násilí a rozhodnout o válce. Druhá pak zkoumá způsoby vedení války a jejím cílem je přispět k minimalizaci způsobovaných škod a utrpení.

1.1 *Jus ad bellum* – kritéria vyhlášení války

Tato část práce se zabývá principy uchýlení se k válce. S ohledem na následující kategorii, *jus in bello*, je vedena debata ohledně vzájemné závislosti těchto dvou oblastí. Závěry teoretiků se v tomto ohledu liší. I takoví, podle kterých nespravedlivě vyhlášená válka může být svým průběhem spravedlivá, nicméně nezpochybňují důležitost naplnění principů *jus ad bellum*, protože těmito rozhodnutími každý konflikt začíná, a to bez ohledu na to, zdali je ve výsledku spravedlivý, či nikoliv.

1.1.1 Spravedlivý důvod

Zcela fundamentálním komponentem teorie spravedlivé války, resp. její podmnožiny *jus ad bellum*, je kritérium spravedlivého důvodu, kterému je (občas společně s kritériem správného záměru a legitimní autority) nezřídka kdy dáována priorita před ostatními principy. Je rovněž kritériem, které se v nezměněné podobě vyskytuje bez výjimky ve všech typologiích pracujících s ideály spravedlivé války.¹ Princip spravedlivého důvodu vychází z přesvědčení, že užití síly se vždy musí zakládat na naplnění účelu, který je možné označit za morální. Aby byla válka morálně akceptovatelná, smyslem musí být za každých okolností napravení zla.

Spravedlivý důvod je předmětem zkoumání teoretiků od počátku smýšlení o moralitě války, bývá ovšem také mylně interpretován jako princip určující, jakým způsobem a v jaké šíři by mělo spáchané zlo být napraveno. Takové otázky spadají pod princip proporcionality cílů, nikoliv pod analýzu toho, jaký účel dané použití síly plně legitimizuje. Na rozdíl od realismu, kde je centrálním prvkem síla, a pacifismu, kde jím je mír, jde mezi teoretiky *bellum iustum* o evaluaci morality motivu, kterým je použití síly obhajováno. Mír sám o sobě představuje dobro, stejně tak jako spravedlnost, ale nic z toho není dobrem absolutním. Míru je v určitých případech možné dosáhnout pouze spravedlivým užitím síly.²

Zřejmě nejvíce akceptovaným spravedlivým důvodem se během poměrně složitého vývoje tohoto kritéria stala obranná válka. Ačkoliv sám Akvinský defenzivní boj explicitně nezmiňuje, drtivá většina teoretiků, kteří na něj v pokusech o vymezení čitelných morálních pravidel navazují, tak činí. Následkem toho je možné pozorovat zřetelný konsenzus na naplnění tohoto kritéria v případě obrany státu i jednotlivce.³ Takové myšlenky se výrazně promítly do dnešního učení křesťanských církví. Například podle největší z nich, katolické, může být oprávněná obrana v případě, kdy jistá osoba nese odpovědnost za svůj nebo cizí život „závažnou povinností“ a zneškodnění nespravedlivého útočníka není překročením zákazu zabití.⁴ Rozšířením těchto principů pak na úrovni států může být za spravedlivou považována i odplata, pokud je ovšem její rozsah limitován a neobsahuje aspekty pomsty. Je možné říci, že pokud je cílem daného chování bezpečnost vlastních občanů a zároveň jsou

¹ TONER (2010), str. 82

² ELSHTAIN (2003), str. 56

³ BROWN (2008), str. 68

⁴ *Katechismus katolické církve*, paragraf 2321

respektována legitimní práva ostatních států, nemusejí se za určitých okolností povinnosti státu vůči svým občanům omezovat na geografické vymezení vlastního státu. Ochrana daného území v případě ohrožení je pak pochopitelně také plně obhajitelná, ať jsou hlavním důvodem takové obrany snahy o zachování územní celistvosti, udržení práva obyvatel udržovat vlastní kulturní identitu či disponovat jinými právy – od vzdoru zotročení cizí mocností po právo volit své politické elity.⁵

Centrální prvek spravedlivé války v pojetí sv. Augustina tvořila nutnost ochránit bezbranné, pokud jsou vystaveni nebezpečí. Přestože z raně křesťanského pohledu je lepší být vystaven utrpení než jej způsobovat, Augustin argumentuje ve prospěch možnosti bránit se tyranům i v případě, kdy je nezbytné použít smrtelnou sílu.⁶ V tomto ohledu je možné se k válce uchýlit za účelem dosažení nebo zachování míru. Tento mírový stav by pak měl svět zanechávat v lepším stavu, než v tom, který panoval před válkou.

Pokud se posuneme k válce útočné, situace je zde o poznání komplexnější. Z pohledu na evoluci historické debaty na téma legitimacy útočné války je však patrné několik případů, na kterých existuje poměrně exaktní shoda. Prvním z nich je znovunabytí odcizeného majetku. Augustin v tomto smyslu mluví spravedlnosti války, jejímž cílem je „*navrácení toho, co bylo nespravedlivě zcizeno*.“⁷ Rovněž Grotius argumentuje ve prospěch validity spravedlivého důvodu v případě, kdy ideálu dobra může být dosaženo napravením křivdy ve formě navrácení majetku, nebo dokonce obrany před útočníkem, jenž vede k jeho smrti. Disparita mezi hodnotou zcizeného majetku a života útočníka je vyvážena rozdílností mezi morálně příznivou pozicí obránce a zcela opačnou, zavrženíhodnou pozicí útočníka.⁸ Jakkoliv se podobné úvahy mohou vztahovat kromě hmotného majetku také na teritoriální aspekty konfliktů, souhrnně patří spíše do širšího pojetí morality jako takové a aplikovatelnost na regulérní konflikty je značně omezená. Důležitější než přesná definice jsou však v tomto případě ideje, ze kterých tyto definice vycházejí.

Dalším případem je potom vynucení práv a náprava křivd, koncept, který se vyvinul z historických úvah zabývajících se vynucováním práv Božích. Minimálně v rovině nápravy spáchaných škod jsou tyto myšlenky v jisté formě použitelné i dnes.

⁵ BROWN (2008), str. 71

⁶ ELSHTAIN (2003), str. 57

⁷ BROWN (2008), str. 72

⁸ GROTIUS (1925), II, 1, str. 11

Ač toto pojetí spravedlivého důvodu spadá do kategorie tzv. odvetné spravedlnosti (*retributive justice*), nejedná se pochopitelně o žádnou formu odplaty či pomsty. Zatímco pomsta je totiž výrazem emocionálního rozbouření, nepodléhá žádným limitům a příliš se nezabývá tím, kam je směřována, trest je naproti tomu neosobní, nepodléhá předpojatosti, usiluje o obecné dobro a jako element směřující k nápravě zla je tak v civilizované kultuře nezbytným morálním komponentem i v soudobé společnosti.⁹ V tomto smyslu jsou tak státy založené na vládě práva povinovány podnikat akce proti státům, jež na přirozené zákony nedbají.

Historická debata se zabývá ještě jednou, dnes relativně kontroverzní podobou spravedlivého důvodu – obranou cti. Brown připomíná, že válka za cílem obhájení cti není anachronickým přežitkem z dob středověku, ale reálně se vztahuje např. k několika konfliktům proběhnuvším v devadesátých letech. Jako příklad udává americký raketový útok na Irák v roce 1993, který byl reakcí na pokus o atentát na George W. Bushe vycházející z rozhořčení v důsledku rozsáhlého ponížení Iráku po válce v zálivu. Odvetný raketový útok ze strany USA po neúspěšném atentátu může být podle Browna považován za případ obrany národní cti, spravedlivý důvod ale takový akt zcela jistě nenaplnuje.¹⁰

1.1.1.1 Humanitární intervence jako spravedlivý důvod

V souvislosti s kritériem spravedlivého důvodu se v posledních letech stále silněji mluví o humanitární intervenci, která pochopitelně zásadním způsobem vychází z teorie spravedlivé války a představuje soudobý pokus o její limitované převedení do praxe za účelem předcházení masovému utrpení civilních obyvatel. Události, jako byla např. rwandská genocida, posunuly tuto debatu z uvažování o situacích, za kterých jsou určité skupiny států či jiní aktéři oprávněni intervenovat směrem k analýzám, za kterých okolností by bylo chybou intervenci neprovádět.¹¹ Humanitární intervence představuje významnou výjimku v principu ne-intervence, který vychází z respektu ke státu jako k legálnímu uskutečniteli práv národa včetně práva být tímto státem chráněn před nebezpečím. Pokud ale vláda fatálním způsobem selhává ve schopnosti ochrany svých občanů, není možné ji považovat za legitimního reprezentanta lidu a její počínání tak podryvá jakýkoliv nárok na užívání suverenity. Intervence však i

⁹ CHARLES (2005), str. 147

¹⁰ BROWN (2008), str. 80

¹¹ NARDIN (2013), str. 68

v takovém případě musí být prokazatelně zdůvodnitelná jako výjimka z principu nevměšování se do záležitostí suverénních států, a také neexistencí jiného způsobu, jakým se utlačovaní civilisté mohou persekuci ze strany vlády bránit.

Tyto argumenty nejsou v kontradikci s axiomem, že použití síly je ospravedlnitelné předně jako defenzivní nástroj, pouze princip obrany posouvají do jiné roviny. Pokud totiž uznáváme nárok státu pomoci jinému v obraně před agresí, humanitární intervence nahrazuje tento stát subjekty existujícími uvnitř dané politické entity, jež jsou vystaveni agresí ze strany vlastní vlády. V tomto případě je potom intervence stejně obhajitelná, jako sebeobranná válečná aktivita.¹² Újmy nedoznává ani fundamentální princip suverenity, protože stát, který porušuje práva svých obyvatel, není oprávněn vznášet nároky na plnohodnotnou suverenitu.

Spravedlivý důvod k válce, ač nahlížen z řady možných perspektiv, tedy tvoří základ spravedlivé války. Vzhledem ke klíčové úloze tohoto principu je možné uvažovat o jeho vztahu k následujícím principům v intencích kondicionality. Absence spravedlivého důvodu může navíc citelně oslabit schopnosti vojenských jednotek řídit se dalšími principy jako je např. proporcionalita.¹³ V zásadě je možné mluvit o konsenzu na tom, že válka vedená bez spravedlivé příčiny se stává automaticky nespravedlivou, a to i v případě, kdy jsou ostatní požadavky na moralitu války uspokojivě naplněny. Pokud totiž vnímáme spravedlivou válku jako odvrácení příkoří a napravení zla, pak jisté zlo musí existovat již před vyhlášením takové války, jinak se tato sama zlem stává.¹⁴ Nepodložený subjektivní pocit spravedlnosti určitého důvodu nemůže uspokojivě legitimizovat tak drastický způsob nápravy určité situace, jakým válka sama o sobě je. Aby bylo užití síly skutečně spravedlivé, musí existovat objektivně založená příčina již na jeho počátku, a nezpochybnitelně spravedlivý musí být rovněž cíl, o nějž je daným konfliktem usilováno.

1.1.2. Správný záměr

¹² Ibid., str. 69

¹³ TONER (2010), str. 85

¹⁴ BROWN (2008), str. 82

Kromě spravedlivého důvodu musí *bellum iustum* naplňovat rovněž kritérium správného úmyslu. Primárním cílem válečné aktivity musí být zastavení nebo odvrácení lidského utrpení, a to bez ohledu na to, zdali mají intervenující státy kromě toho i další, méně nezištné motivy k použití síly, jakými mohou být např. ekonomické motivy, snahy zabránit krizím spojeným s masovým přesunem uprchlíků, nebo jisté geopolitické zájmy.¹⁵

V pořadí relevance je tento princip často uváděn v pořadí jako druhý, ačkoliv na rozdíl od spravedlivého důvodu jsou jeho konotace více teologické, než praktické. Reálné záměry válčících stran mohou být velmi obtížně odhalitelné, protože tyto motivy bývají zpravidla multi-kauzální. V podání teologů však má kritérium správného záměru dva zásadní aspekty. První z nich je definován jako *bratrské napravení*, jenž předpokládá, že spravedlivá válka předchází zlu a zmírňuje újmu, čímž motivuje jednotlivce k lítosti a úsilí o spásu. V tomto smyslu by válka měla směřovat ke konečnému, objektivně správnému cíli, který ovšem vzhledem ke své universalitě není cílem specifickým, např. ochrana obyvatel či vynucení práv. Oprávněnost správného záměru je pak možné posuzovat v závislosti na tom, zdali konkrétní průběh válečných aktivit směřoval k prohloubení a rozšíření svých legitimních cílů.¹⁶

Druhým aspektem je potom jistý *šlechtný motiv*, v jehož rámci válka není vedena jako nenávistná odplata, ale musí být motivována úmyslem pomoci těm, kdo by jinak čelili určité formě zla. Nejvíce zřejmým porušením takového principu je nenávistné vedení války za účelem totálního zničení nepřítele, a to bez ohledu na konkrétní situace. Spravedlivá válka v tomto ohledu usiluje výlučně o eliminaci destruktivního potenciálu nepřítele potažmo jeho schopnosti válčit, způsobovat škody a také směřuje k napravení škod již způsobených.¹⁷ Ve výsledku by danému aktéru, jak se shodují teoretici spravedlivé války, mělo jít o dosažení spravedlivého míru, který představuje jistý středobod kritéria správného záměru. Pokud takový mír není cílem, není možné ani souhrnné úmysly vedoucí k válce považovat za správné.¹⁸

Na problematickou prokazatelnost tohoto kritéria je poukazováno nejvíce v souvislosti s tím, kdy jistá válečná akce může být z hlediska teologie nepřijatelná,

¹⁵ MADSEN – SELSBÆK (2012), str. 30

¹⁶ BROWN (2008), str. 90

¹⁷ Ibid., str. 92

¹⁸ TONER (2010), str. 92

nýbrž v rovině reálné politiky zcela legitimní. Značnou komplikací také zůstává téměř neexistující šance odhalit skutečné motivy útočící strany, stejně tak jako mnohotvárnost těchto pohnutek, kdy jich v každé válce pravděpodobně existuje celá řada a jsou rovněž rozdílným způsobem používány pro legitimizaci daného konfliktu. Pokud jsou nicméně naplněny výše zmíněné kategorie - úsilí o potrestání agresora, nikoliv jeho zničení a válka je vedena s cílem dosažení míru, pak je možné toto kritérium považovat za naplněné, neboť se jedná v zásadě o chování v plném souladu se spravedlivým důvodem.¹⁹

1.1.3. Legitimní autorita

Kontroverze v soudobé debatě o definici spravedlivé války vyvolává rovněž kritérium legitimní autority. Důvodem je v první řadě fakt, že na rozdíl od starověkého uspořádání mezinárodních vztahů, kde měl požadavek na jasnou autoritu svěřit možnosti vést války výlučně do rukou právoplatných vládců odpovědných za své poddané, je dnešní podoba politické reality nesrovnatelně složitější. Zástupným příkladem této komplexity může být právě výše zmíněný koncept humanitární intervence a její dnešní uplatnitelnosti. Kdo je tedy oprávněn vyhlásit a vést spravedlivou válku? Může být tato pravomoc na někoho delegována? A jakou roli by měly hrát nadnárodní tělesa nebo orgány kolektivní bezpečnosti? Kritérium legitimní autority naráží v první řadě na otázku, kdo disponuje kompetencí takové otázky rozhodovat.²⁰

Ve své podstatě toto kritérium vytváří kapacitu, jak odlišit zločin od války. Zatímco vražda a zkáza jsou vždy nemorální a nezákonné, správně vedená válka takováto stigmata nést nemusí, ačkoliv jak zločin, tak válka tyto prvky zpravidla obsahují.²¹ Je pravdou, že v širším smyslu toto kritérium naráží na morální dimenzi suverenity jako elementu teorií mezinárodních a vnitrostátních politik. Správně definovaný koncept legitimní autority nicméně utvrzuje použití síly v pozici, kam by mělo patřit – v zodpovědnosti vlády za podporu obecného dobra, obraně proti zlu a potrestání těch, kdo ho páchají.²² Na základě toho můžeme odlišit dva stěžejní záměry

¹⁹ DUŘPEKTOVÁ (2011), str. 25

²⁰ TONER (2010), str. 93

²¹ BROWN (2008), str. 51

²² JOHNSON (2003), str. 19

kritéria legitimní autority. První z nich se vztahuje ke konsolidaci obecného pořádku ujištěním, že veškerý válečný potenciál je v rukou státu. Eliminace možnosti soukromých válek vedených nestátními aktéry přispívá rovněž k vyšší uspořádanosti mezinárodního systému. Druhý záměr následně představuje restrikce příslušných elit destruktivní silou disponujících, které jsou nuceny svoje případné důvody výkonu síly podrobit evaluaci vyšší autority, tedy zpravidla státu, čímž je limitována jejich možnost způsobit škody unáhleným jednáním.²³ Otázky mohou vyvstat v případě vlád a režimů, které nevzešly z názoru obyvatel, ale etablovaly se např. vojenským převratem. Z politologického hlediska mohou být označeny za nelegitimní, v případě vedení války se však stále jedná o veřejnou, nikoliv soukromou, záležitost. Proto se dají za dostatečnou autoritu považovat takoví hráči, kteří mají zodpovědnost za veřejné uspořádání a řád.

Mezi teoretiky spravedlivé války je patrná široká škála názorů na to, kdo v současnosti představuje legitimní autoritu. Poměrně častým je v tomto ohledu postoj, že pravomoc autorizovat vojenský zásah má dnes pouze OSN. Méně striktní výklady považují za dostatečnou autoritu i supranacionální organizace omezenějšího rozsahu, např. EU. Někteří teoretici (např. Walzer ve svých prvotních dílech) však dokonce argumentují ve prospěch legitimacy unilaterální intervence bez autorizace jakéhokoliv kolektivního orgánu, a to v případě, kdy prokazatelně hrozí závažné porušování lidských práv.²⁴

1.1.4. Rozumná šance na úspěch

Na rozdíl od ostatních komponentů teorie spravedlivé války, nemá kritérium rozumné šance na úspěch původ v katolické věrouce, jako spíše ve vojenském strategickém uvažování. Pokud neexistuje reálná šance na vítězství v boji, morálním imperativem je neplýtvat prostředky a pochopitelně ani lidskými životy. Pokud platí, že cílem spravedlivé války je dosažení vyššího dobra a zároveň platí, že každá válka jisté utrpení působí, není morálně akceptovatelné, aby válka byla vedena s minimální šancí na úspěch, protože tak by jistě došlo ke zvýšení celkového utrpení a zla. Vyžadovaná

²³ BROWN (2008), str. 54

²⁴ MARTIN, Rex. *Walzer and Rawls on Just Wars and Humanitarian Interventions*. In: LEE, Steven P. (2007). *Intervention, Terrorism and Torture. Contemporary Challenges to Just War Theory*. Geneva: Springer, str. 83

míra jistoty se na druhou stranu může snížit tím více, čím je daná válka sama v závislosti na okolnostech nezbytnější.²⁵

Pokud by toto kritérium nebylo naplněno, bylo by ohroženo rovněž kritérium proporcionality, neboť by nebyly dostatečně zváženy kategorie dosažitelného dobra s predikovatelnými ztrátami, jakkoliv je objektivní evaluace tohoto kritéria možná až zpětně.²⁶ Celkové zpochybnění spravedlnosti určité války na základě nenaplnění tohoto kritéria tak závisí na hodnotách, jejichž obrana je v daném konfliktu v sázce. Pokud usilujeme o napravení extrémních škod vzniklých na základě zcela amorálního jednání, nezbytná míra jistoty úspěchu v konfliktu bude nižší.²⁷ Naopak vyšší míra jistoty se dá očekávat spíše u útočných válek. Základní premisou je eliminovat utrpení, které nevede k žádnému výsledku. Pokud je ale konkrétní mise vedena a úspěšně dokončena bez disproportčního utrpení, pak na počáteční míře jistoty daného aktéra nezáleží a relevance toto kritéria je de facto zpochybněna.

1.1.5. Proporcionalita cílů

Kritérium proporcionality cílů (v angličtině označované jako *proportionality of cause/ends*) obrací pozornost ke zvážení toho, zdali to, čeho bude danou válkou dosaženo v oblasti spravedlnosti, převáží v rámci celkové rovnice pravděpodobné zlo pramenící ze způsobených ztrát a utrpení, které jsou každé válce vlastní. Zhodnotit morálnítu zamýšleného výsledku s přijatelností prostředků vedoucích k tomuto cíli se může jevit jako relativně snadný úkol, realita ovšem ukazuje, že jakékoliv predikce ohledně parametrů konfliktu jsou z hlediska míry jistoty nesmírně složitou kategorií. Je například vhodné hodnotit v rámci této kategorie veškeré způsobené zlo a škody, nebo pouze ty, které byly způsobeny nespravedlivým či nelegitimním způsobem? Jaké typy škod jsou závažnější než typy odlišné?²⁸ Tyto typy otázek narážejí na hlavní překážku možnosti objektivního zhodnocení tohoto kritéria, kterou je nízká prediktabilita mnoha aspektů války – od zvolených strategií, přes použité zbraně až po možná selhání

²⁵ BROWN (2008), str. 122

²⁶ TONER (2010), str. 94

²⁷ BROWN (2008), str. 124

²⁸ BROWN (2008), str. 97

jednotlivců ve specifických situacích.

Toto kritérium by mělo vést především k tomu, aby byly způsoby vedení přizpůsobeny válečným cílům. Jak ale upozorňuje Walzer, tendence bývá zcela opačná, tedy přehodnocovat cíle ve vztahu k disponibilním prostředkům např. rozšiřováním původně úzce vymezených cílů aktuální dostupné vojenské síle a technologiím.²⁹ Jakkoliv spočívá potíž tohoto kritéria především v nemožnosti objektivně evaluovat motivace konkrétních vojáků, jejichž snahou je pouze plnit cíle určené rozkazy, měl by se princip proporcionality v obecné rovině vztahovat především na nepřijatelnost zabíjení v případech, kdy to není nezbytně nutné. Pokud bychom totiž přistupovali k tomuto kritériu absolutně, destruktivní potenciál zbraní, které jsou dnes dostupné, by z tohoto pohledu vyloučil každou myslitelnou válku. Proto je třeba ptát se v první řadě *jaké* specifické zbraně a jakým způsobem budou pravděpodobně využity, a za kterými konkrétními cíly.³⁰

Jakkoliv se v tomto případě jedná o *ad bellum* kritérium, přesah do oblasti vedení války je evidentní. Zde platí, že i válka, jež není vyhlášena ze spravedlivého důvodu, může být vedena ve shodě s principem proporcionality, např. pokud je cílem prevence jistého masakru či jiný humanitární motiv. V tomto ohledu jde ale především o to, že bez reflexe tohoto kritéria v oblasti *ad bellum* nemůže být uspokojivě specifikováno ani v kategorii *in bello*.³¹ Starší pojetí tohoto principu se soustředí převážně na zvažování míry hříšnosti jistých typů válek. Konflikty s vysokou mírou nekontrolovaného zabíjení jsou považovány z hlediska proporcionality cílů za zcela neobhajitelné, zatímco války vedené s cílem materiálního zisku nebo následkem hněvu či pýchy jsou méně závažné.

V ideálním případě by tedy předvídatelné dobro mělo převážet předvídatelné škody a kritérium je rovněž naplněno v případě, kdy hříšný akt vedoucí k újmě jistého státu je přiměřeně potrestán a zároveň aktér provádějícímu tuto nápravu nesleduje cíle, které by svoji podstatou byly rovněž morálně problematické. Vzhledem k množství proměnných je však toto kritérium mimořádně složité na hodnocení. Tento defekt je nicméně korigován dalšími kritérii, jejichž relevance se s mírou komplexity kritéria proporcionality cílů zvyšuje.³²

²⁹ WALZER (1977), str. 120

³⁰ WALZER (2004), str. 91

³¹ TONER (2010), str. 88

³² BROWN (2008), str. 117

1.1.6. Válka jako poslední možnost

Kritérium poslední možnosti vyžaduje, aby se k válce přistoupilo pouze v případě, kdy už neexistuje jiná alternativa, jak dosáhnout napravení křivdy. V aplikaci tohoto kritéria narážíme na několik klíčových překážek spojených s rigiditou tohoto principu, který nepochází z prací křesťanských myslitelů, ale Cicera. Jednak není v rámci tohoto principu reflektována přiměřenost mírových alternativ a jejich pravděpodobná šance na úspěch. Tím je de facto zachována nutnost zohlednit i ty nejméně realistické mírové pokusy.³³

Rovněž Walzer upozorňuje, že při striktním výkladu tohoto principu by spravedlivá válka byla zcela vyloučena, neboť nikdy neexistuje naprostá jistota, že byla využita skutečně všechna myslitelná diplomatická řešení.³⁴ Navíc existuje i reálná možnost, že některé nesilové alternativy řešení konfliktu jsou svojí podstatou také nemorální a jejich využití by tak nejen nemělo žádný význam, ale mohlo by dokonce konkrétní postup učinit ještě více nespravedlivým. Primárně jde tedy v tomto principu o snahu zvážit nesilové alternativy v kontextu předpokládatelného přínosu jejich aplikace, aniž by musely být v praxi vyzkoušeny. Nenaplnění tohoto kritéria z těchto důvodů neznamená, že by válka byla automaticky nespravedlivá. Tento princip totiž nevychází z předpokladu nepřijatelnosti války jako takové, ale odsouzení nespravedlnosti v jakékoliv formě. V praxi tak se racionální chování v souvislosti s tímto kritériem redukuje na jistotu, aby válka nebyla hned prvním aplikovaným řešením, ale byla provedena až v případě zřetelné nutnosti.³⁵

1.2. *Jus in bello* – kritéria vedení války

Pokud je smyslem principů spadajících do oblasti *jus ad bellum* limitovat šanci na vypuknutí válečného konfliktu, podstatou kritérií *jus in bello* je docílit toho, aby byl

³³ Ibid., str. 128

³⁴ WALZER (2004), str. 88

³⁵ DUŘPEKTOVÁ (2011), str. 27

již probíhající konflikt veden v jasně definovaných hranicích, čímž dojde k minimalizaci škod a utrpení. Výběr adekvátních bojových prostředků a jejich přiměřené využití ve shodě se spravedlivými cíli rovněž směřuje k přijatelnější poválečné situaci, kde je možné za dodržení těchto pravidel očekávat nižší touhu po odplatě ze strany poražených a také větší podporu postkonfliktního uspořádání ze strany civilního obyvatelstva, neboť nebylo vystaveno zbytečnému utrpení. Tím je rovněž redukována teoretická možnost obnovení konfliktu.

Požadavek, aby bylo s nepřítelem jednáno s úctou, pramení ze Starého zákona, jakkoliv podobné normativně-morální prvky nalezneme i v jiných věroučných tradicích. Původně náboženské principy byly postupně plně integrovány do moderního práva a jejich podstata je dnes fundamentálním elementem množství mezinárodních konvencí nejen ohledně způsobů vedení války. Nejvýznamnější kodifikací pravidel spojených s konkrétními způsoby vedení války se staly Haagské úmluvy a Ženevské konvence, které jsou v mezinárodním právu relevantní dodnes.

1.2.3. Pravidlo rozlišování

Princip rozlišování mezi vojenskými jednotkami a civilisty je zřejmě nejzákladnějším komponentem spravedlivé války. Spravedlivá reakce na agresi musí směřovat výhradně proti původci takové agrese. Civilní obyvatelé, kteří se mohou octnout v konfliktu, jež sami nevyvolali, musejí být za každých okolností jakýchkoliv dopadů přicházející reakce v maximální možné míře ušetřeni. Vojáci nasazení ve válce sice nemají většinou s rozhodnutím, které k užití síly vedlo možnost ovlivnit a nenesou tak za něj žádnou zodpovědnost, na druhou stranu jsou ovšem zodpovědní za konkrétní způsob výkonu tohoto rozhodnutí. Jednotky tedy představují pro nepřítele legitimní cíl, ačkoliv *ad bellum* se jich v zásadě netýká. Civilní obyvatelé nicméně na této úrovni nejsou, s žádnou z kategorií uchýlení se k válce ani jejího vykonávání nemají co do činění, a útok cíleně vedený proti nim je tedy za všech okolností nespravedlivý a nelegitimní.

Jak tedy ospravedlnit např. letecké bombardování, které nezpochybnitelně způsobuje rozsáhlé kolaterální škody a jemuž civilisté pochopitelně nemohou nijak uniknout? V tomto případě doznává platnosti dvojí efekt, jenž jakožto princip pochází

od Tomáše Akvinského. Podle něj nepodléhají útočníci zodpovědnosti za veškeré způsobené škody, nýbrž pouze za ty, které je možné považovat za úmyslné.³⁶ Za ty se nepovažují škody způsobené při pokusu zajistit si jistou nezbytnou strategickou výhodu (např. útokem na vojenské objekty) v rámci války vedené ze spravedlivého důvodu a se správným úmyslem. Walzer v tomto ohledu dodává, že kritérium rozlišování je díky moderním technologiím ve zbrojení snazší dodržet, než tomu bylo v minulosti.³⁷

Moderní doba s možnostmi využití stále sofistikovanějších zbraní přináší v oblasti spravedlivé války nová morální dilemata. Jedno z nich spočívá v odmítnutí přijmout riziko války a její průběh omezit na letecké údery s minimální možností vlastních ztrát kontrastující s obrovským destruktivním potenciálem této formy útoku. Tento typ vedení války představuje podle Walzera jistý morální problém, přesto je to jedna z tendencí, které je možné v moderním pojetí války mezi zeměmi Západu pozorovat. Mezi další takové trendy patří minimalizace počtu vlastních obětí (kterýžto princip s důrazem na vzdušnou sílu zjevně souvisí), zaměření útoku na vojenské jednotky nepřítele doprovázená snahou o minimalizaci počtu civilních obětí.³⁸ Poslední výraznou tendencí moderního vedení války je pak extenzivní zapojení zbraní s přesným zaměřováním, které je možné rovněž chápat jako patrnou snahu limitovat nejen celkové škody, ale v první řadě útrapy, kterým čelí civilní obyvatelé.

1.2.4. Princip proporcionality prostředků

Výše zmíněný Akvinského dvojí efekt pochopitelně nijak nepodrývá zodpovědnost aktérů konfliktu za snahu o minimalizaci vedlejších škod na nejnižší představitelnou úroveň. Kritérium proporcionality prostředků slouží především ke zhodnocení právě tohoto morálního požadavku. Pokud by totiž mělo dojít k tomu, že strategický přínos konkrétní vojenské akce by byl vzhledem k destruktivitě využitých prostředků disproportionální, je vhodnější se takové akci vyhnout.

Pokud vedlejší škody převáží na pomyslné rovnici prospěch plynoucí

³⁶ BROWN (2008), str. 137

³⁷ WALZER (2004), str. 86

³⁸ DUŘPEKTOVÁ (2011), str. 29

z provedení daného bojového úkolu, je kromě úplného odstoupení od úmyslu takový úkol provést spravedlivým řešením rovněž použití takových zbraní, které předpokládáné kolaterální škody nezpůsobí.³⁹ Proporcionalita prostředků patří mezi principy, které se vyznačují spíše nižším vzájemným propojením s kritériem spravedlivého důvodu. Je možné, že jistá válka nenaplňuje kritérium spravedlivé příčiny, ale je vedena v souladu s principem proporcionality.⁴⁰ Jak ale upozorňuje Walzer, základní fundament tohoto kritéria je možné vztáhnout i na jiné typy situací, než volba specifických válečných prostředků k dosažení militárních cílů. V některých případech může např. nastat situace, kdy se daný aktér musí rozhodnout mezi pokračováním boje a potrestáním agresora,⁴¹ přičemž není možné dosáhnout obojího najednou. I zde nicméně platí, že jde především o přizpůsobení prostředků cílům, nikoliv obráceně.

V historickém vývoji tohoto kritéria zůstal patrný jakýsi realistický apel, který kontrastuje s dokonalou rytířskou ctností uplatňovanou ve středověku. V tomto ohledu je přijatelné, aby se obě zneprátelené strany ve své souhrnné síle výrazně lišily, a zároveň je také přijatelné použití masivní síly pro dosažení jistého vojenského cíle, pokud nejsou zároveň způsobeny nepřiměřené vedlejší škody.⁴² Z podobné logiky vychází rovněž myšlenky, které nedávají do souvislosti konkrétní zařízení spojená se spravedlivým důvodem a jiné vojenské kapacity nepřítele, proti kterým je veden útok. Pokud je válka skutečně vedena ze spravedlivé příčiny, je akceptovatelné např. zničit vojenskou základnu, jejíž výzbroj či lidské kapacity se na konstituování spravedlivé příčiny nijak nepodílely.⁴³

³⁹ BROWN (2008), str. 137

⁴⁰ TONER (2010), str. 86

⁴¹ WALZER (1977), str. 119

⁴² BROWN (2008), str. 139

⁴³ Ibid.

2. *Jus post bellum* – integrální element teorie spravedlivé války?

Jak je evidentní z předchozí kapitoly, kritéria vstupu do války *jus ad bellum* jsou v bohaté míře analyzována z různých perspektiv a především z důvodů relevance tématu války jako nedílné součásti disciplíny mezinárodních vztahů se jim v akademické sféře dostává vysoké míry pozornosti. Lze předpokládat, že důvodem ke gradujícímu zájmu o problematiku spravedlnosti války jsou v posledních přibližně patnácti letech také četné vojenské intervence, především pak ty ze strany USA do Afghánistánu a Iráku. Ze stejných důvodů procházejí podobnou evaluací rovněž kritéria vedení války *jus in bello*. Naprostá většina diskuzí o moralitě války se až do nedávné doby odvíjela od těchto dvou konceptů a úvahy o poválečném uspořádání jako by stály výrazně stranou. Již nejstarší teoretici spravedlivé války jako sv. Augustýn však upozorňovali, že k tomu, aby se válka skutečně dala označit za spravedlivou, musí kromě naplnění řady dalších kritérií také zajistit spravedlivý mír.

Při pohledu na následky velké části soudobých konfliktů je evidentní, že právě aplikace konceptu poválečné spravedlnosti je tím, co v úvahách politických elit často absentuje, ačkoliv právě takové úvahy mají potenciál zabránit opakování konfliktu, protože chování vítěze či politické kroky intervenující strany po splnění válečných cílů konstituují podmínky, ze kterých může nová hrozba vyjít. Ve světle této úvahy je do značné míry paradoxní, že ve srovnání s principy vyhlášení a vedení války se konceptu *just post bellum* dostává výrazně nižší pozornosti. Tato disproporce je nicméně zčásti způsobena tím, že náročná práce v postkonfliktní rekonstrukci není mediálně příliš zajímavá a zpravidla nepřináší příliš politických bodů. *Jus post bellum* je navíc relativně mladou disciplínou, jejíž místo jako integrální součást teorie spravedlivé války je předmětem široké diskuze. V ní lze identifikovat množství postojů - od odmítání *jus post bellum* jako celku až po vnímání konceptu jako zcela nezbytného prvku teorie. Jakým vývojem tedy tato sub-disciplína prošla? Existují podložené důvody proč považovat postkonfliktní spravedlnost za integrální součást klasické teorie spravedlivé války?

Prvním kdo přichází s jistou formou kodifikace spravedlnosti v závěrečné fázi konfliktu je profesor Schuck, jehož příspěvek v periodiku *The Christian Century*⁴⁴ je

⁴⁴ Pozoruhodným faktem je to, že stejně jako je tomu v případě tradiční teorie spravedlivé války, stojí rovněž na počátku její nejmodernější část – *jus post bellum* – myšlenkový proud vycházející z křesťanského pohledu na svět. Schuck relevanci principů *jus in bello* obhazuje právě poukazem na to,

z této perspektivy unikátní. Klíčovým komponentem *jus post bellum* je podle Schucka vnitřní postoj lítosti (*repentance*), která souvisí především s projevením smutku nad ztrátami, které může způsobit i válka vedená zcela v souladu s kritérii spravedlnosti.⁴⁵ Druhým elementem je to, co autor nazývá čestnou kapitulací (*honorable surrender*), jejímž středobodem je zajištění základních lidských práv a důstojnosti pro poraženou stranu. Podmínky diktované vítězem nesmějí obsahovat prvky pomsty a nesmějí také soupeře hrubě degradovat, jak tomu bylo např. v roce 1919 na konferenci ve Versailles.⁴⁶ Poslední zásadním principem je pak podle Schucka podíl na obnově zničeného území, jež zahrnuje aktivity začínající odstraněním válečné techniky (např. nášlapné miny) a končící asistencí s revitalizací sociální infrastruktury. Fundamentem je zde opět především zohlednění situace civilních obyvatel, pro něž může válečná situace de facto pokračovat, jakkoliv se již dávno nebojuje.⁴⁷

Cílem Schucka je dosažení větší citlivosti pro posuzování morality války skrze rozšíření teoretického základu *jus in bello* a v neposlední řadě také poskytnutí platformy pro evaluaci upřímnosti motivů útočící strany, protože ty se ve své reálné podobě často mohou ukázat až po skončení konfliktu. V rámci aspektu motivace vstupu do války, resp. spravedlivého motivu se autor z větší části odvolává na sv. Augustina.⁴⁸ Schuckovi se tak podařilo vytvořit vůbec první normativní rámec *jus post bellum*, jakkoliv jsou jeho principy stručné, vágní a v komparaci s pozdějšími snahami stanovit podmínky spravedlivého konce války vyznívají poněkud idealisticky.

2.1. Postkonfliktní spravedlnost v pojetí Briana Orendy

Prvním teoretikem, který se významným způsobem zasadil o genezi post-válečné spravedlnosti (resp. spravedlnosti v závěrečné fázi konfliktu, která ovšem nutně nemusí být již fází mírovou) jako koherentního systému morálních pravidel je pravděpodobně Brian Orend, profesor filozofie a mezinárodních vztahů na kanadské *University of Waterloo*, jehož kritéria spravedlivého ukončení války reprezentovala na

že pokud jsou křesťané voláni k tomu, aby se zabývali morálními důvody vstupu do války a vedení války, není důvod nepodrobit testu morální přijatelnosti také chování po skončení konfliktu (SCHUCK 1994, str. 982)

⁴⁵ SCHUCK (1994), str. 982

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid., str. 983

⁴⁸ Ibid.

rozdíl od Schuckových tezí skutečný průlom a předznamenala nástup *jus post bellum* jako předmětu výzkumu. Orend nejprve upozorňuje na to, že abychom mohli smysluplně posuzovat povinnosti či nároky jedné ze stran konfliktu, musí se v první řadě jednat o válku, kterou je možné na základě mezinárodního práva a teorie spravedlivé války skutečně za spravedlivou označit. Pouhý fakt vojenského vítězství není sám o sobě dostatečným, aby z něj vyplývala specifická závazná pravidla chování pro kohokoliv z aktérů.⁴⁹ Poválečná spravedlnost je tedy integrální součástí morálního vedení války a v logické návaznosti také jemu předcházející *jus ad bellum*.

Co by ale podle Orendy znamenalo pouhé omezení se na tyto dvě oblasti v kompletní absenci principů *jus post bellum*? V první řadě by tím vítězi bylo umožněno ničím neregulované vymáhání „spravedlnosti“ zcela dle vlastních představ, často ve formě nepřiměřených náhrad či drakonických trestů. Je také pravděpodobné, že vzhledem k nejistotě při sjednávání příměří by došlo k prodloužení doby aktivního válčení, protože právě tato nejistota motivuje obě strany ke snaze vydobývat si do poslední chvíle co nejvýhodnější pozice pro další vyjednávání.⁵⁰ Inkluzí aspektů *jus post bellum* jde v neposlední řadě o vytvoření uchopitelného rámce morálních závazků, jejichž respektování umožní snížit škody a utrpení na minimum. Orend se ztotožňuje s Walzerovým tvrzením, že nestačí usilovat o *status quo ante bellum* – snahy obnovit systém totožný se stavem před vypuknutím konfliktu, protože daná situace skýtala podmínky, na jejichž základě konflikt začal.⁵¹ Takovýto cíl navíc výrazně znesnadňuje rovněž vysoká destruktivita války. Cílem spravedlivé války by tedy po jejím skončení měl být „*spravedlivější stav věcí než ten, který existoval před jejím vypuknutím*.“⁵² V konkrétní podobě se jedná zejména o výraznější satisfakci kolektivních a individuálních práv, jejichž zajištění nicméně podléhá limitované politice kapitulace.⁵³

Jaké konkrétní aspekty by tedy cíl spravedlivé války měl podle Orendy zahrnovat? Pokud se jednalo o agresi, mělo by v první řadě dojít k eliminaci jejich bezprostředních následků. Usilovat je nutné jak o znovuoobnovení původních hranic

⁴⁹ OREND (2002), str. 44

⁵⁰ OREND (2006), str. 161

⁵¹ Ibid., str. 163

⁵² OREND (2002), str. 45

⁵³ V tomto smyslu se jedná o snahu směřovat k přiměřenému požadavku na kapitulaci agresora tak, aby ten nebyl nucen ze strachu z následků pokračovat v boji nepřiměřeně dlouho a tím způsobovat další škody. Vítěz je dle Orendy povinen jasně artikulovat své záměry ohledně postkonfliktního uspořádání.

daného politického celku pokud agrese měla za cíl jejich změnu, tak o opětovné ustavení napadené strany do role nezávislé, suverénní politické entity, jak tomu bylo před zahájením agrese.⁵⁴ V tomto ohledu je třeba akcentovat, že pokud z konfliktu vzejde vítězně agresor, mírové podmínky bude zcela jistě nespravedlivé.⁵⁵ Opět se tedy vracíme k fundamentální Orendovy podmínce – *jus post bellum* předpokládá spravedlivé vedení války.

Dále by také mělo dojít k uplatnění sankcí ve dvou ohledech – jednak by měly být obětem agrese alespoň částečně kompenzovány utrpěné ztráty a jednak má být agresor soudně zodpovědný za svá rozhodnutí. Tuto zodpovědnost autor dělí na dvě separátní kategorie – válečné zločiny spáchané v rámci *jus ad bellum*, vztahující se především na politické elity a ty spadající do způsobů vedení boje *jus in bello*, které jsou spojeny např. s použitím nepřiměřené síly či disproporcionálně destruktivních zbraní, rezignace na snahu ochraňovat civilní obyvatelstvo nebo jiné nehumánní způsoby vedení války.⁵⁶ Na straně agresora může být rovněž uplatněna demilitarizace stejně tak jako jistá forma politické rehabilitace, a to v závislosti na tom, jakou hrozbu by daný aktér pravděpodobně představoval v případě neuplatnění těchto principů.⁵⁷

Tyto podmínky tvoří základ dalšího Orendova principu, spravedlivého důvodu pro ukončení války. Kromě odvrácení agrese se v tomto případě jedná o naplnění dalších elementů, především zastavení násilností a již zmíněné podrobení se sankcím či trestu. Orend v tomto pojetí lehce přepracovává svoji původní tezi o spravedlivém ukončení bojů a správném záměru, kteréžto principy nově zahrnuje pod již zmíněnou satisfakci práv. Další dva principy, proporcionalita a rozlišování, tvoří jádro Orendova pojetí spravedlnosti a vychází především z jeho teze, že lidé nějakým způsobem spojení se stranou způsobivší agresí nijak nepozbývají svoje základní lidská práva. Podmínky míru pak musí být proporcionalní vzhledem ke svému cíli, kterým je právě ona důvodná satisfakce práv. Občané země, která byla agresorem, by tak kupříkladu neměli být penalizováni za chování daného režimu a případné břemeno finančních náhrad by v co největší míře mělo ležet na jednotlivých politických představitelích zodpovědných za agresí.⁵⁸ Ani teoretická nemožnost získat prostředky pro nápravu

⁵⁴ OREND (2002), str. 47

⁵⁵ OREND (2006), str. 162

⁵⁶ OREND (2002), str. 54

⁵⁷ *Ibid.*, str. 47

⁵⁸ *Ibid.*, str. 48

škod tímto způsobem se podle Orenda nijak netransformuje v legitimní požadavek, aby tyto náklady nesli např. formou daní všichni civilisté dané země.

Otázka postkonfliktní rehabilitace již byla zmíněna v souvislosti s možnou demilitarizací. I v tomto případě je nutné zohlednit závažnost chování agresora, jeho zbývající vojenské kapacity a z nich vyplývající riziko, že by v budoucnu mohlo znovu dojít k jisté formě agrese. Proto na jeho stranu mohou mířit požadavky bezpečnostních záruk, ať už je jejich konkrétní podoba jakákoliv. Legitimním „vnějším“ limitem vítěze je vytvoření takového režimu, který je mírumilovný, spořádaný a svojí podstatou respektuje základní lidská práva.⁵⁹ Silové odstranění režimu a následné vytvoření přijatelnější formy vlády je možné pouze v takových případech, kdy daný režim je svojí podstatou skutečně odpudivý a jeho existence představuje hrozbu pro mezinárodní spravedlnost a lidská práva.⁶⁰

Posledním Orendovým principem je pak otázka publicity, kterou lze v komparaci s jeho původním pojetím vnímat jako modifikovanou verzi „veřejné deklarace legitimní autoritou.“ V této otázce podle autora platí, že by lidé měli znát podstatu podmínek mírového uspořádání, protože právě oni jsou zpravidla konfliktem nejvíce zatíženi. Zároveň ale legitimita finální podoby mírového uspořádání nepodléhá plebiscitu ani zveřejnění v rámci formální smlouvy, jakkoliv by tyto mechanismy mohly zvýšit naděje na dlouhodobou udržitelnost mírového uspořádání, a to především vzhledem k praktickým problémům, které by takové požadavky v postkonfliktní atmosféře přinášely.⁶¹

Pokud tedy zrekapitulujeme Orendovy principy *jus post bellum*, jedná se především o *proporcionalitu a publicitu*, které v zásadě zabraňují tomu, aby se dohoda stala instrumentem odplaty. Princip *satisfakce práv* činí ze základních práv na život, svobodu, teritoriální integritu základní prvky jakéhokoliv spravedlivého ukončení konfliktu. *Rozlišování* znamená v zásadě nutnost být si vědom rozdílných rolí i míry odpovědnosti politických elit, vojenských jednotek a civilních obyvatel, kterých se z tohoto důvodu rozdílným způsobem týká také *princip trestu* či sankcí a na něj navazující *princip kompenzace*. *Princip rehabilitace* pak vychází z naděje na spravedlivější postkonfliktní politické uspořádání, i zde však platí podmínka jeho

⁵⁹ Ibid., str. 50

⁶⁰ Orend vcelku pochopitelně dává příklad nacistického Německa, jehož poválečná obnova nicméně také vyžadovala obrovské nasazení na straně vítězů.

⁶¹ OREND (2002), str. 55

přiměřenosti a zohlednění míry, do jaké je daný režim skutečně možné označit za nemorální, což se následně odráží na hloubce požadovaných reforem.⁶²

2.2. Eric Patterson a jeho přínos ke konceptualizaci *jus post bellum*

Na výraznou absenci *jus post bellum* v současné debatě upozorňuje Eric Patterson, jeden z klíčových současných teoretiků postkonfliktní spravedlnosti. Podle něj je tato absence dána čtyřmi hlavními důvody. Prvním z nich je fakt, že výrazné zapojení principů *jus post bellum* do debaty o spravedlivé válce by umožnilo USA a dalším vítězům některých soudobých konfliktů fakticky implementovat jistou verzi silové *Realpolitik* zastřenou principy *jus post bellum*. Patterson tuto kritiku odmítá s tím, že důsledná implementace pravidel spravedlivého ukončení války by naopak jednostranná řešení ukončení války a prosazení příliš svazujících pravidel znemožnilo,⁶³ což dokazují i Orendovy principy.

Další kritika poukazuje na to, že koncept by mohl být použit na prosazení radikálních politických změn, svržení režimu, trvalou okupaci či nastolení ideově blízké vlády, a to vše pod rouškou aplikace spravedlivého ukončení války. Tuto kritiku *jus post bellum* Patterson nicméně rovněž odmítá poukazem na restriktce a zdrženlivost jako zcela elementární prvky teorií spravedlivého vedení i ukončení války. *Jus post bellum* podle něj nepředstavuje pro žádného hráče na mezinárodním poli *blanco check* k přetváření politického uspořádání podle svých vlastních představ, nýbrž imperativ k vytvoření podmínek pro bezpečnost státu a jeho obyvatel v poválečné atmosféře.⁶⁴ Limity vítězné strany v provádění radikálních změn akcentuje rovněž Bass. Podle něj nemá vítěz právo aktivně se angažovat v politické rekonstrukci odpovídající jeho zájmům, instalovat loutkové režimy ani nastavit nové podmínky správy daného území tak, aby na nich mohl ekonomicky profitovat. Restriktce politik na ovládaném území je podle něj spojena s požadavkem na proporcionalitu obsaženou v konceptu *jus in bello* – válečné úsilí je zde redukováno na nezbytné minimum potřebné k dosažení cílů. V neposlední řadě pak podle Basse

⁶² Ibid., str. 56

⁶³ PATTERSON, Eric. *Jus Post Bellum and International Conflict: Order, Justice, and Reconciliation*. In: BROUGH, Michal W.; LANGO, John W.; van der LINDEN, Harry (eds) (2007). *Rethinking the just war tradition*. Albany: State University of New York Press, str. 37

⁶⁴ Ibid.

vítěz nemá žádné právo na jakoukoliv podporu kulturní rekonstrukce.⁶⁵

Třetí typ kritického postoje vůči konceptu jako takovému přichází ze strany morálních relativistů, kteří kritizují především lingvistický diskurs *jus post bellum* jako zcela nevhodný pro moderní dobu. Slova jako „spravedlnost“ či „smíření“ podle nich implikují příliš normativní pojetí spravedlnosti a jsou v zásadě prostředky exekuce moci silných vůči slabým. Pro morální relativisty jsou přitom všichni, kteří se jakýmkoliv způsobem zapojili do konfliktu, vinni stejnou měrou a poválečná spravedlnost by se tady měla aplikovat na všechny stejným způsobem, pokud vůbec. Politika podle Pattersona nicméně není absencí hodnot. Jejich hierarchie začíná řádem a to jak na mezinárodní (bezpečnost státu) tak národní (bezpečnost obyvatel) úrovni. Evidentní je také fakt, že jen v naprostém minimu konfliktů nesou všichni jejich aktéři stejnou vinu. I v případě, že není možné uplatnit univerzální hodnoty spravedlnosti v komplexní situaci, tato aplikace je možná v kontextuální analýze situace daného konfliktu případ od případu.⁶⁶

Pokud tedy Patterson obhajuje relevanci *jus post bellum* pro teorii spravedlivé války, na jakých fundamentech tuto obhajobu zakládá? Základy *jus post bellum* jsou v Pattersonově pojetí jednak pragmatické, druhým pilířem je potom základ etický. Pragmatické pojetí vychází z principu trvalého míru jako něčeho, z čeho benefitují obě strany. Za dobré ukončení konfliktu je bráno takové, které neskočilo „patem,“ či jinou situací dlouhodobé vyčerpanosti, která zpravidla obsahuje výrazný potenciál pro opětovné vypuknutí násilností. Praktičnost konceptu dále čerpá z důrazu na umírněnost a snahy o odstranění politických lídrů, kteří jsou za vypuknutí konfliktu zodpovědní.⁶⁷ V neposlední řadě pak užitečnost spočívá ve snaze jít v této analýze dále, než jen k samotnému ukončení války. Hledání nového začátku pro obě strany konfliktu v rámci alternativ, které nedávají vítězi absolutní právo uplatnit svoji moc nekompromisním způsobem, ale umožňují poražené straně zásadní rehabilitaci. Příkladem takového postupu může být vztah USA k poraženému Japonsku po 2. sv.

⁶⁵ BASS (2004), str. 390

⁶⁶ PATTERSON, Eric. *Jus Post Bellum and International Conflict: Order, Justice, and Reconciliation*. In: BROUGH, Michal W.; LANGO, John W.; van der LINDEN, Harry (eds) (2007). *Rethinking the just war tradition*. Albany: State University of New York Press, str. 37

⁶⁷ Patterson zde uvádí příklad Slobodana Miloševića jako prototyp agresivního lídra zodpovědného za narušování míru i hrubého porušení principů *jus in bello*, jehož setrvání u moci v roce 1995 zabránilo pravděpodobnému poklidnějšímu vývoji na Balkáně v druhé polovině 90. let

v., který bývá hodnocen mimořádně úspěšně.⁶⁸

Jestliže podle Walzera, jak bylo demonstrováno v předchozí části, je cílem války „lepší“ forma míru, je nezbytné do úvah o spravedlivém míru integrovat jistý systém etických pravidel. Právě ten nabízí Patterson jako druhý základní element, na kterém *jus post bellum* stojí. Jestliže tradiční teorie spravedlivé války v zásadě stanovuje základní rámec omezení a restrikcí v rozhodnutí vstoupit do války a ve způsobech jejího vedení, *just post bellum* musí podle něj tento rámec rozšířit a reflektovat rovněž postkonfliktní urovnání, usilovat o jeho umírněnost a přijatelnost, spravedlnost, potrestání a usmíření.⁶⁹ Z toho rozšířeného konceptu vycházejí rovněž tři klíčové principy, které Patterson v rámci *jus post bellum* rozlišuje. Prvním z nich je řád (*order*), který je autorem označován za zcela zásadní. Ačkoliv je cílem poměrně skromným a navíc nutně neimplikuje další dva principy – spravedlnost a usmíření – jeho dosažení, které je pochopitelně možné až po skončení konfliktu, bývá zpravidla důležitějším cílem, než jakým je například pokračování v konfliktu s cílem potencionálně dosáhnout lepších podmínek. „*Politický řád ve formě bezpečnosti pro obě strany je morálním dobrem, protože pro vnitrostátní politiku není možné nastolit dobré podmínky pro život, pokud není dosaženo mezinárodní bezpečnosti.*“⁷⁰ V tomto ohledu rovněž platí, že způsob ukončení konfliktu by měl stimulovat rehabilitaci takového pořádku, který je trvalý a zajišťuje elementární ochranu pro obyvatele státu proti vnějšímu ohrožení. I zde nicméně dle autora platí, že kritéria *jus post bellum* je nutné posuzovat případ od případu.⁷¹

V pořadí druhým principem je spravedlnost (*justice*), jejíž fundament leží v zodpovědnosti za politická rozhodnutí, přičemž tato zodpovědnost se následně vztahuje k bezpečnosti obyvatel, žijících uvnitř dané politické entity. Podle Pattersona

⁶⁸ PATTERSON, Eric. *Jus Post Bellum and International Conflict: Order, Justice, and Reconciliation*. In: BROUGH, Michal W.; LANGO, John W.; van der LINDEN, Harry (eds) (2007). *Rethinking the just war tradition*. Albany: State University of New York Press, str. 39

⁶⁹ Ibid

⁷⁰ Ibid., str. 42

⁷¹ Autor zde poukazuje na zajímavý příklad nutnosti jisté flexibility při aplikaci *jus post bellum*. Válka v Koreji v 50. letech splňuje pouze minimum požadavků na spravedlivou válku, jak je uvádí např. Orend. Boje skončily v zásadě patovou situací, nebyly ani zdaleka napraveny spáchané křivdy a hrubá porušení *jus ad bellum* a *jus in bello* nepodlehly spravedlnosti na mezinárodní úrovni. Přesto se z dané perspektivy mohlo jednat o spravedlivý mír – konflikt odvrátil možnost další světové války, došlo k deeskalaci napětí v regionu a byla vytvořena demilitarizovaná zóna s bezpečnostními zárukami pro obě části poloostrova, což je zřejmě jedním z důvodů, proč je mírový stav stabilní již několik desítek let. Patterson se tak snaží upozornit na limity reálné aplikace *jus post bellum* a tvrdí, že pokud jde o bezpečnost států a ochranu obyvatel, tyto principy zde naplněny byly.

by spravedlnost měla být cílem kdykoliv to konkrétní situace umožňuje, přestože v některých případech je vhodnější konflikt ukončit dříve, než doufat ve spravedlnost na jeho konci.⁷² Dvě principiální formy uplatnění spravedlnosti jsou kompenzace (např. finanční směřující k poškozeným, ať už jakýmikoliv způsobem) nebo trest či penalizace těch, kdo se k uplatnění násilí rozhodli. Spravedlnost je zde žádoucí, protože vede k „lepšímu míru,“ který obě strany shledávají přijatelným.⁷³ Hrozba trestu zajišťuje větší šance na respektování práva a její psychologický účinek by měl vést k prevenci nemorálního chování rovněž během války. Zde se koncept dotýká více způsobu vedení války – *jus in bello* a znovu se tak potvrzuje vzájemná provázanost obou dílčích teorií. Trest je principiálním komponentem spravedlnosti také proto, že za předpokladu jeho přiměřenosti vůči spáchaným škodám představuje první krok k opětovnému ozdravení a na straně obětí a tak vzhledem k dalšímu vývoji snižuje riziko touhy po odplatě či obnovení nepřátelství z důvodu nespořádanosti starých křivd.⁷⁴

Posledním Pattersonovým principem je pak usmíření a snaha o smír (*reconciliation*), jehož ideálním výsledkem je zcela nový rámec pro vztahy bývalých protivníků, ve kterém jsou si více partnery než soupeři, jakkoliv je takový stav dosažitelný většinou pouze v dlouhodobém horizontu. „*Jestliže stěžejním cílem teorie spravedlivé války je posilovat mezinárodní bezpečnost a chránit lidské životy, snaha o smír zkvalitňováním podmínek potencionálně vedoucích k nové vlně násilí tyto ideje uskutečňuje.*“⁷⁵ Snaha o smír je v tomto pojetí vrcholným cílem *jus post bellum*, neboť zcela transformuje vztahy všech stran zapojených do konfliktu a tak konstituuje zcela originální platformu vzájemných vztahů. Toto stavění mostů je zpravidla složitým procesem. Znepřátelené strany mají často bohatou historii vzájemné nevraživosti a pouhé ukončení konfliktu bývá samo o sobě vysokým cílem. Klíčem k dlouhodobému míru jsou dle Pattersona buď sdílené zájmy, což může být problematické především proto, že minimálně u jednoho z aktérů hraje při vypuknutí konfliktu roli vědomí, že takový postup je plně v jeho zájmu, změna v mocenském uspořádání, která aktéry v rámci vyvažování moci dovede ke spolupráci, nebo aplikace spravedlnosti

⁷² PATTERSON, Eric. *Jus Post Bellum and International Conflict: Order, Justice, and Reconciliation*. In: BROUGH, Michal W.; LANGO, John W.; van der LINDEN, Harry (eds) (2007). *Rethinking the just war tradition*. Albany: State University of New York Press, str. 43

⁷³ Ibid., str. 44

⁷⁴ Ibid., str. 45

⁷⁵ Ibid., str. 46

v mezinárodním měřítku, která může změnit chování ostatních aktérů vědomím toho, že ti, kdo byli zodpovědní za porušení mezinárodního pořádku, byli nebo budou rovněž přivedeni k spravedlnosti.⁷⁶ Autor tedy vzhledem k výše uvedenému staví *jus post bellum* do role zcela zásadní část teorie spravedlivé války.

2.3. *Jus post bellum* perspektivou Michaela Walzera

Klíčovým prvkům spravedlivého ukončení konfliktu se věnuje i Michael Walzer, nejznámější moderní teoretik spravedlivé války. V jeho původním pojetí jsou principy spravedlivého ukončení války do jisté míry obsaženy v konceptu *jus ad bellum*. Válka může být spravedlivá pouze tehdy, pokud nejen existuje vysoká šance na úspěch, ale existuje zároveň zcela konkrétní představa, jaké reálné parametry bude takový úspěch mít. Při vstupu do „spravedlivého“ konfliktu se tedy nelze odvolávat pouze na nezpochybnitelnou šanci na úspěch např. na základě vojenské superiority. Princip spravedlivého úmyslu navíc předpokládá, že to, co ve výsledku konstituuje válečný úspěch, musí být v rámci politických reálií daného státu či území nejenom reálně dosažitelné, ale také morálně obhajitelné. Argumenty ohledně následků války tak jsou v zásadě součástí uvažování toho, zdali do války na prvním místě vůbec vstupovat. „*Ad bellum* předjímá *post bellum*.“⁷⁷ Podobně se vyjadřují i někteří další autoři. Pokud jsou principy *jus post bellum* inkorporovány do teorie spravedlivé války, potom i za předpokladu, že k válce existuje spravedlivá příčina a morální je také její průběh, stále platí, že musí být rovněž dosaženo spravedlivého postkonfliktního uspořádání.⁷⁸ Vzájemná interdependence těchto principů vede některé autory k odmítání *jus post bellum* jako svébytné teorie, přičemž jsou akcentovány logické vazby mezi vyhlášením, vedením a ukončením války.

Přesto Walzer přichází s celým systémem požadavků, které by měly být kladeny na vítěze, pakliže mají být naplněna kritéria spravedlivé války. Walzer

⁷⁶ Patterson nabízí příklad poválečného Německa, kde na zlepšení vztahů s množstvím evropských zemí měla zásadní význam aplikace spravedlnosti ve formě norimberského procesu s pohlaváry třetí říše.

⁷⁷ WALZER, Michael. *The Aftermath of War. Reflections on Jus post Bellum*. In: PATTERSON, Eric (ed) (2012). *Ethics beyond war's end*. Washington DC: Georgetown University Press, str. 35

⁷⁸ BASS (2004), str. 389

nejprve upozorňuje na to, že na základě svojí suverenity státy nemohou být nuceny k jistému politickému diskursu, tím méně pokud by konkrétním rozhodnutím mohly ohrožit životy svých občanů. Pokud nicméně na úrovni státu k pozitivnímu *ad bellum* dojde, daný aktér se tím morálně zavazuje k celé řadě dalších aktivit. Tyto závazky jsou sdílené, pokud rozhodnutí *ad bellum* bylo přijato na multilaterální bázi. V každém případě jde ale o normu, kdy stát zodpovědný za intervenci přebírá zároveň zodpovědnost za politickou a sociální rekonstrukci napadené země.⁷⁹ Aktivity postkonfliktní rekonstrukce mohou být sdílené více aktéry, jelikož multilateralismus skýtá potenciál pro spravedlivější naplnění *jus post bellum*. Klíčová je v každém případě angažovanost té strany, z níž vzešlo rozhodnutí *ad bellum*.

Jaké jsou tedy konkrétní možné aplikace *jus post bellum*, o které je útočník povinován podle Walzera usilovat? To, čeho je možné dosáhnout v rámci postkonfliktní spravedlnost pochopitelně naráží na jisté limity intervenující strany a to především ty praktické a morální. Co se týká limitů morálních, jedná se v první řadě o jedince (etnikum, náboženská menšina, ale i celá společnost státu který je cílem intervence), jejichž zájmy musí být v každém případě zohledněny, a to tím spíše pokud se daný zásah odehrál s cílem svržení režimu, který práva svých obyvatel hrubým způsobem porušoval. Intervenující aktér nesmí podle Walzera vnucovat svou verzi spravedlnosti bez zohlednění postojů veřejnosti.⁸⁰ S tímto kritériem souvisí také nutnost zásadním způsobem reflektovat již existující lokální normy a pravidla. Jejich zohlednění je relevantní především proto, že cílem změny režimu je instalace takové politické garnitury, která je schopná vládnout bez užívání jakýchkoli forem nátlaku, dosahuje stability i po odchodu sil, které jí k moci dopomohly a v neposlední řadě čerpá svou legitimitu od občanů, kterým vládne.⁸¹

Ihned po skončení vojenské části intervence je tedy třeba zajistit základní lidské potřeby a obnovit primární chod země, čehož by se podle Walzera měli účastnit především ty státní složky či jedinci, kteří se žádným způsobem nepodíleli na krutostech starého režimu. Jakmile jsou tyto esenciální funkce státu zajištěny, je další povinností invazních sil podílet se na politické rekonstrukci země. Stejně jako v případě multilaterálního *ad bellum*, i zde podle autora platí, že tato povinnost se

⁷⁹ WALZER, Michael. *The Aftermath of War. Reflections on Jus post Bellum*. In: PATTERSON, Eric (ed) (2012). *Ethics beyond war's end*. Washington DC: Georgetown University Press, str. 41

⁸⁰ Ibid., str. 43

⁸¹ Ibid.

nemění ani v případě, kdy se na intervenci podílela koalice států. Není bez zajímavosti, že Walzer zde nezůstává u abstraktních cílů politické rekonstrukce, jakými jsou suverénní stát, legitimita vycházející z lidu či dosažení postavení plnohodnotného člena mezinárodního společenství, ale vyslovuje se přímo pro nastolení demokracie, u které podle něj historická zkušenost indikuje v porovnání s jinými typy politického uspořádání nejnižší šanci, že se stát později opět obrátí proti části svých obyvatel.⁸²

Na tomto místě je třeba připomenout, že v této otázce existují mezi teoretiky jisté neshody. Podle Bosanquetové kupříkladu platí, že liberální společnosti budou mít v postkonfliktní vývoji tendenci směřovat ke svobodným volbám a demokratickému uspořádání, princip rehabilitace jako součást *just post bellum* by nicméně „neměl explicitně ani implicitně vyžadovat zavedení specifického politického uspořádání.“⁸³ Zastupitelská vláda by podle autorky neměla být prosazována jako represivní či odvetný element zaváděný shora a nemůže ani sloužit jako garance proti potenciální budoucí agresi daného státu.⁸⁴ Zůstává otázkou nakolik je tento odklon od vnímání demokracie jako univerzálního uspořádání vhodného pro všechny ovlivněn pochybnými výsledky amerických intervencí v zemích blízkého východu během posledních přibližně patnácti let. Je nicméně zjevné, že původní pokusy o kodifikaci principů *jus post bellum* jsou v tomto ohledu k implementaci demokracie jako vhodného a morálně správného uspořádání ztlačeny více nakloněny. Tohoto pragmatického posunu si všímá např. Duřpektová když upozorňuje na to, že i Orend (2006) nově mluví pouze o spravedlivé společnosti a legitimním režimu, zatímco v článku o několik let starším, který byl v této práci již citován (Orend 2002), se v rámci postkonfliktní spravedlnosti explicitně zmiňuje o liberální demokracii.⁸⁵ Namísto demokracie nicméně vnímá Bosanquetová jako klíčový prvek proti budoucí agresi demilitarizaci, která ovšem musí být prováděna s ohledem na nutnost státu udržet si své základní defenzivní kapacity. Správně provedená demilitarizace podle autorky patří do základního rámce *jus post bellum*.⁸⁶

Poslední typ závazků, které podle Walzera vítězný aktér přebírá, se týká

⁸² Ibid., str. 44

⁸³ BOSANQUET (2007)

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ DUŘPEKTOVÁ (2011), str. 50

⁸⁶ BOSANQUET (2007)

finálního stažení okupačních sil a předání veškeré politické moci nově etablovanému režimu. U něj musí existovat jistota, že nevykazuje známky agresivity, je schopen ochránit své občany, především pak ty nejvíce zranitelné a musí rovněž garantovat bezpečnost těch, kdo se určitým způsobem angažovali ve prospěch intervenující strany.⁸⁷ Walzer toto pojetí *jus post bellum* považuje za veskrze minimalistické, přičemž nejzákladnějším fundamentem, ze kterého všechny tyto zásady vycházejí je pro Walzera hodnota života a jeho ochrana.⁸⁸ Walzerovy principy se ve své podstatě do značné míry překrývají s pojetím Briana Orendy, jak bude analyzováno dále. Podstatným přínosem je především to, že se Walzer jako zřejmě nejvýznamnější moderní teoretik spravedlivé války plně hlásí ke konceptu *jus post bellum*, jehož přehlížení mu bylo vytýkáno a potvrzuje tak současný konsenzus na relevanci postkonfliktní spravedlnosti pro teorii spravedlivé války.

Také další autoři akcentují kontinuitu *jus post bellum* s již existujícími kritérii spravedlivé války. Shoda panuje především na kritériu správného záměru, od kterého se odvíjí také aplikace poválečné spravedlnosti. Jejím klíčovým komponentem jak v průběhu konfliktu, tak po jeho skončení, je nutnost podniknout aktivní kroky směřující k ochraně základních lidských práv, a to především těch jedinců, kteří nejsou přímými účastníky bojů. Jak upozorňuje např. Benjamin Banta, dodatečnými zárukami na straně intervenující mocnosti potvrzující spravedlivý úmysl mohou být např. požadavky na OSN, aby se výrazným způsobem angažovala v procesu poválečné rekonstrukce, a to především proto, že rozsáhlé zkušenosti OSN právě s postkonfliktní obnovou mohou znamenat zcela unikátní přínos.⁸⁹ Stejný autor považuje přiměřený trest za druhé klíčové kritérium *jus post bellum*. Otázka, zda určitý trest či sankce mohou být aplikovány, se v jeho pojetí transformuje v otázku, zdali by měly být aplikovány, a to především právě s ohledem na postkonfliktní šance na co nejkvalitnější vývoj regionu. Důležité je zde porovnat jednak způsobené škody, ale také pozitiva případné integrace dané skupiny do poválečné rekonstrukce.⁹⁰ Trest

⁸⁷ WALZER, Michael. *The Aftermath of War. Reflections on Jus post Bellum*. In: PATTERSON, Eric (ed) (2012). *Ethics beyond war's end*. Washington DC: Georgetown University Press, str. 45

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ BANTA (2010), str. 297

⁹⁰ Ibid.

tedy není samoučelný, nepřiměřený a nemusí být ani bezvýhradně nutný.

Poslední kritérium *jus post bellum* také souvisí s jedním z klíčových etických aspektů tradiční teorie spravedlivé války, kterým je satisfakce práv (*vindication of rights*). Autor líčí principy *jus post bellum* jako teze, které mohou tradiční teorii spravedlivé války ukotvit teorii v takové pozici, kde bude mít realistickou šanci, že se jí aktéři budou řídit a která je zároveň podstatně citlivější na kontext. Při reflexi *jus post bellum* by „úvahy o spravedlivé válce zčásti ospravedlněné humanitářem již nevycházejí pouze z kalkulace, zdali může být agresor poražen, ale také z analýzy zkoumající zdali ten, kdo má v plánu intervenovat, již učinil všechno k vybudování kapacit, které mu po konfliktu umožní v daném státě podniknout plnou rekonstrukci.“⁹¹ Podobně jako u Orendy zde tedy v kontextu hodnocení spravedlnosti války hraje roli nedostatečnost pouhé vojenské superiority a je zde také explicitně obsažena podmínka revize připravenosti převzít zodpovědnost za bezprostřední poválečný vývoj.

2.4. Diskuze a definice fundamentálních principů *jus post bellum*

Na rozdíl od pacifismu, jehož kořeny sahají do doby raného křesťanství dávno před sv. Tomáše Akvinského a dokonce před sv. Augustina, jenž jakožto ideový proud v zásadě odsuzuje každou válku včetně války obranné vzhledem k riziku, že o život přicházejí i nevinní, staví teorie spravedlivé války na axiomu, že právě z důvodu předcházení úmrtí nevinných je jistý typ války zcela legitimní.⁹² Jak ale vyplývá z předcházející analýzy, stejně jako tato teorie spravedlivé války jako celek, tak i její nejmodernější část *jus post bellum* prochází řadou modifikací a metamorfóz. Tou zřejmě nejvýraznější v posledních několika letech je patrný přesun od státocentrického pohledu na výkon poválečné spravedlnosti směrem k zohlednění mnoha jiných potencionálních aktérů konfliktu. S tímto posunem souvisí rovněž jiný pohled na uplatnění sankcí, kde je patrný trend upouštět od kolektivních typů trestu a zaměřit se zevrubněji na zodpovědnost jednotlivců.⁹³ Stejně tak humanitarismus, který jakožto jistý druh myšlenkového paradigmatu zažívá největší vlnu zájmu v historii a v neposlední řadě je humanitárními důvody velká část soudobých válek obhajována,

⁹¹ Ibid., str. 298

⁹² MAY (2013), str. 315

⁹³ TEITEL (2013), str. 338

podněcuje další zkoumání *jus post bellum*.⁹⁴

Propracovaný a uchopitelný koncept *jus post bellum* je v současnosti nezbytný také díky četnosti intervencí, které si kladou za cíl osvobození např. jistého etnika, většinové populace, náboženské komunity, země pod nadvládou diktátora atd. Výzkum způsobů kdy a za jakých podmínek je vhodné podobné intervence zakončovat je sice v posledních letech na vzestupu, ale akademická debata těchto témat je stále poddimenzována. Takováto debata, jak upozorňují někteří teoretici, musí jít mnohem dál, než k posuzování argumentů pro a proti intervenci s cílem osvobození či preemptivních zásahů. Jak odborníci, tak politické elity by se v první řadě měli řídit etickými principy spojenými s autentickou snahou o pomoc a péči, přičemž tyto postupy by měly zahrnovat rovněž výraznou reflexi principů závislosti (*dependence*) jako normativně žádoucí aspekt *jus post bellum*.⁹⁵ V zásadě jde o snahu předcházet situacím, kdy intervenující velmoc naplní v dané geografické oblasti své vojenské cíle, přičemž následuje bleskové stažení vojenských jednotek a rezignace na jakékoliv zásahy do bezprostředního postkonfliktního vývoje, přesto že ten často přímo závisí na krocích, které se intervenující aktér rozhodne podniknout. Diskuze o ideální formě poválečné spravedlnosti by měla takové chování explicitně odmítnout a trvat na takových formách uplatnění odpovědnosti a závazků intervenující mocnosti, jejichž aplikací bude společnost a vláda práva na straně obou aktérů konfliktu posilována.⁹⁶ Právě příklady intervencí, kde nedošlo k převzetí odpovědnosti, byť krátkodobé, za konsolidaci daného regionu mohou sloužit jako další důkaz nutnosti shody na klíčových parametrech poválečné rekonstrukce, které musejí být útočící silou naplněny, má-li být taková intervence spravedlivá.

Jakkoliv tedy panuje v odborných kruzích relativně jasná shoda na relevanci *jus post bellum*, stejně tak jako na zvyšujícím se významu této teorie pro způsoby nahlížení na morální válečných konfliktů, a to nejčastěji právě z výše uvedených důvodů, lze narazit na odlišné pohledy ohledně komplementarity obou teorií. Je *jus post bellum* nedělitelnou součástí teorie spravedlivé války jako svébytná disciplína, nebo je její analýza v zásadě nepotřebná, protože klíčové principy jsou již obsazené v klasické teorii spravedlivé války? Otázky ohledně komplexnosti zkoumání morality konfliktů a systematickosti, se kterou by se tak mělo dít, jsou v centru těchto diskuzí.

⁹⁴ Ibid., str. 342

⁹⁵ BEN-PORATH (2008), str. 69

⁹⁶ Ibid.

Jde především o to, do jaké míry má být předmětem zkoumání a z něj vycházejících teoretických konceptů chování jednotlivých aktérů na sklonku války a po jejím skončení. Tato debata částečně naráží tvrzení, že spravedlivá postkonfliktní rekonstrukce je s principy *jus ad bellum* i *jus in bello* silně spjata přirozenou logickou návazností. Takovýto postoj je patrný např. u již zmíněného Basse a částečně také Walzera, jakkoliv to pro žádného z nich neznamena rezignaci na snahu principy *jus post bellum* jasně definovat.

Někteří autoři jdou však v tomto ohledu ještě o krok dál a vytvoření samostatné kategorie *jus post bellum* odmítají s tím, že tradiční teorie spravedlivé války již potřebné teze implicitně obsahuje.⁹⁷ Sám Rengger nicméně na stejném místě uznává, že v tomto ohledu mezi současnými teoretiky převažuje postoj opačný.⁹⁸ Navíc je třeba zohlednit časový rámec evoluce *jus post bellum*, protože výzkum v této oblasti je do značné míry ovlivněn vývojem především amerických intervencí po útocích z 11. září a relevantní komparace teoretických principů s reálnou situací po skončení konfliktu pochopitelně vyžaduje určitý časový odstup. Je tedy možné očekávat, že např. Walzerovy teoretické poznatky publikované v roce 2012 budou tyto skutečnosti reflektovat lépe, než některá starší pojetí, kterými jsou právě např. teze Nicholase Renggera. To lze dokázat i poukazem na výše zmíněné úpravy Orendových principů *jus post bellum*, jejichž publikace dělily pouhé čtyři roky, a přesto v nich lze identifikovat citelné modifikace. Dynamičnost evoluce konceptu *jus post bellum* tedy hraje poměrně významnou roli.

S jistou simplifikací je možné říci, že významná část soudobých pojetí poválečné spravedlnosti *jus post bellum* buď přímo vychází z pojetí jednoho z akademiků, jejichž teoretickými koncepty se tato práce nejvíce zabývá, (Walzer, Orend, Patterson) nebo se na ně určitým způsobem odvolává. Takovým případem jsou i tři kritéria *jus post bellum* Richarda DiMeglia, který ve svém konceptu vychází ze situace v Iráku a Afghánistánu a jehož pojetí značnou měrou inkorporuje ideje Orendy, Walzera a částečně i Schucka. Jako první cíl *jus post bellum* uvádí politickou restrukturalizaci s cílem zajistit trvalý mír, druhým principem je potrestání viníků a třetím potom vymáhání reparací.⁹⁹ V silném kontrastu s Renggerovým postojem DiMeglio připomíná, že selhání v naplnění principů *jus post bellum*, které zemi

⁹⁷ RENGGER (2005) str. 154

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ DiMEGLIO (2005), str. 146-163

zanechává v nekontrolovaném rozvratu, může dokonce negovat odůvodnění vstupu do války, jakkoliv tento akt mohl být sám o sobě spravedlivý.¹⁰⁰ Nejen že se tedy vyslovuje ve prospěch koherentní, jasně definované teorie *jus post bellum*, ale navíc staví na premise, že pokud v postkonfliktní rekonstrukci nebude její podstata naplněna, je tím do značné míry kompromitován celý předchozí průběh války, a to i v případě, že tato byla vedena plně ve shodě s principy spravedlivé války.

V neposlední řadě pak stojí za zmínku jeho poznámka týkající se aplikovatelnosti teorie spravedlivé války. Rozšířeným argumentem bývá snaha poukázat na slabinu této teorie akcentováním její limitované použitelnosti pouze na jeden typ konfliktu. DiMeglio sice uznává, že ideální situací pro aplikaci teorie je konvenční válka dvou suverénních států s regulárními vojenskými silami, díky širokému záběru aspektů, který teorie poskytuje je však její použití bez velkých komplikací možné i např. v rámci posuzování války proti terorismu. Vzhledem k situacím, jaké tento typ novodobého a stále rozšiřnějšího typu konfliktů nejčastěji vyvolává, mohou být tyto nekonvenční konflikty pro aplikaci mnohých aspektů teorie spravedlivé války včetně *jus post bellum* dokonce vhodnější.¹⁰¹ Korelaci mezi vzestupem relevance teorie *jus post bellum* a stále se zvyšujícím výskytem nekonvenčních nebo hybridních válek (*irregular warfare*) pak naznačují i další teoretici.¹⁰²

S ohledem na tyto závěry a v návaznosti na cíle vytyčené v úvodu této práce je tedy nyní nutné determinovat principy, které budou v druhé části práce aplikovány. Teoretických východisek byla popsána celá řada. Jak ale dokazuje předešlý přehled, ne všechny jsou relevantní, konsenzuálně akceptované a v rámci teorie spravedlivé války plně obhajitelné. Na množství jiných principů, které by morální terminace válečného konfliktu měla zahrnovat, se ale teoretici v zásadě shodnou. Vymezení principů pro účely této práce bude tedy vycházet v první řadě z konsenzuálního průniku pojetí *jus post bellum* Orendy, Walzera a Pattersona jakožto zcela klíčových teoretiků, kteří se definici principům *jus post bellum* věnují nejpodrobněji.

¹⁰⁰ Ibid., str. 147

¹⁰¹ Ibid., str. 162

¹⁰² LUCAS, George R. JR. *Jus ante and Post Bellum. Completing the circle, Breaking the circle*. In: PATTERSON, Eric (ed) (2012). *Ethics beyond war's end*. Washington DC: Georgetown University Press, str. 48

Zde narážíme na problém související s konkretizací těchto principů. Obecně kodifikovat velmi specifickou formu výkonu zodpovědnosti intervenujícího aktéra po skončení konfliktu je téměř nemožné. Jak upozorňuje např. Johnson, samotné uznání zodpovědnosti za vývoj postkonfliktní situace je nezbytné, snažit se ale postulovat všeobecně platné kroky, které je v takové situaci po morální a materiální stránce nezbytné podniknout je mimořádně složité. Autor tedy doporučuje dané situace hodnotit pouze na individuální bázi.¹⁰³ Johnson má jistě pravdu ve svém skepticizmu k aplikovatelnosti detailních postupů, rámcovému zformování širších principů, ze kterých tyto kroky vycházejí, ovšem nic nebrání. Není tedy možné vytyčit kritérium, že např. ohrožená etnická menšina musí být v postkonfliktním uspořádání chráněna zákonem, můžeme nicméně zjistit, zdali jsou vítěznou stranou přijímána opatření zabraňující eskalaci napětí mezi většinovou společností a touto menšinou. Specifická opatření jsou pochopitelně v atmosféře postkonfliktní obnovy více viditelná a snáze podrobitelná hodnocení, širší ideový fundament, ze kterého tato opatření vycházejí, je však pro účely této práce podstatně více relevantní.

Ještě než přejdeme k vymezení klíčových kritérií *jus post bellum*, je nutné se zastavit u klasické teorie spravedlivé války. Jak vyplývá z předcházejícího přehledu, nevidujeme v zásadě žádné relevantní argumenty obhajující striktní separaci tradiční teorie sestávající z *jus ad bellum* a *jus in bello* a poměrně mladého konceptu *jus post bellum*. Bylo poukázáno na některé snahy chápat poválečnou spravedlnost jako integrální součást klasické teorie (Rengger), tato argumentace však směřuje k odlišnému typologickému uchopení konceptu spravedlivé války spíše než k negaci významu *jus post bellum*. Walzer na jiném místě argumentuje, že poválečná spravedlnost nemůže být na *jus ad bellum* zcela nezávislá, protože nároky mírového urovnání jsou nezbytně spojené s morálním charakterem války.¹⁰⁴ Koncept *jus post bellum* je zcela jednoznačně s oběma zbývajícími komponenty teorie spravedlivé války velmi silně spojen a sám o sobě je pro posuzování morality konfliktů značně chatrným nástrojem. Proto bude pro úplnost analýzy nezbytné intervenci v Libyi na prvním místě stručně podrobit dlouho etablovaným kritériím spravedlivé války. Teprve následně se analytická část bude věnovat kritériím poválečné spravedlnosti.

¹⁰³ JOHNSON, James Turner. *Moral responsibility after conflict. The idea of Jus Post Bellum for the Twenty-First Century*. In: PATTERSON, Eric (ed) (2012). *Ethics beyond war's end*. Washington DC: Georgetown University Press, str. 45

¹⁰⁴ WALZER (2004), str. 167

Morální imperativ zabývat se již před počátkem konfliktu (tím spíše humanitární intervence) postkonfliktní fází války, jak je tedy patrné, přímo či nepřímo vyplývá beze zbytku ze všech relevantních pojetí *jus post bellum*. Walzerova podmínka míru jako cíle každé spravedlivé války je v tomto ohledu pouze tím nejzákladnějším minimem. V některých případech může být cílem konfliktu stav odlišný, než *status quo ante*,¹⁰⁵ ale vždy musí být jeho integrální složkou mír. Rovněž Patterson operuje s termínem trvalého míru. Jeho prvním principem je *řád* jako stav věcí, kterého musí být dosaženo má-li dojít k naplnění dalších kritérií. Z Orendova přístupu by se do této oblasti nechala zahrnout také satisfakce práv, v rámci které musí dojít k zajištění kolektivních i individuálních práv, protože právě lidská práva jsou tím nejzákladnějším, co legitimizuje politickou existenci daného celku. Walzer také upozorňuje na to, že zdrojem této povinnosti jsou vždy především lidé, kteří byli vystavováni jakékoli formě perzekuce, to především jedná-li se o zásah, jehož cílem je změna politického režimu. Na základě značného průniku těchto idejí můžeme za první podmínku spravedlivého ukončení války označit **nastolení takové mírové situace, která svoji podstatou umožňuje a motivuje nově se ustavující politický establishment k bezvýhradnému zajištění fundamentálních lidských práv a bezpečnosti všech svých obyvatel**. S přihlédnutím ke Schuckovi sem jako blízký, ač spíše doplňkový element můžeme zařadit rovněž důstojné postavení a práva pro aktéra, jenž vyšel z konfliktu jako poražený.

Výrazná shoda panuje rovněž ohledně principu spravedlnosti, jehož základ může nicméně tvořit celá řada opatření. Tím nejvíce viditelným je zpravidla potrestání viníků nesoucích odpovědnost za vypuknutí konfliktu. Jak ale upozorňuje Orend, k naplnění tohoto ideálu nestačí soustředit se na politické elity, které stály počátku agrese (ad bellum), ale sankcionování musejí být rovněž ti, kdo měli podíl na nespravedlivém vedení války (in bello), ať už v jakékoliv podobě. Toto chování se může objevit na obou stranách konfliktu a v ideálním případě by mělo být vyšetřováno v rámci instance k takovým účelům specificky vytvořené jako je např. Haagský tribunál. Ve shodě s Pattersonem lze pod toto kritérium zahrnout také jistou formu reparací, resp. kompenzace poškozených na účet viníků. I když je málokdy možné tímto odškodněním vyrovnat veškeré spáchané škody, alespoň minimální forma sankcí

¹⁰⁵ WALZER, Michael. *The Aftermath of War. Reflections on Jus post Bellum*. In: PATTERSON, Eric (ed) (2012). *Ethics beyond war's end*. Washington DC: Georgetown University Press, str. 37

je také důležitým morálním prvkem a počátkem rehabilitačního procesu. Jako druhý princip, jehož aplikace bude nutná k naplnění fundamentu *jus post bellum*, můžeme označit **patrnou snahu vítěze o přivedení náležitých politických elit k zodpovědnosti a vymáhání jejich podílu na kompenzaci vzniklých škod.**

Dalším klíčovým prvkem je princip prevence, jehož cílem je snížení rizika vypuknutí dalšího konfliktu na reálné minimum a který souvisí s procesem rehabilitace, jak jej popisuje Orend. Opět se zde může jednat o širokou škálu opatření, která se budou lišit v závislosti na konkrétní situaci. Prim v tomto ohledu hraje v první řadě princip demilitarizace zmiňovaný taktéž napříč teoretickými koncepty. Ta je poměrně složitým procesem vyžadujícím dlouhodobý časový rámec, ve kterém musí vhodným způsobem vyvážit snahu o redukci destruktivní síly nového režimu se základním právem suverénního státu na držení zbraní pro defenzivní účely. Stažení z aktivního boje, kontrola zbraní a mezinárodní dohled takového procesu jsou některé dílčí komponenty jinak šířeji definovaného principu, který např. Patterson nazývá snahou o smír. Orend zase zdůrazňuje nutnost zohlednit takový stav, který by byl pravděpodobným výsledkem naprosté absence demilitarizace. V rámci těchto aktivit lze za podstatu tohoto principu označit **systematickou snahu vítěze limitovat destruktivní vojenský potenciál na úroveň, která nepředstavuje hrozbu vně ani mimo daný politický celek a přispět tak k rehabilitaci daného území směrem k dosažení pozice spolehlivého člena mezinárodního společenství.**

Politická rekonstrukce, jak píše především Walzer, je vhodným řešením pouze v případě mimořádně nebezpečných režimů, které jsou ojedinělé svoji brutalitou a potlačováním svobod. Lze nicméně na základě přehledu jednotlivých teorií, že vítězi vyplývá povinnost **aktivně se podílet na rekonstrukci země až do takové chvíle, kdy bude bezpečné předat veškerou moc nově se etablující politické garnituře** se všemi garancemi tohoto „nového“ režimu, jak je uvádí např. Walzer.

Je samozřejmě možné navrhnout řadu dalších principů, které se mohou jevit jako nezbytné. Často je uváděna např. podpora demokratických voleb, podíl na rekonstrukci infrastruktury, nebo aktivní budování občanské společnosti. Kromě toho, že jsou takové principy pro účely této práce příliš specifické a jdou tak nad rámec širokých okruhů, jak zde byly vymezeny, mohou se právě díky své specifičnosti významně lišit případ od případu. U mnoha teoretiků však najdeme právě důraz na respektování místních norem a kulturního prostředí, které se nezdá příliš velmi lišit. Otázka voleb navíc naráží na již zmíněný problém, zdá má být demokracie

vyžadována jako univerzálního model pro všechny. V komparaci jednotlivých teorií existuje převažující trend, že nikoliv. Druhá část práce proto bude operovat pouze s výše zmíněnými principy.

3. Humanitární intervence NATO v Libyi jako spravedlivá válka

V této části práce jsou principy teorie spravedlivé války, na základě předchozí analýzy rozšířené o kategorii *jus post bellum*, aplikovány na případ intervence v Libyi. Vzhledem k definovaným cílům práce je pozornost nejprve věnována rozboru toho, jakým způsobem bylo ve prospěch intervence argumentováno ze strany představitelů klíčových participujících států. Vedení mise *Unified Protector* sice velmi brzy po jejím začátku převzalo NATO, to však zastřešovalo spíše technické a organizační aspekty mise, zatímco rozhodnutí intervenovat bylo v kompetenci jednotlivých zemí. Největší pozornost je s ohledem na různou míru relevance jednotlivých kritérií věnována prvním dvěma – kritériím spravedlivého důvodu a správného záměru. Následně je intervence v Libyi podrobena všem dalším kritériím včetně těch spadajících do oblasti *jus post bellum*.

3.1. Kritérium spravedlivého důvodu a správného záměru

Spravedlivému důvodu, jak bylo demonstrováno v úvodní části práce, bývá dáována priorita před ostatními principy *jus ad bellum* a je také nejčastěji podrobován snahám o nalezení jeho univerzální definice aplikovatelné na co nejširší spektrum situací vstupu do války. Tento důraz je zcela legitimní – pokud neexistuje pro rozhodnutí vstoupit do konfliktu spravedlivý důvod, je případné naplnění dalších principů spravedlivé války do značné míry irelevantní. V případě intervence v Libyi se nicméně kritérium spravedlivého důvodu do takové míry doplňuje a prolíná s principem správného záměru, že je téměř nemožné tyto dvě kategorie striktně odlišit. Silná interdependence těchto dvou kritérií byla demonstrována v úvodní části práce, kde bylo mimo jiné konstatováno, že správný záměr zpravidla odpovídá chování v souladu se spravedlivou příčinou. Než bude nicméně možné zhodnotit v kontextu těchto dvou principů reálný průběh mise, je nezbytné uvést argumenty, které byly ve prospěch intervence uváděny klíčovými aktéry.

3.1.1. Legitimizace intervence z pohledu Velké Británie

Ozbrojené síly Spojeného království sehrály v úderu proti Kaddáfího režimu velmi významnou roli, což zpětně potvrdil sám premiér Cameron, když během poslední fáze intervence otevřeně zvažoval teoretické možnosti podobného postupu v dalších

zemích (např. v Sýrii), a to především právě na základě zásahu v Libyi, který byl podle něj zásahem „spravedlivým“ a „v zájmu Velké Británie.“¹⁰⁶ V souvislosti s podporou revoluce také poznamenal, že za klíčový považuje mimo jiné fakt, že tím, co ve skutečnosti svrhlo Kaddáfího režim, nebyla žádná zahraniční síla, nýbrž sám Libyjský lid. Sami Libyjci stojí za výsledkem revoluce, což podle něj předznamenává vysoké šance na postupné zlepšení situace.¹⁰⁷ Jaké argumenty ale britské politické elity používaly při obhajobě zásahu? Je možné v nich identifikovat elementy implikující vnímání intervence jako spravedlivé války?

Velká Británie se chovala velmi aktivisticky již od počátku protirežimních nepokojů v Libyi. Britský premiér David Cameron se ještě před přijetím klíčové rezoluce 1973 snažil akcentovat nezbytnost jistého zásahu, když situaci v Libyi přirovnával k událostem ve Srebrenici nebo dokonce Rwandě. Použití takto tvrdého slovníku zřejmě napomáhal i velmi podobný diskurs ze strany Nicolase Sarkozyho.¹⁰⁸ Cameron následně svoji obhajobu vojenské intervence zasadil primárně do kontextu ochrany obyvatel Libye a jejich základních práv. Ve svém projevu v dolní komoře britského parlamentu mluvil o „*brutalitě, se kterou režim zasáhl proti svým vlastním lidem,*“ jež byla podle něj „*do nebe volajícím porušením mezinárodních úmluv a lidských práv.*“¹⁰⁹

Legitimitu režimu dále zpochybňoval odkazem na sérii mezinárodních reportů, které specifikovaly množství represivních opatření, jež měla Libyjská vláda údajně používat k udržení své moci. Na základě několika předchozích rezolucí RB OSN, které se v zásadě snažily o snížení akceschopnosti režimu např. zmražením aktiv na zahraničních účtech, nebo snahou omezit možnosti Libyjských elit cestovat mimo region, Cameron následně upřesnil, jakým způsobem se Británie chystá tato opatření vynucovat. Mělo se jednat především o „*snahu izolovat Kaddáfího režim, připravit jej o finanční prostředky a zajistit to, že všichni političtí aktéři, kteří jsou zodpovědní za zneužití moci, se budou ze svých činů na soudní úrovni zodpovídat.*“¹¹⁰ Intervence v suverénní zemi za účelem odvrácení humanitární katastrofy je podle Camerona možná pouze za předpokladu, že jsou naplněna tři základní kritéria. Těmi jsou

¹⁰⁶ MULHOLLAND (2011)

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ DEMBINSKI – REINOLD (2011), str. 21

¹⁰⁹ *Prime Minister David Cameron's statement on Libya*. BBC News, 18. 3. 2011. Dostupné z <<http://www.bbc.co.uk/news/uk-12786786>> (19. 2. 2015)

¹¹⁰ Ibid.

prokazatelná nutnost takového postupu, regionální podpora intervence a jasně definovaný právní základ. Jiným jazykem tak Cameron v zásadě definoval kritéria spravedlivé příčiny, legitimní autority i správného záměru. Prokazatelná nutnost byla dle britského premiéra naplněna nejen výše zmíněnými důkazy nehumánnosti režimu, ale také potřebou v blízkém časovém horizontu zachránit město Benghází, jemuž jakožto faktickému centru rebelujících paramilitárních jednotek hrozila dle západních představitelů tvrdá odvěta ze strany armády. V rámci kritéria podpory Cameron akcentoval, že to byli sami Libyjci, kdo jako první skrze tzv. *přechodnou národní radu* vyžadoval ochranu civilních obyvatel zavedením bezletové zóny. Jako další silný argument v tomto ohledu posloužila rovněž podpora Ligy arabských států. Nepřiměřené použití síly vůči civilnímu obyvatelstvu a pokračující útlak tvrdě odsoudila také Organizace islámské konference.¹¹¹

Podpora pro vynucování dané rezoluce se však podle Camerona zdaleka neomezovala jen na arabské země (např. Katar, Saudská Arábie či Spojené Arabské Emiráty), ale stejnou pozici zaujali rovněž všichni zástupci afrických zemí v RB OSN.¹¹² Právním základem pak byla pochopitelně výše zmíněná rezoluce OSN, v rámci které byly členské státy oprávněny použít „*všechna nezbytná opatření*“ k jejímu vynucení směřující k ochraně civilních obyvatel v rizikových oblastech včetně Benghází. Podle Camerona jsou tedy zcela naplněna všechna tři klíčová kritéria a je tak „*zcela správné, že se Británie ve vynucování dané rezoluce ujme vedoucí role.*“¹¹³

3.1.2. Legitimizace intervence z pohledu Francie

Nezvykle aktivisticky se v diskuzích ohledně možných řešení krize v Libyi od počátku projevovala Francie. Prezident Nicolas Sarkozy učinil významný posun, když 9. března unilaterálně uznal povstaleckou *Přechodnou národní radu* s centrem v Benghází jako orgán reprezentující Libyjský lid a byl také tím, kdo společně s Cameronem připravil základy pro přijetí rezoluce 1973.¹¹⁴ Francie tak byla ve

¹¹¹ PAYANDEH (2012), str. 375

¹¹² *Prime Minister David Cameron's statement on Libya*. BBC News, 18. 3. 2011. Dostupné z <<http://www.bbc.co.uk/news/uk-12786786>>

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ DEMBINSKI – REINOLD (2011), str. 21

výsledku vůbec první zemí, která proti Libyjskému režimu nasadila zbraně a provedla letecký útok.¹¹⁵ Při analýze prohlášení francouzských elit na obhajobu zásahu lze identifikovat velmi podobnou argumentační linii, jaká byla patrná ze strany Británie.

Sarkozy nejprve legitimitu intervence zakládal na souhlasném stanovisku Evropské rady, která se jednomyslně shodla na nutnosti odstavit Kaddáfího od moci. Na tiskové konferenci po jednání Rady uvedl: „*Všichni jsme došli ke konsenzu, že Kaddáfí nejedná v zájmu Libyjského lidu a není tak pro nás nadále politickým partnerem. Podporu je třeba vyjádřit Přechodné národní radě*“¹¹⁶ EU tedy v tomto ohledu šla podstatně dál, než o týden později přijatá rezoluce a Francie z takto nekompromisní pozice mohla ve své argumentaci profitovat. Z tohoto stanoviska vycházel Sarkozy rovněž při obhajobě humanitární pomoci v zemi, stejně tak jako při akcentaci regionální podpory zásahu proti Kaddáfímu ze strany Ligy arabských států, která tak spolu s Evropskou unií a Africkou unií podle něj legitimizovala zásah na mezinárodní úrovni.¹¹⁷

Ministr zahraničních věcí Alan Juppé používal podobné argumenty i mnohem později v průběhu intervence. Na zásah odkazoval jako na nový počátek epochy vytváření demokratické země, kde nicméně Kaddáfí a jeho příznivci stále představují pro civilní obyvatelstvo významnou hrozbu. Včasné uznání přechodné rady podle něj také zabránilo Libyi v „*návratu k tyranii*“ a Libyjci v současnosti (září 2011) bojují za „*svobodu a demokracii*.“¹¹⁸ V neposlední řadě se Juppé také zmínil o tom, že vztahy Francie se středomořím byly příliš dlouho diktovány politikou udržení stability za každou cenu, kdy existovala tendence vnímat autoritativní režimy jako jistou hráz proti extremismu. Tehdejší liberalizační vlna podle něj vycházela ze stejných hodnot, na kterých byla Francie vybudována.¹¹⁹ Legitimita zásahu se tedy podle francouzských elit měla zakládat především na spravedlivém cíli v podobě ochrany životů civilních obyvatel a širokém konsenzu na nadnárodní úrovni.

V rámci argumentace o spravedlnosti války v Libyi bylo kromě jiného upozorňováno na to, že nelze mluvit o naplnění všech jejích tradičních principů.

¹¹⁵ DAVIDSON (2013), str. 314

¹¹⁶ Sarkozy: discours du président suite au Sommet Européen sur la Libye, 11. 3. 2011. Dostupné <<https://www.youtube.com/watch?v=ZvE07EERmlg>>

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Transcript of conversation with Alan Juppé, Council on Foreign relations, 19.9.2011. Dostupné z <<http://www.cfr.org/middle-east-and-north-africa/arab-spring-conversation-alain-juppe/p25931>>

¹¹⁹ Ibid.

Problematické byly podle některých expertů především dva poslední – válka jako poslední možnost a obstojná šance na úspěch.¹²⁰ Z pragmatického pohledu se za francouzským angažmá mohla pochopitelně skrývat řada jiných důvodů. Mezi ty nejčastěji zmiňované patří především obava z vlny uprchlíků v případě pokračujících střetů rebelů s vládními silami, zvýšení národní prestiže v krizové situaci kde navíc absentuje jinak obvyklá dominance amerických sil, nebo snaha zviditelnit se na domácí politické scéně s ohledem na blížící se prezidentské volby a značnou podporu, které vojenské řešení situace v Libyi u francouzské veřejnosti mělo.¹²¹ Klíčové pro účely této práce je nicméně především verbální obhajoba stojící za oficiálním postojem ve prospěch zásahu. Ta zřetelně implikuje snahu obhajovat tuto válku jako ve všech aspektech spravedlivou.

3.1.3. Legitimizace intervence z pohledu USA

Specifikum intervence v Libyi spočívá mimo jiné v tom, že USA zde nehrály jednoznačně vedoucí úlohu tak jako v množství předcházejících konfliktů a reakce amerických představitelů zpočátku ani nepatřily mezi nejrychlejší. Velmi zdrženlivé reakce byly způsobeny jednak frustrací z dlouhých a vyčerpávajících konfliktů v Iráku a Afghánistánu, obavou z následků případné participace na vojenských aktivitách v další muslimské zemi a v neposlední řadě také nelichotivou ekonomickou situací USA, kde byly stále patrné následky krize z roku 2009 a financovat další vojenskou misi by tak bylo politicky těžko obhajitelné.¹²²

Tento vlašný přístup se ale výrazně změnil po přijetí rezoluce 1973 připravované, jak je patrné z výše uvedeného, hlavně Francií a Británií. Barack Obama ve svém projevu ohledně situace v Libyi sice nejprve upozornil, že americká politika nemůže být ani při prosazování svých priorit založena na silových řešeních, pokud jsou ale v sázce americké zájmy a hodnoty, mají dle Obamy USA povinnost jednat. Po čtyřiceti letech „*tyranie*“ se nyní Libyjci podle něj pokoušejí vydobýt si svá „*základní*

¹²⁰ *L'opération Libyenne était-elle une guerre juste ou juste une guerre?* Le Monde, 25. 11. 2011

¹²¹ DAVIDSON (2013), str. 325

¹²² ETZIONI (2012), str. 45

*lidská práva.*¹²³ K nasazení válečných lodí ve středomoří a americké podpoře schválení rezoluce RB OSN ohledně bezletové zóny vedla americké představitele podle Obamy konfrontace s realitou „*brutálních represí*“ a „*možné blíží se humanitární krize.*“¹²⁴ Z americké strany byla rovněž akcentována široká podpora takové akce, především pak souhlasné stanovisko Ligy arabských států a závazky řady evropských zemí (explicitně zmíněny byly kromě Británie a Francie také např. Itálie, Turecko, Dánsko, Norsko nebo Řecko), že na vynucování příslušných opatření budou relevantním způsobem participovat.

V kontextu legitimizace zásahu je také zajímavé to, že Obama několikrát zmínil pokusy mezinárodního společenství nabídnout Kaddáfímu poslední šanci zastavit svůj tvrdý postup vůči civilistům (kteří jsou v tomto případě ztotožňováni s rebely) a ušetřit město Benghází útoku vládních jednotek. Když nicméně Libyjský režim svůj postup proti povstaleckým jednotkám nijak nerevidoval, rozhodly se USA jednat, aby se předešlo masakru představující „*černou skvrnu na svědomí lidstva*“ s možnými dlouhodobými konsekvencemi v regionu.¹²⁵ „*Široká mezinárodní koalice*“ sestavená za účelem „*ochrany civilních obyvatel Libye*“ a vynucování rezoluce 1973, stejně tak jako „*ignorance možnosti okamžitého ukončení represí*“ ze strany režimu byly pochopitelně jako příčiny nutnosti intervence uváděny opakovaně.¹²⁶ Podobně jako v případě Británie byla i v tomto případě patrná snaha zasadit vojenskou akci nejen do kontextu lidských práv, ale také přirozeného národního zájmu Spojených států.

Jak upozorňuje např. van der Linden, Obamovo odůvodnění amerického angažmá v Libyi zřetelně vychází z principů *jus ad bellum*.¹²⁷ Jeho snaha akcentovat fakt, že mezinárodní společenství v čele s USA nejprve vyvinulo snahu dosáhnout nenásilnými prostředky svých cílů (zastavení agrese režimu proti svým občanům) implikuje cíl uspokojit kritérium poslední možnosti. Je otázkou do jaké míry byla skutečně vyčerpána plná šíře diplomatických možností, Obamově argumentaci nicméně nahrával postup vládních jednotek na Benghází, kde skutečně mohlo dojít ke

¹²³ *Remarks by the President in Address to the Nation on Libya*, White House Office of the Press Secretary, 28.3.2011. Dostupné z <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/03/28/remarks-president-address-nation-libya>> (17. 2. 2015)

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ *Ibid.*

¹²⁶ *President Obama Authorizes Limited Military action in Libya*, 19. 3. 2011. Dostupné z <<https://www.youtube.com/watch?v=5bfk23IY2vg>> (3. 2. 2015)

¹²⁷ LINDEN (2012), str. 2

katastrofě. Aby se takovému scénáři předešlo, bylo třeba jednat hned, k čemuž byla využita právě reálně hrozící možnost potenciálního masakru.

Pokud se v souvislosti s intervencí v Libyi objevovala silně nesouhlasná stanoviska, většina z nich se soustředila na zpochybňování výsadní role humanitárních motivů pro intervenci. Jedním z nejznámějších kritiků v tomto ohledu (a americké zahraniční politiky obecně) byl Noam Chomsky. Ten ve vztahu k válce proti Kaddáfího režimu vysvětloval neochotu USA zasáhnout v jiných zemích, kde hrozí katastrofa podobného rozsahu, především ekonomickými motivy spojenými s ropným bohatstvím. Vzhledem k množství ropných nalezišť, která dosud nebyla objevena, by podle Chomského preferovali představitelé USA a Británie „poslušnější“ režim.¹²⁸

Linden nicméně upozorňuje, že v rámci současného pojetí teorie spravedlivé války není nezbytné, aby udávané motivy byly čistě morální. Relevantní v posuzování spravedlnosti daného konfliktu je spíše to, zdali přítomnost ekonomických motivů jistým způsobem neovlivní rozsah intervence.¹²⁹ Rizikem by v tomto ohledu byly především snahy intervenující mocnosti přizpůsobovat cíle operace nad původně vymezený rámec ve snaze o naplnění svých ambicí, které skýtají jistý profitabilní potenciál. Samotná existence takových pohnutek však podle něj případnou intervenci nijak nediskredituje. Pokud tedy účel zásahu, kterým byla ochrana lidí před útlakem Kaddáfího, vede k rezoluci OSN a následně jsou iniciovány vojenské síly (později pod vedením NATO), jsou podle Lindena uspokojena kritéria spravedlivé příčiny, záměru a do jisté míry i kritérium poslední možnosti.¹³⁰ Přesně takovým argumentům odpovídala i americká obhajoba vojenské intervence v Libyi.

Je tedy možné na základě analýzy reálného průběhu mise dokázat, že jak uváděné důvody, tak záměry intervenujících sil odpovídaly kritériím spravedlivé války? Jak zde bylo demonstrováno, žádná argumentace na obhajobu intervence se neobešla bez poukazu na ochranu civilních obyvatel jako zcela zásadního morálního imperativu, proč je morálně správné v Libyi intervenovat. Jednotlivá prohlášení se v mnohých

¹²⁸ *On Libya and the Unfolding Crises. Noam Chomsky interviewed by Stephen Shalom and Michael Albert*, 30.3.2011. Dostupné z <<http://www.chomsky.info/interviews/20110330.htm>>

¹²⁹ LINDEN (2012), str. 2

¹³⁰ *Ibid.*

aspektech mírně lišila, důraz na nezbytnost ochrany Libyjců byl ale jednoznačně nejčastěji opakovaným důvodem, navíc definovaným v rezoluci 1973 a téměř vždy doprovázeným odsouzením brutality a bezohlednosti Kaddáfího režimu. Pokud by rozsah intervence u tohoto cíle zůstal, naplnění kritéria spravedlivého důvodu a záměru by velmi těžko mohlo být kvalifikovaně zpochybňováno. Klíčovým problémem při bližším pohledu na průběh intervence nicméně zůstává lehkost, s jakou se cíl ochrany obyvatel vyvinul v otevřenou podporu svržení Kaddáfího a změny režimu. Velmi rychle se více než o ochranu civilistů začalo de facto jednat o přímou podporu jedné ze stran v občanské válce, a to navíc s cílem definitivního potlačení té druhé. Takové jednání je ale podle mnohých teoretiků v rozporu s rezolucí 1973 nejen proto, že výrazně přesahuje její rozsah, ale také proto, že svým provedením porušuje jeden z principů v rezoluci vytyčených – zbrojní embargo.¹³¹ Opakované dodávky zbraní ze strany Francie, Egypta, Kataru a nejspíš i dalších zemí představují zřejmě nejméně spekulativní aspekt expanze šíře autorizovaných opatření RB OSN, která zbrojní embargo zavedla rezolucí 1970 a následně rovněž potvrdila rezolucí 1973.¹³² Bezvýhradná podpora rebelů byla nicméně problematická rovněž z dalších perspektiv. Namísto snahy o vyjednání příměří bylo jediným faktickým cílem opozičních sil svržení diktátora. Z toho pohledu pak asistence NATO v příkrém rozporu se záměrem RB OSN přispěla k prodloužení bojů a zvýšení utrpení civilních obyvatel.¹³³ Čemu tedy připsat takto jednoznačnou podporu opozice pokud vyloučíme cíl odstranit Kaddáfího a instalovat v zemi zcela nový režim?

Legitimita podpory vzbouřeneckých jednotek v občanských válkách je z pohledu teorie spravedlivé války velmi problematická a většina současných pojetí teorie v takovém případě úspěšné naplnění kritéria spravedlivého důvodu vylučuje.¹³⁴ Optikou Michaela Walzera by nemělo docházet k externímu zásahu do průběhu občanských válek, protože k tomu, abychom mohli legitimně určit, zdali jistá rebelující entita skutečně reprezentuje lid a je připravena mu vládnout, je zásadní schopnost této entity svrhnout „starý režim“ svým vlastním úsilím bez přispění vnějších aktérů. Jakýkoliv cizí zásah podle Walzera napomáhá vytvoření suveréna,

¹³¹ LINDEN (2012), str. 3

¹³² ROBERTS (2011)

¹³³ KUPERMAN (2013), str. 114

¹³⁴ LINDEN (2012), str. 4

kterého si daná země sama nevybrala.¹³⁵ I kdybychom nicméně s poukazem na moderní dějiny a často nezbytnou nutnost zasáhnout proti režimům ohrožujících své obyvatele dodali tomuto poměrně rigidnímu náhledu notnou dávku flexibility, neměl by nás takový postup odvádět od snahy pátrat po důvodech určitého chování v rámci možností, které jsou v daný moment intervenujícím silám k dispozici. Jinými slovy jde o analýzu toho, do jaké míry válečná realita odpovídala deklarovaným cílům.

V tomto ohledu téměř žádná fakta neindikují, že by se koaliční jednotky striktně držely cíle ochrany civilistů. V mnoha reportech z prvních týdnů intervence jsou zmínky o útocích na prorežimní jednotky i v případech, kdy tyto nejen že neútočí na pozice rebelů, ale pouze udržují své pozice nebo dokonce ustupují.¹³⁶ Velmi kontroverzním se stalo rovněž bombardování města Sirty, rodiště Muammara Kaddáfího, které díky kmenové příslušnosti k diktátorovi ve většině tehdejší režim podporovalo a je tak eliminována možnost, že by zde armáda představovala pro civilní obyvatele jakoukoliv hrozbu. I přesto se v obhajobě zásahu velitelé operace odvolávali právě na cíl ochrany obyvatel.¹³⁷

Rozsah leteckých útoků však nebyl jedinou oblastí, kde v porovnání s deklarovanými záměry a autorizovaným rozsahem intervence docházelo k výrazným diskrepancím. Přinejmenším sporným se stal krok Británie, která se 4. března rozhodla poskytnout opozičním jednotkám vojenské experty, kteří měli především na východě země poskytovat povstalcům strategická doporučení a rady. Takovýto krok byl označován za zřetelnou podporu povstání usilující o svržení Kaddáfího, který navíc de facto konstituoval „zřejmou pozemní intervenci“,¹³⁸ tedy něco, co šlo daleko za hranici mandátu vytyčeného rezolucí 1973 RB OSN. David Cameron se měl k takovému kroku rozhodnout na základě informací odborníků, kteří se domnívali, že Libyjská opozice nevychází z islámu ani kmenových tradic, ale je založena na demokratických nárocích a ve střednědobém horizontu by mohla pomoci ke snížení protizápadních nálad na blízkém východě.¹³⁹ K tomu, proč britští představitelé takto výrazně překračují rámec schválené operace, nicméně ze strany Británie žádné vysvětlení uvedeno nebylo.

¹³⁵ WALZER (1977), str. 88 a 96

¹³⁶ *Airstrikes clear way for Libyan Rebels' First Major Advance*. New York Times, 26. 3. 2011.

¹³⁷ *Libya: Coalition attacks Sirte for first time*. The Telegraph, 28. 3. 2011

¹³⁸ WINTOUR – TAILOR: *Libyan opposition leaders to get advice from UK military*. The Guardian, 4. 3. 2011

¹³⁹ *ibid.*

Velmi podobný vztah mezi deklarovanými důvody a skutečnými cíli lze pozorovat na straně USA. Obama sice ve svém projevu *Address to the Nation* zdařile obhajoval provedení limitované humanitární intervence, v daný moment však podle některých výkladů již v reálné rovině probíhala plnohodnotná vojenská operace s cílem změny režimu v Libyi.¹⁴⁰ Obamova původní neochota explicitně deklarovat změnu režimu jako cíl je vzhledem k jednoznačnému výkladu rezoluce 1973 pochopitelná, a to i když zvážíme kritiku republikánské opozice v kongresu, pro kterou bylo sesazení Kaddáfího jediným myslitelným cílem. Republikáni navíc upozorňovali, že Obama se již dříve na podporu Kaddáfího svržení vyjádřil a jeho rétorika tento cíl popírající je tedy značně „matoucí.“¹⁴¹ K plnému uznání cíle odstavení Kaddáfího od moci došlo o několik týdnů později, kdy všichni tři klíčoví lídři operace prohlásili, že v případě zachování současného stavu by svět spáchal „bezcharakterní zradu“ a pod Kaddáfího vedením by se z Libye mohl stát tzv. „failed state.“¹⁴²

Další patrná diskrepance, která mohla zásadním způsobem ovlivnit postup Západu v Libyi, je způsob, jakým bylo nahlíženo na realitu zásahu Kaddáfího režimu proti rychle se etablujícím opozičním jednotkám. Dominující mediální diskurs představoval vládní jednotky jako iniciátory násilí, kteří neváhali ihned použít smrtelných prostředků nejenom proti mírumilovným, téměř neozbrojeným protestujícím, ale také proti civilním obyvatelům, což byl následně také klíčový důvod uváděný na podporu intervence. Vláda pochopitelně na šířící se protesty reagovala se značnou razancí, západní média však informovala převážně o „cílených útocích na civilisty,“ či „bezhlavém použití síly“, které bylo v jejich pojetí dokonce možné vnímat jako zločiny proti lidskosti.¹⁴³ Relativně běžnou součástí mediálního boje se staly rovněž rychle šířené mystifikační zprávy, jež v některých případech informovaly o cílených leteckých útocích vládních jednotek na řadu civilních cílů, přičemž nepravdivost takových zpráv mnohdy vyšla najevo až po skončení konfliktu a Kaddáfího smrti.¹⁴⁴

Existují poměrně přesvědčivé důkazy, že vládní jednotky ve skutečnosti

¹⁴⁰ LINDEN (2012), str. 5

¹⁴¹ *Republicans upset with Obama's regime change remarks*. CNN, 29. 3. 2011

¹⁴² STRATTON, Allegra: *Obama, Cameron and Sarkozy: no let-up in Libya until Gaddafi departs*. The Guardian, 15. 4. 2011

¹⁴³ *Libya: Pro-Gaddafi forces check rebel advance*. BBC News, 7. 3. 2011

¹⁴⁴ ROBERTS (2011)

nečlily na běžné obyvatele, alespoň ne v zásadní míře, ale naopak s vysokou přesností útočily na pozice rebelů. Ve třetím největším Libyjském městě Misurata, které se na několik týdnů stalo centrem bojů vlády s povstalci, bylo za sedm týdnů válčení podle *Human Rights Watch* zraněno pouze 22 žen, což z celkových 949 lidí představuje necelá 3% raněných.¹⁴⁵ Pokud by ale vládní jednotky skutečně nerozlišovaly cíle útoků, toto procento by přirozeně muselo být výrazně vyšší. Omezenému rozsahu bojů napovídá i celkový počet obětí, který by ve městě se čtyřmi sty tisíci obyvateli musel být v případě nevybíravého boje Kaddáfího jednotek, jak bylo často uváděno v médiích, citelně vyšší.

Některé zdroje uvádějí pravděpodobné spáchání válečných zločinů na obou stranách konfliktu,¹⁴⁶ konkrétní čísla nicméně naznačují, že ze strany vládních jednotek nedocházelo téměř k žádnému cílenému útoku proti civilním obyvatelům a terčem armády byli v drtivé většině pouze povstalecké jednotky. Bližší pohled na realitu konfliktu tak navzdory mainstreamové předpojatosti v neprospěch vládních jednotek vede některé analytiky k odmítnutí premisy zločinnosti Kaddáfího režimu ve vztahu k užití síly jako validního předpokladu pro naplnění kritéria spravedlivého důvodu.

Jakým způsobem západní vlády vnímaly intenzitu násilných střetů a jak s odstupem hodnotily exekuci zásahu, je složité odhadnout, protože příslušné dokumenty ve své většině zůstávají vzhledem k citlivosti takových informací v utajovaném režimu. Přesto zásah v Libyi nabízí ve vztahu k nejvíce diskutovaným otázkám humanitárních intervencí několik důležitých lekcí. První z nich je nezbytná potřeba politických elit kriticky zvažovat dostupné informace, uvědomovat si reálné skutečnosti, že jistá forma zpravodajství může postrádat nezbytnou míru objektivitu a také nezakládat svá rozhodnutí na údajích, které mohou ovlivněné propagandistickou snahou jedné ze stran podávat konflikt v příliš černobílé perspektivě. Libyjské povstání nezačalo jako mírumilovné, demokratické a celonárodní, jak bylo často interpretováno optikou západních médií, nýbrž relativně násilné, regionální a vykazující znaky islámského extremismu.¹⁴⁷ Reakce režimu pak nepředstavovala cílené útoky proti civilním cílům nebo bezhlavé pobíjení rebelujících davů, jak dokladují i výše zmíněná čísla, nýbrž byla zaměřená na potlačení ozbrojených

¹⁴⁵ *Libya: Government attacks in Misrata kill Civilians.* Human rights watch, 10. 4. 2011

¹⁴⁶ *Report of the International Commission of Inquiry on Libya.* Human Rights Council, 8.3.2012

¹⁴⁷ KUPERMAN (2013), str. 133

protestujících s minimálním dopadem na civilní obyvatele. Zde je nezbytné akcentovat, že reakce vlády jistě nebyla v celém rozsahu obhajitelná a s největší pravděpodobností obsahovala nezákonné a nehumánní aspekty. Ty však nedosahovaly takových rozměrů, jak mohlo vyplývat z mediální interpretace, aby plně legitimizovaly podporu jedné ze stran v občanské válce.

S tím souvisí rovněž další závěr, který Libyjská zkušenost potvrzuje. Pokud budeme brát Libyi jako precedent pro další intervence, tak tím de facto vyslovujeme podporu různým opozičním hnutím, kterým tak za jistých okolností může stačit vyprovokovat vládní autority k agresi a mohou počítat s následnou pomocí mezinárodního společenství. Tento scénář může navíc platit i pro případy, kde otevřeně deklarovaným politickým cílem takových skupin je svržení vlády a změna režimu.¹⁴⁸ Takový cíl může být za určité situace legitimní. Především v případě, kdy daná vláda představuje pro obyvatele vlastní země smrtelné nebezpečí, stává se legitimním cílem vynutitelné transformace. V takovém případě ovšem na sebe intervenující síly berou zodpovědnost udržovat nový režim v chodu, dokud se tento neetabluje do takové míry, že se plně obejde bez cizí pomoci.¹⁴⁹ V tomto ohledu se mluví o tom, že humanitární intervence motivované snahou ochránit civilní obyvatele mají inherentní tendenci expandovat svoje cíle až do zahrnutí změny režimu, a to i v případě, kdy takový cíl v rozporu s původním záměrem zvyšuje šanci civilních obyvatel utrpět újmu. To je do jisté míry i případ intervence v Libyi.¹⁵⁰

Přesto je však zřejmé, že účel ochrany lidského života v rozhodovacím procesu vedoucímu k intervenci jistou úlohu sehrál. Kaddáfího výroky o chystaném úderu proti opozičním jednotkám, stejně tak jako rychlý nástup protestů a prvotní zprávy o počtu obětí (jakkoliv autentické) mohly vytvářet dojem, že intervence má reálnou šanci odvrátit humanitární katastrofu. Vzhledem k výše uvedeným faktografickým údajům je však důležitá otázka, do jaké míry byly cíle Západu čistě humanitární, jak bylo politickými elitami proklamováno hlavně na počátku, a na kolik se jednalo o zásah s cílem provést změnu režimu, což bylo jako motiv přiznáno všemi aktéry až dlouho po schválení rezoluce 1973. Patrná snaha demonizovat Kaddáfího režim a naopak vnímat opozici jako v zásadě morální uskupení naznačují, že cíl změny režimu mohl být nadřazen obavám o systematické porušování lidských práv. Podobná obava se týká

¹⁴⁸ Ibid., str. 134

¹⁴⁹ NARDIN (2013), str. 78

¹⁵⁰ KUPERMAN (2013), str. 135

rovněž Ligy arabských států a států s Libyí sousedících, které si Kaddáfího režim za desítky let své existence zneprátelil, díky čemuž měly spolu se Západem zájem na změně režimu.¹⁵¹ Taková změna, jak už bylo zmíněno, nenaplnuje kritérium spravedlivé příčiny, pokud nemůže být takového záměru dosaženo jiným, méně násilným způsobem.¹⁵²

Zatímco tedy mohla existovat spravedlivá příčina k provedení humanitární intervence, situaci v Libyi nebylo možné kvalifikovat jako natolik závažnou, aby legitimizovala svržení režimu, resp. jeho násilné ukončení externím zásahem ve prospěch opozičních hnutí.¹⁵³ Změny režimu, jak upozorňuje Pattison, mají v komparaci s humanitární intervencí zpravidla větší destruktivní potenciál, nebezpečí smrti je vystaven vyšší počet obyvatel a rizikovým faktorem jsou rovněž vysoké nároky na udržení místní i regionální stability. Nároky na takový krok tak musejí být o poznání vyšší, než je tomu v případě zásahu s limitovaným cílem humanitární pomoci.¹⁵⁴ V případě intervence v Libyi tak nemůžeme mluvit o uspokojení těchto nároků, a to bez ohledu na to, zdali bylo svržení režimu cílem od začátku operace, nebo se jím stalo až v jejím průběhu.

Pokud budeme souhlasit s teoretiky spravedlivé války v premise, že cílem vnějšího zásahu do občanské války spíše než svržení režimu může legitimně být pouze limitovaný zásah zaměřený na odvrácení hrozících zločinů proti lidskosti (za předpokladu že změna režimu není jediný způsob, jakým těchto humanitárních cílů dosáhnout), pak je třeba konstatovat, že z pohledu kritéria spravedlivého důvodu a cíle má zásah v Libyi přinejmenším značné mezery. Podle některých analytiků je dokonce možné konstatovat, že intervence se stala více nespravedlivou, jakmile byly původní humanitární důvody v určování specifických vojenských cílů nahrazeny úsilím o změnu režimu.¹⁵⁵

Z původně spravedlivého záměru ochrany civilních obyvatel výsledný rozsah operace výrazně expandoval směrem k nelegitimnímu záměru změny režimu, jehož obhajoba se pohybuje za hranicí toho, jak jsou definovány cíle spravedlivé války. Jak

¹⁵¹ MADSEN – SELSBÆK (2012), str. 58

¹⁵² *Ibid.*

¹⁵³ PATTISON (2011), str. 272

¹⁵⁴ *Ibid.*, str. 273

¹⁵⁵ LINDEN (2012), str. 5

humanitární důvody, tak ani neplnění předchozí rezoluce 1970 nemohou plně legitimizovat zásah takového rozsahu.

3.2. Rezoluce 1973 a otázka OSN jako legitimní autority

Fenomén tzv. Arabského jara nebývalým způsobem zasáhl velkou část arabského světa. Především díky bezprecedentnímu použití moderních technologií dosáhl tento fenomén značného rozsahu a během pouhých několika týdnů tak došlo ke svržení režimu v Tunisku, kde tato revoluční vlna započala, a následně také v Egyptě, když na vlnu protestů reagoval rezignací prezident Husní Mubárak. Kombinace spill-over efektu a tvrdé neústupnosti Kaddáfího režimu způsobila bleskový sled událostí také v Libyi, kde protirežimní demonstrace začaly v polovině února 2011. Jejich tvrdé potlačení, které okamžitě následovalo, neuniklo pozornosti RB OSN, která již za dva týdny po vypuknutí nepokojů jednomyslně schválila rezoluci 1970. Jejím primárním cílem bylo právě omezení schopnosti režimu takto tvrdým způsobem zasahovat proti protestujícím. Rezoluce vyžadovala v první řadě okamžité zastavení násilností, vyzývala k zastavení importu zbraní do Libye, uvalila omezení mobility na hlavní představitele režimu a v neposlední řadě také podpořila zmražení jejich zahraničních aktiv.¹⁵⁶

Skutečný přelom nicméně znamenala až rezoluce 1973 přijatá 17. března 2011. Ta za cílem ochrany civilního obyvatelstva stanovila nad Libyí bezletovou zónu a legitimizovala všechny členy k implementaci „*všech nezbytných opatření*“ k jejímu vynucení, stejně tak jako k vynucení dalších opatření převážně specifikovaných již v předešlé rezoluci 1970.¹⁵⁷ Situaci v Libyi popisuje RB jako hrozbu pro mezinárodní mír a je zde také patrná obava z možného spáchání zločinů proti lidskosti. Rezoluce byla především reakcí na pokračující násilné aktivity Kaddáfího režimu a rapidně se zhoršující bezpečnostní situaci. V zásadě jediným limitujícím faktorem bylo explicitní zavržení pozemní okupace jako přijatelné alternativy jak naplnit podstatu ochranných opatření.

Není bez zajímavosti, že návrh na zavedení bezletové zóny iniciovaly země,

¹⁵⁶ *Security Council Resolution 1970*, 26. 2. 2011. Dostupné z <<http://www.un.org/press/en/2011/sc10187.doc.htm> >

¹⁵⁷ *Security Council Resolution 1973*, 17. 3. 2011. Dostupné z <<http://www.un.org/press/en/2011/sc10200.doc.htm#Resolution>>

kteřé se následně na intervenci podílely nejvíce – Británie a Francie, přičemž stejné opatření později urgoval u RB OSN také senát Spojených států.¹⁵⁸ Návrh byl schválen deseti hlasy, pět zástupců se hlasování zdrželo. Kromě Indie, Brazílie a tradičně zdrženlivého Německa, nehlasovali zástupci Ruska a Číny. Ti zdůrazňovali potřebu mírového řešení situace a poukazovali také na to, že celá řada otázek zůstává nedořešena. Šlo podle nich primárně o otázky týkající se toho, kdo a jakým způsobem bude opatření rezoluce vymáhat a jak extenzivní jsou limity celé operace, protože opatření byla definována poměrně vágně. Nakonec nicméně Čínou ani Ruskem rezoluce zablokována nebyla, a to předně vzhledem k deklarované podpoře usnesení ze strany Ligy arabských států a Africké unie.¹⁵⁹

V rovině rozsahu rezoluce je důležité především to, že explicitně navrhuje změnu režimu v Libyi jako cíl a plně se soustředí na opatření směřující k ochraně civilních obyvatel. Nedlouho po jejím přijetí nicméně představitelé Francie, Británie a USA argumentovali, že odstavení Kaddáfího od moci je v zásadě jediný scénář, v jehož rámci je možné docílit dlouhodobě stabilní bezpečnosti v zemi. Diplomaté Ruska a Číny si později na tyto kroky stěžovali s tím, že s vojenskou misí cílící na změnu režimu v Libyi byli vzhledem k zjevnému rozdílu oproti původnímu záměru de facto podvedeni.¹⁶⁰ Je velmi pravděpodobné, že kdyby byl takovýto cíl představiteli Západu explicitně zmíněn dříve, Ruskou federací i Čínou by byla rezoluce 1973 vetována. To, že se tak nestalo, nicméně vytvořilo velmi silný právní fundament pro následný vojenský zásah, ve kterém hrály prim právě Británie, Francie a USA.

Hlavní otázkou v tomto ohledu však nejsou podmínky přijetí klíčové rezoluce 1973, ale spíše otázka OSN jako legitimní autority. Ve srovnání s kritériem spravedlivé příčiny a správného cíle se analýza legitimní autority v kontextu intervence v Libyi jeví jako nepříliš složitý úkol. Prevence humanitárních krizí je dnes vnímána jako úkol kolektivní bezpečnosti, jelikož sdílená zodpovědnost za řešení krizových situací minimalizuje možnost, že intervenující státy budou pod záminkou humanitární pomoci utilitaristicky sledovat svoje vlastní cíle. Souhlas rady bezpečnosti OSN tak lze vnímat jako jednoznačné stvrzení legitimacy daného zásahu, neboť se takto ve prospěch

¹⁵⁸ PAYANDEH (2012), str. 376

¹⁵⁹ *Security Council Resolution 1973*, 17. 3. 2011. Dostupné z <<http://www.un.org/press/en/2011/sc10200.doc.htm#Resolution>>

¹⁶⁰ DIETRICH (2013), str. 341-342

daného opatření vyslovuje nejvyšší možná autorita, a to na základě konsenzu hlavních světových mocností a deseti nestálých členů RB. Možnost využít právo veta pak legitimitu daného rozhodnutí, v případě že je přijato, ještě více umocňuje.

V případě Libye se pro přijetí rezoluce 1970 vyslovilo deset členů RB, zatímco zbylých pět se hlasování zdrželo. Z těchto zemí jsou samozřejmě nejvíce relevantní postoje Ruska a Číny. Pokud zvážíme výraznou regionální podporu zásahu proti Kaddáfího režimu, jaké motivy mohly při svém rozhodování tyto dvě země mít? Jedna z teorií pracuje především s ekonomickými zájmy obou zemí v Libyi. V zemi existovaly čínské i ruské firmy a snaha o jejich ochranu tedy mohla v rozhodování ohledně hlasování určitou roli hrát. Některé čínské firmy přímo obchodovaly s Kaddáfího lidmi, což Čína později potvrdila i přes své předchozí popírání takové skutečnosti a ruský ministr energetiky zase vydal prohlášení, ve kterém vyjadřuje naději, že si Rusko ubrání své ekonomické zájmy v Libyi.¹⁶¹ Jiná teorie se snaží absenci podpory intervence ze strany Ruska a Číny vysvětlit tím, že u obou zemí sehrála jistou roli obava, že by se samy mohly v budoucnu stát cílem podobných akcí, a to především v případě, kdyby se provádění intervencí spíše než o *case-by-case* logiku, která hodnotí každý případ zvlášť, začalo postupně opírat o specifické zásady. Do Číny historicky několik intervencí mířilo a země se tak dnes často přiklání spíše k podpoře omezeného zásahu, a to navíc se souhlasem dané země. Na straně Ruska byla patrná snaha o vyjednání příměří zbraní, které ovšem vydrželo pouhých 72 hodin. Podle neorealistického pohledu na mezinárodní vztahy se pak obě země zdržely možnosti veta z důvodu zachování dobrých vztahů jak se zeměmi pro, tak proti intervenci.¹⁶²

Pokud tedy ani jedna z těchto zemí nevyužila svého práva rezoluci vetovat, v komparaci s jinými intervencemi NATO, jako byla např. operace *Allied Force* v Kosovu, která souhlas RB OSN neměla, se intervence v Libyi jeví jako plně legitimní. Jak ale upozorňuje Elshtain, teorie spravedlivé války nepracuje s předpokladem, že pouze OSN může legitimně vyhlásit válku. Jejími členy jsou totiž suverénní národní státy, které se své pravomoci vyhlašovat válku žádným způsobem ve prospěch OSN nevzdaly. Naplnění kritéria legitimní autority se tak v této perspektivě odehrává ve vztahu k jednotlivým intervencujícím státům. V tomto ohledu

¹⁶¹ MADSEN – SELSBÆK (2012), str. 60

¹⁶² *Ibid.*, str. 61

Elshtain tvrdí, že Obamův postup mohl naplnění legitimní autority kompromitovat tím, že otázku intervence nepředal ke schválení voleným zástupcům lidu v Kongresu. Američané by skrze své reprezentanty měli podle tohoto výkladu mít možnost rozhodnout tím spíše, že intervence se ve výsledku opírala o nejasný a vágní souhlas několika vzájemně se prolínajících aktérů (Francie, OSN, EU, NATO).¹⁶³ Takový náhled sdílí rovněž van der Linden, který tvrdí, že Obama víceméně ignoroval potřebu autorizace intervence ze strany Kongresu a ve své řeči dokonce zmínil možnost dlouhodobého vojenského zapojení pouze na základě konzultace vedení obou stran v Kongresu.¹⁶⁴

Přesto je velmi složité představit si jasnějšího arbitra krizových situací, než kterým je RB OSN. Jakkoliv bychom připustili nutnost prezidenta USA, disponujícího v rámci prezidentského politického systému velmi silným mandátem, konzultovat v každé otázce zapojení armády Kongres, ke kvalifikovanému zpochybnění legitimacy intervence bychom tak museli učinit v případě všech intervenujících zemí. Taková logika ba navíc podrývala výše zmíněný princip internacionalizace zásahu jako jisté pojistky proti nedostatečným důvodům či nepřiměřené použité síle během intervence. Multilaterální fundament celé operace měl podle americké administrativy přispět také k tomu, aby se zamezilo šíření protiamerických, resp. protizápadních nálad, jak tomu bylo v případě některých předchozích angažmá USA, jejichž kritika z velké části vycházela právě z nesouhlasu s příliš unilaterálním zásahem, kde výrazně absentoval širší konsenzus na nadnárodní úrovni. Výsledné rozhodnutí aktivně se zúčastnit intervence v Libyi bez autorizace Kongresu se opíralo právě o poukaz na převládající pozitivní mezinárodní sentiment a vytyčené limity intervence, v jejichž rámci nedosahovala americká participace takových rozměrů, které by podle Obamovy administrativy vyžadovaly souhlas Kongresu.¹⁶⁵

Podobná logika mohla zafungovat rovněž v dalších zemích participujících na intervenci, kde navíc na důkladné projednání legislativní mocí nemuselo dojít v důsledku nutnosti jednat pokud možno okamžitě, aby bylo možné předejít hrozící humanitární katastrofě. Pokud tedy zvážíme okolnosti, za jakých se jednotlivé země k účasti na intervenci rozhodovaly, regionální podporu zásahu ze strany velké části afrických a arabských zemí a v neposlední řadě také neochotu Ruska a Číny zabránit

¹⁶³ ELSHTAIN (2011)

¹⁶⁴ LINDEN (2012), str. 3

¹⁶⁵ MURRAY (2013), str. 156

schválení intervence využitím práva veta, je možné konstatovat, že RB OSN propůjčila intervenujícím aktérům dostatečnou legitimní autoritu k provedení intervence za účelem vynucení rezoluce 1973.¹⁶⁶

3.3. Proporcionalita cílů

Proporcionalita cílů, podobně jako správný záměr patří z hlediska možnosti objektivního zhodnocení k velmi složitým kritériím a vyžaduje reflexi značného množství proměnných. Do tohoto kritéria spravedlivé války se rovněž významným způsobem promítá poválečná spravedlnost, částečně je tedy možné proporcionalitu cílů zahrnout pod analýzu *jus post bellum*, která je předmětem zkoumání v poslední části této práce. Pokud budeme nicméně vycházet z klíčových otázek tvořících podstatu tohoto kritéria, do jaké míry bude libyjská intervence odpovídat modernímu pojetí kritéria proporcionality cílů?

Předvídatelný přínos zásahu samozřejmě spočíval v ochraně lidských životů, pro které Kaddáfího režim představoval výraznou hrozbu. Potencionální zvažování univerzálního dobra tak v porovnání s předpokládaným rozsahem způsobených škod musí vycházet z rozdílné morální pozice opozičních sil, usilujících o jistou formu liberalizace země a nedemokratického autoritativního režimu, který desítky let upíral Libyjcům množství občanských práv. Z pohledu striktního výkladu kritéria proporcionality by tedy mělo být zvažováno pouze vykonané dobro pro protirežimní demonstranty, zatímco vláda se svým počínáním sama stavěla do role agresora, jenž svými rozhodnutími v podstatě zavdává mezinárodnímu společenství důvod k postupu proti sobě.

Za vykonané dobro je možné považovat pozitivní skutečnosti, které intervence umožnila a samozřejmě také potencionální zlo, kterému se podařilo díky zásahu předejít. Identifikovatelné přínosy spočívaly zcela jistě v odvrácení možného masakru, který se díky vládní rétorice jevil jako poměrně reálný, dále také v absenci ztrát na lidských životech na straně NATO a v krátkodobém horizontu rovněž odstranění diktátora, které v zemi otevřelo možnosti liberalizace, postupných reforem a vlády lidu. Na druhé straně pomyslné rovnice stojí ztráty na životech civilistů (těm bude věnována pozornost později), destrukce části infrastruktury a finanční náklady

¹⁶⁶ PATTISON (2011), str. 273

aliance.¹⁶⁷ Přinejmenším z pohledu nedlouho po ukončení intervence, kdy byl s téměř nulovými ztrátami NATO odstraněn režim ohrožující své vlastní obyvatele, se zdá zřejmé, že proporcionalita mise byla naplněna.

K závěru, že se motivy intervence zakládaly v první řadě na snaze ochránit civilní obyvatele, vedou některé experty další aspekty zásahu, kterými byly především bezletová zóna a zbrojní embargo. Oba tyto mechanismy směřují svojí podstatou ke zvýšení bezpečnosti a vojenský zásah tak lze z tohoto pohledu označit za čistě humanitární.¹⁶⁸ V protikladu k tomuto výkladu stojí takové přístupy, které akcentují problematičnost přítomnosti cíle svržení režimu. Takovýto úmysl se podle těchto postojů zakládal na zcela odlišných důvodech a humanitární snahy měly sloužit jako pouhá záminka v Libyi intervenovat. Mezi nejčastěji zmiňované důvody v tomto ohledu patří výše zmiňovaný ekonomický zájem spojený s ropou nebo např. snaha Západu potrestat Kaddáfího za spojení Libye s teroristickým útokem z Lockerbie v roce 1988.¹⁶⁹ Značně kontroverzními se staly rovněž některé specifické cíle NATO, jejichž volba implikovala jiné, než humanitární důvody, přestože oficiálně směřovaly alianční útoky pouze na vojenské cíle, které se podílely na útocích nebo představovaly pro civilní obyvatele hrozbu.¹⁷⁰

Proporcionalita cílů je tak pochopitelně svázána s finálním cílem operace, který je ale v případě Libye značně diskutabilní. Pokud bychom měli v rámci *jus ad bellum* zhodnotit např. predikovatelné dobro, které pro obě znesvářené strany pravděpodobně z války vyplývá, je nutné pracovat s reálným, nikoliv pouze deklarovaným cílem dané mise. Ochrana civilních obyvatel sama o sobě jistě dobrem je, problém ale představuje trvání na změně režimu jako zásadním komponentu mise *Unified Protector*. Většina odborných analýz neuznává takto zásadní krok jako nezbytný element vzhledem k plnění humanitárních cílů ochrany civilistů. Podle některých odlišných výkladů ovšem bylo jediným možným způsobem, jak vlnu násilí zastavit, také odstavení Kaddáfího, které tak bylo spolu s nevyhnutelnou změnou režimu *de facto* legitimizováno.¹⁷¹ Pokud by tomu odpovídala realita, jednalo by se o poměrně zajímavý případ, kdy k odstavení diktátora a změně režimu neexistuje mandát,

¹⁶⁷ CHIGOZIE (2014)

¹⁶⁸ ETZIONI (2012), str. 49

¹⁶⁹ EMADI (2012), str. 138

¹⁷⁰ NATO and Libya, 28. 3. 2013

¹⁷¹ WINTOUR – BOWCOTT (2011)

legitimní cíle operace a naplnění elementární spravedlnosti ovšem takový postup vyžadují.

Na podobnou situaci potom narážíme i v případě dalších otázek spojených s kritériem proporcionality. Jak závažná a nemorální byla aktivita té strany, proti které se zasahovalo? Opět je možné tato kritéria zvažovat pouze ve spekulativní rovině, protože intervence se odehrála na základě hrozby možného masakru obyvatel rebelujícího města, nikoliv na základě krutostí již uskutečněných nebo právě probíhajících. Další otázky potom spadají do kategorie poválečné spravedlnosti: do jaké míry odpovídaly předpovědi vývoje během a po zásahu skutečnosti? Jak se liší ověřitelné poznatky o fungování země v dlouhodobém horizontu od scénáře, kdy by žádná intervence neproběhla a Libye byla ponechána svému osudu. I tyto otázky jsou spíše spekulativního charakteru, svojí podstatou ovšem spadají pod analýzu *jus post bellum*.

3.4. Kritérium poslední možnosti

V kritériu války jako poslední možnosti nejde primárně o analýzu všech teoreticky myslitelných řešení, což by v rovině reálné politiky ani nebylo možné, ale o reflexi dostupných nevojenských alternativ řešení a jejich pravděpodobného dopadu na vytyčené cíle. Situace v Libyi je v tomto ohledu značně ztížená především neobvykle rychlým sledem událostí, který realistické možnosti nesilových řešení silně komplikuje. Přesto je možné vysledovat dva základní přístupy, které se pokoušejí intervenci v Libyi z pohledu kritéria poslední možnosti zhodnotit.

První perspektiva vnímá provedenou intervenci jako jedinou možnost ve chvíli, kdy režim plně demonstroval svoji ochotu použít násilí proti vlastním lidem. Před zahájením intervence se počty mrtvých počítaly na tisíce, jakkoliv se přesná čísla výrazně lišila, a jako důkazy nepřijatelnosti postupů armády lze rovněž vnímat ostřelování města Misuráta.¹⁷² Tím podle tohoto výkladu byla eliminována možnost jakékoli mírové dohody nebo diskuze. Tripolis údajně odpověděl na hrozící riziko mezinárodního zásahu nabídkou zastavením palby, vládní jednotky nicméně naopak zintenzivnily svůj postup a Kaddáfí ve svých prohlášeních sliboval bojovat až do

¹⁷² BOLCU (2013), str. 119

hořkého konce.¹⁷³ Pro Západ z této situace jasně vyplývala nutnost zasáhnout a předejít hrozícímu masakru. Libye v tomto ohledu mohla reprezentovat přesně takový případ, kdy časově náročné diplomatické aktivity a snaha o dialog mohly přinést smrt tisícům lidí a režimu poskytnou zásadní strategickou výhodu v boji proti opozičním jednotkám.¹⁷⁴ S takovými argumenty souhlasí i další akademici a poukazují v první řadě na to, že ve smyslu neexistence dostupných a smysluplných alternativ k vojenskému zásahu byla intervence jediným způsobem, jak předejít útoku na Benghází. Libyjská realita tak touto optikou zcela naplňovala kritérium poslední možnosti.¹⁷⁵

Na druhé straně nicméně stojí analýzy, z nichž natolik jednoznačné naplnění tohoto kritéria nevyplývá. Argumenty zastánců nařízení bezletové zóny a následného zásahu se opírají především o tvrzení, že jedině toto vynucení „všech nezbytných opatření“ může zajistit požadované humanitární cíle v podobě zastavení represí režimu a ochrany civilních obyvatel. V kontrastu s tím ovšem existovaly argumenty, které upozorňovaly, že nejvíce efektivním způsobem jak zajistit civilistům potřebnou míru ochrany není zásah do občanské války ve prospěch jedné či druhé strany, nýbrž snaha o dosažení klidu zbraní s následnými diplomatickými negociacemi.¹⁷⁶

Mezinárodní krizová skupina (ICG) v tomto ohledu předložila poměrně konkrétní návrhy, které sestávaly z vytvoření kontaktní skupiny složené ze zástupců sousedících a dalších afrických zemí, jež měly mít mandát okamžitě vyjednávat o složení zbraní. Následná jednání iniciovaná touto skupinou pak měla vést k nahrazení tehdejšího Kaddáfího režimu více odpovědnou, reprezentativní a zákonů dbalou vládou. Takové návrhy navíc rezonovaly v zemích Africké unie a některých dalších jako např. Rusko, Čína, Brazílie či Německo.¹⁷⁷ Tyto specifické propozice designované k zastavení bojů, přijetí opatření k ochraně civilistů a postupné tranzici k legitimnější formě vlády na základě širšího mezinárodního konsenzu dostala RB OSN na stůl ještě před schválením rezoluce 1973. Přesto byla schválena tato rezoluce, která především vzhledem k nutnosti vyřadit vládní letectvo ustanovením bezletové zóny znamenala de facto akt války.

¹⁷³ CORTRIGHT (2011)

¹⁷⁴ Ibid.

¹⁷⁵ PATTISON (2011), str. 273

¹⁷⁶ ROBERTS (2011)

¹⁷⁷ Ibid.

V souvislosti s kritériem spravedlivého důvodu je možné rovněž poukázat na to, že příčinou intervence mohlo do jisté míry být i neplnění opatření obsažených v rezoluci 1970 ze strany Kaddáfího režimu. Pokud by se takový argument ukázal jako důvodný, je možné říci, že by podpořil právě taková pojetí intervence v Libyi, která kritérium poslední možnosti považují za naplněné. Tento specifický argument však naráží především na to, že klíčová rezoluce 1973 byla přijata již tři týdny po rezoluci 1970, což je pochopitelně příliš krátká doba, než za kterou bylo možné být část vnášených požadavků splnit. Protože tedy nebylo myslitelné v takovém časovém intervalu prokázat, že se režim skutečně rozhodl veškeré snahy mezinárodního společenství bojkotovat, jsou někteří analytici vedeni k závěru, že k využití všech nesilových opatření nedošlo.¹⁷⁸

Nutnost vyčerpat před zapojením ozbrojených jednotek nejdříve dostupná nevojenská řešení není nijak umenšena ani nízkou pravděpodobností úspěchu těchto pokusů. Intervence se v tomto ohledu nestává automaticky morálně správnou, pokud existuje konsenzus na tom, že bez ohledu na množství a šíři specifických nesilových pokusů bude výsledkem za každých okolností vojenský zásah.¹⁷⁹ Podobně jako Roberts i další analytici argumentují, že v rámci diplomatických řešení bylo možné postoupit ještě dál. Madsen a Selsbæk popisují jednu z těchto možností jako vytvoření mezinárodního týmu ze zástupců Ligy arabských států, Africké unie a generálního tajemníka OSN, který měl být vyslán do Tripolisu s cílem vyjednat příměří, opatření na ochranu civilních obyvatel a volebních mechanismů. Takový postup by podle tohoto pohledu poskytl implementaci rezoluce 1973 vyšší míru legitimacy a také minimalizoval diskuze ohledně naplnění kritéria proporcionality cílů.¹⁸⁰ Z důvodu překročení mandátu rezoluce 1973 považují kritérium poslední možnosti za nesplněné rovněž další akademici.¹⁸¹

Válka jako poslední možnost je pokusem najít jisté ekvilibrium mezi snahou vyhnout se silovým řešením a nutností ochránit civilisty. Ekonomické sankce, mezinárodní izolace a další podobná opatření fungují jen v dlouhodobém horizontu a jejich krátkodobý účinek je minimální. Z tohoto pohledu byl za účelem prevence možného masakru vojenský zásah v Libyi skutečně poslední možností. V tomto

¹⁷⁸ NURUZZAMAN (2013), str. 63

¹⁷⁹ MADSEN – SELSBÆK (2012), str. 58

¹⁸⁰ *Ibid.*, str. 59

¹⁸¹ LINDEN (2012), str. 5

smyslu nicméně hovoříme pouze o odvrácení možné humanitární katastrofy, nikoliv dalších, výrazně ambicióznějších cílech, ke kterým intervence v dalších fázích zjevně směřovala. V tomto časovém rámci po odvrácení hrozící humanitární katastrofy již jiné varianty řešení, a to včetně těch výše popsaných, prokazatelně existovaly. I kdybychom tedy navzdory určitým výhradám označili operaci *Unified Protector* jako poslední reálnou možnost jak na samém počátku mise zachránit životy obyvatel Benghází, všechny další kroky aliance realizované po vítězství nad vládními jednotkami, které svým postupem město ohrožovaly, naplnění tohoto kritéria postrádají.

3.5. Podmínka rozumné šance na úspěch

Rozumná šance na úspěch je v případě intervence v Libyi zřejmě nejsnáze evaluovatelné kritérium. Pokud je smyslem tohoto aspektu spravedlivé války zabránit zbytečnému utrpení a škodám v případě, kdy by válka neměla výraznou šanci rychle spět k cíli, pak bylo kritérium rozumné šance na úspěch naplněno ve chvíli, kdy se vedení operace ujalo NATO. K tomu došlo již 23. března, kdy aliance převzala vymáhání zbrojního embarga a o den později pak rovněž zaštitila vynuucování bezletové zóny, čímž došlo ke sjednocení několika operací, které pod různými názvy vedly hlavní intervenující země. Jejich počet se navíc v komparaci s původními deseti účastníky (Francie, Británie, USA, Belgie, Kanada, Dánsko, Itálie, Norsko, Katar a Španělsko) rozrostl na šestnáct zemí. Každá z nich zapojila do mise pochopitelně jen malou část svých vojenských kapacit, v celkovém součtu se však jednalo o zdrcující sílu. V kombinované výbavě aliance dominovaly stíhačky F-16, dále se jednalo např. o „neviditelné“ bombardéry B-2 nebo stíhačky Mirage 2000 doprovázené množstvím podpurných letadel a letadlových lodí.¹⁸² Tyto síly mohly být kdykoliv doplněny o další výbavu v závislosti na potřebě a konkrétních úkolech. Participace Itálie navíc umožňovala spojeneckým jednotkám vytvořit relativně blízkou základnu pro letecké údery, které tak nebyly závislé pouze na letadlových lodích.

Ve srovnání s tím představovala libyjská armáda jen zlomek nasazené vojenské síly NATO. Na zemi s pouhými šesti miliony obyvatel sice nebyla celková výzbroj ani počet vojáků zanedbatelné, při bližším pohledu se nicméně velká část těchto kapacit

¹⁸² GARLAND (2012), str. 49-50

ukazovala jako nepoužitelná a zastaralá.¹⁸³ Zpráva britského parlamentu hodnotí jako nejnebezpečnější část Libyjského arsenálu protiletadlové střely země-vzduch a další dělostřelecké jednotky, z velké části sovětské provenience, s potenciálem ohrožit spojenecká letadla. Naopak samotné letectvo Kaddáfího režimu bylo vnímáno vzhledem k technické pokročilosti a aktuálnímu stavu jako minimální hrozba.¹⁸⁴ Rovněž chemické zbraně nepředstavovaly téměř žádné nebezpečí, protože již v roce 2004 se Libye zavázala tyto zbraně redukovat až k dosažení plného souladu s úmluvou *Chemical Weapons Convention* v roce 2010. Když potom začali někteří armádní důstojníci dezertovat, aby se připojili k opozičním jednotkám,¹⁸⁵ jednalo se o další potvrzení toho, že po vojenské stránce jsou kapacity Libye a NATO naprosto nesrovnatelné. O porážce režimu bylo rozhodnuto již dlouho před těmito událostmi, ty nicméně dokonaly zásadní disparitu mezi ozbrojenými složkami obou stran konfliktu. Kritérium rozumné šance na úspěch je možné považovat za beze zbytku naplněné.

¹⁸³ TÜRKMEN (2014), str. 14

¹⁸⁴ TAYLOR (2011), str. 26

¹⁸⁵ TÜRKMEN (2014), str. 14

3.6. Kritéria vedení války *Jus in bello*

Princip rozlišování i proporcionality prostředků tak jak je jejich definice konsenzuálně přijímána mají v případě intervence v Libyi velmi specifické postavení. Přestože se nejedná o klasický typ válečného konfliktu dvou nebo více regulérních armád, naplňuje zásah v Libyi klíčové kategorie, jak byly definovány v první části práce, které se v rámci moderního uvažování o vedení války na Západě vyprofilovaly. Téměř všechny tyto trendy zřetelně vyplývají z výše uvedených faktů, aniž by vyžadovaly detailnější analýzu.

Snaha o dosažení nejnižšího možného počtu obětí mezi vlastními vojáky se plně odrazila již ve formulaci rezoluce 1973, která nasazení „ground troops“ explicitně vyloučila. Letecké útoky představují v tomto smyslu relativně bezpečnou formu boje, kdy je minimalizováno riziko ztráty většího počtu životů na straně útočníka. Vzhledem k výše zmíněné omezené bojeschopnosti libyjského režimu se tedy vzdušné útoky jeví jako dostačující prostředek k plnění vytyčených cílů. Na tomto místě je však třeba připomenout, že útočit bez možnosti být sám atakován může představovat jisté morální dilema. Podle Walzera např. není přijatelné, aby útočník ohrožoval civilní obyvatele díky tzv. kolaterálním, tedy vedlejším, neplánovaným škodám a zároveň nebyl během této akce ochoten nasadit svůj vlastní život, jakkoliv autor chápe zodpovědnost politických elit za životy svých obyvatel.¹⁸⁶ Takto rigidní interpretace morální přijatelnosti leteckých zásahů nicméně v současném západním politicko-vojenském diskursu příliš nerezonuje a nálety se jako specifická forma vedení války pravidelně objevují ve velké části misí NATO. Klíčovým důvodem je právě schopnost relativně efektivně cílit na pozemní cíle za minimálního rizika vlastního ohrožení.

Jednotky NATO tak v Libyi uskutečnily celkem 26500 náletů, přičemž 9700 z nich mířilo na konkrétní cíle.¹⁸⁷ Tím je de facto potvrzen také druhý aspekt moderního pojetí války, kterým je akcent na využití vzdušných sil. Regulérní válku je i s využitím soudobé techniky stále téměř nemožné vyhrát bez nasazení pozemních sil, pokud ovšem jde podobně jako v Libyi o sledování určitých politických cílů formou faktické podpory jedné ze stran v rámci občanské války, jeví se letecké útoky jako zcela optimální možnost.

Další dvě kategorie jsou tvořeny požadavky, aby se útok koncentroval za všech

¹⁸⁶ WALZER (2004), str. 101

¹⁸⁷ *Operation Unified Protector Final Mission Stats*. NATO factsheet, 2. 11. 2011

okolností na příslušníky armády a vojenské cíle, což ve výsledku vede k maximální možné redukci počtu obětí z řad civilního obyvatelstva. Důraz na ochranu civilních obyvatel je zcela klíčovým požadavkem, který lze identifikovat jak v archaických pojetích spravedlivé války, tak interpretacích moderních.

Humanitární motivy byly rovněž společným jmenovatelem všech pokusů legitimizovat intervenci v Libyi. Pokud tedy byla primárním motivem sil NATO ochrana civilistů před útlakem Kaddáfího režimu, je možné předpokládat, že naplnění kritéria rozlišování nebude možné zpětně zpochybnit. Z pohledu morality války by bylo neakceptovatelné na jedné straně obhajovat vojenský zásah ochranou civilistů a na druhé podnikat v provádění tohoto zásahu ve vztahu k obyvatelům eticky diskutabilní kroky.

Přesto se právě taková kritika některých kroků aliance v souvislosti s nikoliv nezbytnými civilními ztrátami na životech objevuje. Organizace *Amnesty International* vydala v březnu 2012 dokument, který sumarizuje civilní oběti útoků NATO v Libyi a v souvislosti s aplikovatelným právním základem odkazuje na mezinárodní humanitární zákony (IHL), kterým podléhají ozbrojené konflikty a jejichž klíčové instrumenty tvoří Ženevské konvence z roku 1949 a navazující dodatečné protokoly přijaté v roce 1977.¹⁸⁸ Jádrem těchto dokumentů jsou principy totožné s požadavky *jus in bello*. *Rozlišování* jako nutnost vést útok pouze na vojenské cíle, *proporcionalita* jako zákaz provádět natolik disproporční útoky, které mohou náhodně způsobit újmu civilním obyvatelům a jsou tudíž ve vztahu k očekávatelnému vojenskému přínosu excesivní. Posledním principem je pak obecný požadavek na obezřetnost vůči potencionálním škodám na životech i majetku civilistů, který je ovšem definován velmi obecně.

Amnesty International dále uvádí, že jakkoliv byla ze strany Aliance patrná snaha minimalizovat ohrožení civilních obyvatel např. užitím přesně naváděné munice nebo vydáváním varování před zásahy v obydlených oblastech, nic z toho nezbavuje NATO odpovědnosti za konkrétní výsledky některých útoků, jejichž provedení je přinejmenším diskutabilní. Je zde upozorňováno na potřebu vyšetřit, zdali útoky NATO rezultující v civilní oběti nemohly představovat porušení mezinárodního práva. *Amnesty International* v tomto ohledu eviduje celkem 55 případů zabitých civilistů včetně žen a dětí, kteří přišli o život během leteckých úderů na města Tripolis, Sirta,

¹⁸⁸ *Amnesty International: Libya, the Forgotten Victims of NATO strikes*. Březen 2012.

Zlitan, Majer a Brega.¹⁸⁹ Některé z těchto útoků měly být vedeny proti soukromým obydlím, kde v době útoku neexistovaly důkazy o jakémkoliv vojenském využití těchto objektů či jen nepřímé spojitosti s armádou. Amnesty International v tomto ohledu kritizuje NATO především za odmítnutí požadavků podrobit tyto kroky řádnému vyšetření, a to ani v době, kdy vládu převzala přechodná národní rada a pro shromažďování důkazů tak neexistovaly žádné překážky.¹⁹⁰ Nezávislé posudky intervence s cílem zjistit, zdali nedošlo během operace *Unified Protector* k porušení mezinárodní práva, jak to požadovala Amnesty, však ani s velkým časovým odstupem ze strany aliance zveřejněny nebyly.

Pokud se tedy vrátíme k aktuálním tendencím, které lze v současném západním uvažování o vedení války identifikovat, otazníky se v nejvyšší míře vznášejí nad přístupem NATO k minimalizaci civilních obětí, která by ovšem nebyla tak patrná, kdyby byla po skončení intervence na podzim 2011 provedena vyšetřování několika kontroverzních náletů, např. podle představy Amnesty international. V ostatních kritériích včetně proporcionality prostředků nicméně intervence v Libyi velmi výrazně odpovídá soudobému západnímu konsenzu na principech vedení války. Takový závěr není příliš překvapivý především ve světle faktu, že samotný princip civilní ochrany hrál klíčovou roli v rozhodování o intervenci a způsob vedení války s masivním nasazením vzdušných sil směřující primárně proti vládním jednotám pak tyto humanitární cíle musel zásadním způsobem reflektovat.

¹⁸⁹ *Libya: Civilian Deaths from NATO airstrikes must be properly investigated.* Amnesty International, 19. 3. 2012

¹⁹⁰ *Ibid.*

3.7. *Jus post bellum* a postkonfliktní Libye

S časovým odstupem více než třech let je nyní k dispozici množství relevantních zdrojů, které umožňují velmi detailní pohled na libyjskou poválečnou realitu, jakkoliv téma Libye výrazně ztratilo svou mediální atraktivitu a současný vývoj v zemi je ve většině médií spíše na okraji zájmu. V akademických kruzích nicméně taková situace nepanuje a dostatečný časový odstup poskytl adekvátní prostor pro různé typy analýz dopadů intervence na situaci v Libyi.

Vzhledem k realitě libyjského zásahu, který se do značné míry vymyká konvenčnímu konfliktu armád suverénních států vzniklého na základě agrese jednoho z nich, jsou výše definované principy *jus post bellum* koncentrovány do třech základních okruhů. První z nich se zabývá mírou naplnění kritéria zajištění mírové situace a redukce bezpečnostních rizik. Druhá kategorie se týká participace intervenujících aktérů na politické rekonstrukci daného území. Tyto aktivity by neměly ustát dříve, než je možné předat politickou moc do rukou plně etablované nové vlády. Třetí oblast se následně zaobírá stavem lidských práv, protože situace v této oblasti je důležitým indikátorem úspěšnosti postkonfliktní rekonstrukce ze strany intervenujících aktérů. Naopak kritérium vymáhání vzniklých škod a potrestání viníků zde reflektováno není, a to především s ohledem na mimořádně složitou kvantifikovatelnost škod způsobených Kaddáfího režimem během desítek let vlády, nejasnou míru odpovědnosti jednotlivých proponentů režimu na potlačování opozičních hnutí, a v neposlední řadě také smrt samotného diktátora v závěrečné fázi konfliktu.

Když mise NATO v Libyi končila, byla obecně považována za významný úspěch. Generální tajemník Rasmussen poukazoval především na rychlost a efektivitu operace *Unified Protector*, kterých se podle jeho slov i přes značnou náročnost operace podařilo docílit v nevídané míře.¹⁹¹ Dále Rasmussen tvrdil, že po vojenské stránce je úkol NATO splněn a Libye je nyní osvobozenou zemí, která může vzít osud do vlastních rukou. Vyjádřil rovněž hrdost nad tím, jak mise proběhla, a

¹⁹¹ NATO Secretary General statement on end of Libya mission. NATO website, 28. 10. 2011

poznámenal, že NATO s naprostou přesností naplnilo mandát OSN.¹⁹² V tomto smyslu se mělo jednat především o záchranu nesčetných lidských životů, v první řadě civilních obyvatel. Také nicméně připomněl, že zde existuje stále značný prostor pro práci, především ve směru vytváření nové Libye založené na usmíření, lidských právech a vládě zákona. NATO mělo být v případě hrozby pro civilní obyvatele stále připraveno zakročit.

V podobně pozitivním duchu se k závěru operace v Libyi vyjadřoval rovněž Barack Obama. *„Dosažli jsme svých cílů, aniž bychom byli nuceni nasadit byt' jediného vojáka jako pozemní sílu a mise NATO je téměř u konce.“*¹⁹³ Obama podle svých slov dále očekával rychlé ustanovení přechodné vlády a stabilní přechod k prvním svobodným volbám. Prezident nicméně také upozornil, že cesta k demokracii bude dlouhá a ne za každých okolností jednoduchá. USA v tomto ohledu měly být podle jeho slov v následujících měsících ve smyslu úsilí nového režimu o dosažení svobody a důstojnosti pro Libyi „partnerem.“¹⁹⁴ Hlavní cíl, odstranění režimu nedemokratického tyрана, který Libyjcům upíral základní práva, měl však být pro tuto chvíli splněn. Na tomto místě je zajímavé si povšimnout, že cíl změny režimu je zde uváděn jako něco, co bylo smyslem operace od jejího počátku, ačkoliv obhajoba intervence se opírala pouze o odvrácení možného masakru rebelujícího města.

V Británii byl výsledek operace také kvitován s nadšením. V souvislosti s postkonfliktním vývojem David Cameron na sklonku operace uvedl, že klíčovým úkolem je v současnosti podpora efektivní tranzice Libye ve svobodnou, demokratickou a jednotnou zemi. *„V tomto smyslu se musí jednat o proces, který je veden samotnou Libyí za podpory mezinárodního společenství a je koordinován OSN. Náš postup bude také konzultován s libyjskou přechodnou národní radou.“*¹⁹⁵ V rámci reflexe průběhu a výsledků operace také dodal, že pokud na počátku považoval tuto misi za nezbytnou, legální a správnou, je o těchto skutečnostech nyní přesvědčen ještě výrazněji.

Pozitivní reakce a očekávání na konci operace *Unified Protector* byly

¹⁹² NATO Chief Rasmussen ‚proud‘ as Libya mission ends. BBC, 31. 10. 2011

¹⁹³ Remarks by the President on the Death of Muammar Qaddafi. The White House Press Office, 20. 10. 2011

¹⁹⁴ Ibid.

¹⁹⁵ Libya David Cameron Statement, ITV News, 22. 8. 2011

vzhledem k rychlosti, minimálním ztrátám a relativně hladkému průběhu operace ve vztahu k vytyčeným cílům do jisté míry pochopitelné. Ze strany některých představitelů NATO zaznívaly hlasy, které dokonce mluvily o ukázkovém provedení intervence, jenž se tak mohla stát jistým modelem pro vedení podobných zásahů v budoucnosti. Obzvláště pro USA se Libye mohla jevit jako několikanásobný triumf. Situace vypadala tak, že se podařilo podpořit fenomén liberalizující vlny arabského jara, byla odvrácena genocida, která mohla podle některých odhadů dosáhnout obřích rozměrů (situace byla dávana do kontextu událostí ve Rwandě) a v Libyi byla porážkou Kaddáfího režimu podle některých analytiků v zásadě eliminována možnost, že bude region fungovat jako podhoubí terorismu.¹⁹⁶

3.7.1. Kritérium nastolení mírové situace a redukce destruktivního potenciálu

Vývoj bezprostředně po intervenci skutečně skýtal relativně nadějně vyhlídky na budoucnost země. V historických volbách na počátku července 2012 zvítězila se ziskem 39 z celkových 200 křesel Aliance národní síly (NFA), která byla po ideologické stránce vnímána jako liberální alternativa. Západu se takový výsledek jevil optimisticky v první řadě ve světle faktu, že v dalších zemích, kde se výrazně projevil fenomén arabského jara, především v Egyptě a Tunisku, se k moci dostaly výrazně méně liberální, islamistické politické strany.¹⁹⁷ Události nicméně nabraly velmi rychlý spád, když jen několik týdnů po jmenování byl parlamentem sesazen premiér Mustafa Abu Shagour. Důvodem k tomuto kroku byly regionální rozepře, kdy některé části země neměly ve vládě svého zástupce. Z mezinárodního pohledu byla pro libyjskou vládu katastrofální vizitkou také neschopnost dopadnout nejvíce zřejmé podezřené z útoku na ambasádu USA v Benghází, při kterém zemřeli čtyři Američané včetně velvyslance.¹⁹⁸ Velmi rychle se následně začaly objevovat střety o moc mezi jednotlivými klany, a to především na jihu země. Někteří čelní představitelé vlády upozorňovali na to, že tyto milice budou v situaci mocenského vakua usilovat o

¹⁹⁶ KUPERMAN (2015)

¹⁹⁷ *Liberal Coalition makes Strides in Historic Libyan Election*. CNN, 18. 7. 2012

¹⁹⁸ KIRKPATRICK (2012). *Libya's Prime Minister is Dismissed*. The New York Times, 7. 10. 2012

rozšíření vlastního vlivu.¹⁹⁹

Těmto kmenovým válkám nahrávalo další výrazné pochybení vlády, která nedokázala odzbrojit milice, které povstaly během intervence, a z nichž značná část představovala milice islamistické.²⁰⁰ Odpor proti Kaddáfího režimu sice dokázal tyto skupiny na krátkou dobu spojit, jakmile bylo nicméně za pomoci NATO hlavního cíle dosaženo, jednota netrvala dlouho a některé z kmenů pokračují v bojích i dnes, po více než třech letech. Východní část Libye, kde se soustředí největší ropné zásoby, dokonce v říjnu 2013 vyhlásila samostatnost a ustanovila svoji vlastní vládu.²⁰¹ Časový úsek, kdy vláda vzešlá z prvních voleb měla pod kontrolou celé území Libye, je tak optimistickým odhadem možné počítat v řádu spíše hodin či dní, než týdnů nebo měsíců.

Odpor proti Kaddáfímu bylo spíše, než jako celonárodní unifikované hnutí možné definovat jako sérií lokálních povstání s různou intenzitou, očekáváním i záměry. Ozbrojené skupiny se rovněž lišily ve svých regionálních a kmenových příslušnostech, struktuře a v neposlední řadě také ve výzbroji. Kromě skupin otevřeně bojujících na straně opozice však existovalo také množství oddílů, které se konfliktu neúčastnily přímo, nýbrž zajišťovaly lokální bezpečnost např. své vesnice či provincie. Bezprostředně po vypuknutí války navíc povstalo mnoho kriminálních a islamistických elementů, a to především na východě země. Celkově je tak možné mluvit o stovkách velmi rozličných skupin, z nichž značná část měla k dispozici velmi solidní výzbroj.²⁰²

V uvažování intervenujících sil tato komplexní struktura libyjské společnosti příliš reflektována nebyla, což je právě vzhledem k její vysoké fragmentaci zčásti pochopitelné, vytvoření dojmu relativně jednotného protivládního bloku mohlo nicméně přispět k rezignaci Západu na snahu o pochopení širšího kontextu situace v zemi a těmto poznatkům přizpůsobit také svoje postkonfliktní priority. V médiích byla opozice nazývána různými jmény. Prvně se jednalo o „poklidné demonstranty,“ či „demokratické protestující,“ poté např. „civilní obyvatele,“ se zpožděním následně také „rebely“ nebo „revolucionáře.“²⁰³ V žádném z těchto označení není nijak

¹⁹⁹ Ibid.

²⁰⁰ KUPERMAN (2015)

²⁰¹ Ibid.

²⁰² CHIVVIS – MARTINI (2014), str. 14

²⁰³ ROBERTS (2011)

reflektována být elementární snaha zachytit diverzitu libyjské opozice. Přesvědčení, že jednota opozice bude v zásadě konstantní i po skončení intervence pak mohlo hrát důležitou roli v rozhodnutí Západu participovat na postkonfliktní vývoji zcela minimálním způsobem.

Je nicméně oprávněné argumentovat, že tranzice politického systému, tím spíše v zemích které desítky let neměly zkušenosti s demokracií či jakoukoliv formou občanské společnosti, je procesem natolik komplexním, že vyžaduje jistou mezinárodní asistenci i v případě podstatně stabilnějších regionů. NATO přislíbilo opětovnou pomoc v případě ohrožení civilních obyvatel, neochota zajímat se důkladněji o postkonfliktní vývoj v Libyi ani v případech, kdy prokazatelně docházelo k bojům v obydlených oblastech, však ukazuje, že tento příslib příliš vážně míněn nebyl. Ze strany Západu bylo učiněno několik pokusů vyjednat ropné kontrakty, ale pomoc s vybudováním nezbytných institucí nebo výcvikem ozbrojených složek schopných zajistit v zemi základní práva citelně chyběla. Cameron i Sarkozy v klíčovém období věnovali pozornost situaci v Sýrii, kde zvažovali zásah proti Assadovu režimu.²⁰⁴ Úvahy o dalším podobném zásahu ze strany Británie a Francie jsou v tomto kontextu určitým paradoxem, protože přehlížení Libyjské situace v počátcích budování nového politického systému se retrospektivně jeví jako obrovská chyba. Libye po válce nebyla sama o sobě schopna zajistit základní bezpečnostní rámec, protože prvním krokem k takovému postupu by muselo být odzbrojení, demobilizace a reintegrace výše zmíněných rebelujících skupin. Libyjské elity ale po válce neměly žádnou představu o tom, jak etablovat civilně kontrolované ozbrojené složky a neexistovala ani jistota ohledně konkrétní podoby vládnoucích politických institucí.²⁰⁵ Struktury bezpečnostního sektoru byly buď velmi slabé, nebo vůbec neexistovaly, protože podobně jako vojenské elity několik desítek let podléhaly přímo Kaddáfímu, který s armádními funkcemi ze strachu z případného vojenského převratu často operoval. Velmi podobná situace platila pro ozbrojené složky jako takové i soudní systém.

Díky těmto faktorům se Libye během roku 2014 opět přiblížila nové občanské válce, tentokrát mezi liberály a islamisty. V atmosféře útoků některých generálů proti islamistům v Benghází a později i Tripolisu se uskutečnily další parlamentní volby. Ty

²⁰⁴ SENGUPTA (2014)

²⁰⁵ CHIVVIS – MARTINI (2014), str. 10

byly poznamenány především nízkou účastí, která v situaci rovnající se téměř anarchii dosvědčuje, že velká část Libyjců se již vyhlídek na fungující právní stát definitivně vzdala. K volbám nepřišlo ani tři čtvrtě milionu voličů (v roce 2012 se jich registrovalo 2,8 milionu) a kandidáti se voleb účastnili individuálně, protože minulé složení parlamentu bylo považováno za jeden z důvodů tehdejší kritické situace v zemi.²⁰⁶

Ze strany OSN byly učiněny pokusy o stabilizaci bezpečnostní situace. Ministerstvu obrany byla poskytnuta asistence s vypracováním principů reformy sektoru bezpečnosti, ale implementace této reformy narážela na citelné problémy. Pomoc a dohled OSN nad rámcovou přípravou reforem mohly být užitečné, v absenci použitelných bezpečnostních složek, nebo mezinárodních sil na podporu stabilizace a bezpečnosti v zemi se návrhy na reformy ukázaly jako neefektivní.²⁰⁷

Vina Západu ohledně nečinnosti během poválečného vývoje může být podle některých názorů dokonce závažnější, než případná pochybení během samotné intervence.²⁰⁸

3.7.2. Participace na politické rekonstrukci

Podle Walzera je výrazná participace na politické a institucionální rekonstrukci vhodným řešením pouze v případě mimořádně nebezpečných režimů, které jsou ojedinelé svoji brutalitou a potlačováním svobod. V případě intervence v Libyi je nicméně oprávněné argumentovat, že takový závazek vznikl intervenujícím silám ve chvíli, kdy se cíl operace výrazně posunul od původního záměru odvrátit hrozící humanitární katastrofu k otevřeným snahám o svržení stávajícího režimu. Z takového postupu bylo zjevné, že po rychlém pádu desítky let trvajícího autoritativního režimu bude jistá míra asistence nově se etablujícím politickým elitám z hlediska plynulosti tranzice zcela klíčová.

Dostupné informace nasvědčují tomu, že aktéři libyjské intervence si zásadní roli poskytnutí elementární asistence uvědomili až se zásadním časovým odstupem, kdy bylo evidentní, že dlouhodobé výsledky zásahu ani zdaleka nenaplnují naděje,

²⁰⁶ *Libyan elections: Low turnout marks bid to end political crisis*. BBC news, 26. 6. 2014

²⁰⁷ CHIVVIS – MARTINI (2014), str. 12

²⁰⁸ SENGUPTA (2014)

kteře do nich byly v počátcích operace vkládány. Prezident Obama v roce 2014 při příležitosti hodnocení humanitární intervence v Libyi prohlásil, že byla podceňena nezbytnost nasadit plnou sílu. Pro podobné případy, jako byla tato operace, podle něj do budoucna plyne ponaučení, že musí být vynaloženo podstatně důraznější úsilí o rekonstrukci společnosti.²⁰⁹

Zásadním problémem byla slabost *Přechodné národní rady*, která se postavila do čela země bezprostředně po skončení konfliktu. Ta de facto fungovala jako vláda, ačkoliv reprezentovala pouze zájmy opozičních jednotek. Legitimitu tohoto orgánu dále snižovala absence voleb, ze kterých by ji mohla odvozovat, její vnitřní rozdělení, složení převážně z vojenských elit a také velké množství značně kontroverzních rozhodnutí.²¹⁰ V kontextu celkové situace se však v první řadě jednalo o rozhodnutí intervenujících sil přenechat politickou odpovědnost plně v rukou nepřilíš legitimního orgánu, aniž by byly učiněny pokusy o plynulejší předání politické moci a podpory postupného budování klíčového institucionálního zázemí. Z tohoto pohledu mohlo jít v první řadě o vojenskou supervizi situace v zemi, jejíž trvání by záviselo na stupni kontroly výkonu moci, který jsou nová vláda a další ustavené orgány schopny vykonávat.

Je třeba připomenout, že NATO zkušenostmi s postkonfliktními rekonstrukcemi do určité míry disponovalo. Ve smyslu poválečné stabilizace a rekonstrukce mohla konkrétní rozhodnutí o formě asistence vycházet především ze zkušeností z misí v Bosně a Kosovu, díky participaci USA však také mohla reflektovat poválečné scénáře z Iráku či Afghánistánu. Pokud budeme brát za rozhodující faktor populaci regionu, který prochází jistou formou poválečné obnovy, spadá Libye právě mezi kategorie zemí velikosti Bosny či Kosova na jedné straně a Irák a Afghánistán na straně druhé. Libye byla ale před zásahem bohatší, než všechny zmíněné země, a dalo se tak předpokládat, že politickou rekonstrukci by měl tento fakt ve srovnání s jinými případy zrychlit.²¹¹

Podobně pozitivním faktorem v tomto ohledu byla rovněž relativní etnická, náboženská a jazyková homogenita. V zemi sice existovaly jisté regionální rozdíly a některé menšiny volaly po větší samostatnosti, nikdy ale nedošlo k otevřenému vyhlášení požadavků na odtržení, jak tomu bylo ve většině dalších zemí, kde proběhl

²⁰⁹ ROBERTS (2011)

²¹⁰ CHIVVIS – MARTINI (2014), str. 37

²¹¹ DOBBINS – WEHREY (2011)

vojenský zásah. V neposlední řadě také platí, že od žádné ze sousedících zemí nebylo možné očekávat motiv ani kapacity pro systematické maření obnovy politických struktur země, jak tomu bylo v mnoha výše zmíněných zemích. Tyto faktory napovídaly tomu, že poválečná rekonstrukce bude v případě Libye snazší, než ve všech předešlých případech.²¹² V jistém pohledu tato fakta nicméně činí rezignaci intervenujících mocností na snahy o základní dohled nad politickou rekonstrukcí ještě méně pochopitelné a obhajitelné.

Stabilizační síly by navíc zdaleka nemusely být umístěny po celé zemi. Podle některých odhadů by ke snížení společenského napětí a posílení důvěry v etablovanou se autoritu mohly stačit vojenské jednotky v Tripolisu, které by zajistily vládě v jejích počátcích elementární bezpečnost.²¹³ Toto základní opatření redukující tenze mezi opozičními frakcemi v hlavním městě by následovaly další systematické kroky sestávající především z mediace mezi zneprátenými milicemi, zajištění bezpečnosti přístavů, letišť a vládních budov. Posledním krokem by pak byla komplexní reforma bezpečnostního sektoru. Ani v tomto případě nicméně nebylo převedeno do praxe ani nezbytné minimum podobných návrhů.

3.7.3. Zajištění základních lidských práv

Obě výše zmíněné oblasti se zásadní měrou projeví rovněž na třetím zkoumaném parametru poválečné Libye, kterým je stupeň zajištění nejzákladnějších lidských práv. Toto kritérium je v rámci typologie *jus post bellum* uváděno jako jedno z mnoha, zároveň nicméně platí, že garance práv na život, vlastnictví, důstojné životní podmínky a další klíčová práva jsou principiálním předpokladem, ke kterému směřuje smysl téměř všech ostatních principů poválečné spravedlnosti. Požadavky, jakými jsou např. omezení destruktivního potenciálu země, kompenzace vzniklých škod či výše zmíněné předání moci fungující a etablované vládě nejsou samoučelné, nýbrž mají dopomoci napravení spáchaných nepravostí především na civilním obyvatelstvu, byť tato satisfakce může často být jen částečná. Situace v oblasti lidských práv je velmi

²¹² Ibid.

²¹³ CHIVVIS – MARTINI (2014), str. 71

relevantní také v souvislosti s tím, že intervence, jak zde bylo dokázáno, byla obhajována především s akcentem na jejich systematické porušování ze strany Kaddáfího režimu.

V této práci bylo upozorněno na to, že míra brutality zásahů režimu nemusela být zdaleka natolik vysoká, jak se mohlo jevit na základě zpráv z médií, nebo jak byli přesvědčeni západní lídři. Pokud bychom přesto přisoudili tehdejší zprávám elementární stupeň pravdivosti, musely by logickým cílem operace proti režimu být podstatné změny směřující k ustanovení vlády práva. Situace tři roky po svržení Kaddáfího nicméně na základě dostupných informací naplnění takových cílů zdaleka neodpovídá. Podle Amnesty International byly ke konci roku 2014 zabity stovky osob napříč společnostmi. Jedná se především o žurnalisty, státní zaměstnance, bezpečnostní pracovníky, aktivisty a soudce, jejichž vraždy byly pravděpodobně politicky motivované.²¹⁴ Největší část těchto zločinů připisuje organizace islámským skupinám, kterým nic nebránilo ve výkonu spravedlnosti podle jejich představ, přičemž někteří zabítí veřejně vystupovali proti maření parlamentních voleb těmito skupinami. Velkou část evidovaných zločinů, které měly obsahovat především únosy, mučení a nezákonné věznění spáchaly opoziční jednotky ihned po svém vítězství.²¹⁵ Mělo se jednat o jistou formu odplaty namířenou proti stoupencům bývalého režimu, nebo lidí, kteří byli z podpory Kaddáfího pouze podezřelí. Již několik měsíců po válce byly tyto zločiny označeny za natolik rozšířené a systematické, že se podle Amnesty International mohlo jednat o naplnění podstaty zločinů proti lidskosti.²¹⁶

Problém představuje rovněž stále astronomicky vysoký počet zadržovaných, jejichž soudní proces či propuštění je stále v nedohlednu. Přechodná národní rada sice krátce po skončení intervence přislíbila tyto případy urgovat, ale propuštěno bylo jen pár jednotlivců, zatímco zločiny pro-revolučních rebelů jsou často přehlíženy.²¹⁷ K neutěšené situaci přispívají také ozbrojené milice, prosazující nikým nekontrolovanou verzi spravedlnosti, společně s dalšími faktory, jako jsou výrazné ekonomické problémy včetně nezaměstnanosti, časté únosy šířící atmosféru strachu a v neposlední řadě obrovská míra všudypřítomné korupce. Podle pozorovatelů lze tento stav ve

²¹⁴ LIBYA - Amnesty International Report 2014/2015

²¹⁵ KUPERMAN (2015)

²¹⁶ Ibid.

²¹⁷ *Human rights worse after Gaddafi*. Inter Press Service, 14. 7. 2012.

všech ohledech označit za podstatně horší, než jaký panoval za vlády Kaddáfího.²¹⁸

Po tom, co mezinárodně uznávaná vláda ztratila kontrolu nad hlavním městem, načež se politické elity musely přemístit a boje s islamisty se přesunuly do Benghází, začaly se objevovat hlasy volající po návratu dřívějšího establishmentu. Kaddáfího bratranec Ahamd Kaddáf ad-Dam vyjádřil na podzim 2014 přesvědčení, že v případných volbách by si drtivá většina Libyjců zvolila cestu zpět ke starému režimu. Tvrdil, že chyby bývalé vlády nelze srovnávat s tím, co se děje v současnosti a pokud by byly zrušeny zákony namířené proti prominentům Kaddáfího režimu, většina obyvatel by se postavila na jeho stranu.²¹⁹

Takový odhad nemusí být realitě příliš vzdálený. Kromě množství zmíněných vražd a katastrofální situace v oblasti vymáhání práva jsou jedním z klíčových problémů pokračující kmenové boje, jejichž počet, intenzita a množství angažovaných skupin jsou nicméně jen velmi těžko dokumentovatelné. Podle Amnesty International mají tyto boje na svědomí stovky obětí z řad civilního obyvatelstva, a to i díky raketovým útokům na nemocnice, mešity nebo letiště.²²⁰ Podle stejného reportu není brán téměř žádný ohled na nevojenské cíle, bojuje se i v obydlených oblastech a toto nevybíravé užití síly způsobuje rovněž zásadní nedostatek základních potravin, elektřiny a zdravotního materiálu napříč Libyí. Země je tak paralyzována touto katastrofální situací, ze které nevede žádná zřetelná cesta.

Kromě zmíněných kategorií hovoří zprávy Amnesty International také o závažné diskriminaci na základě náboženství či pohlaví a neposlední řadě také o neschopnosti úřadů důkladně vyšetřit nařčení z možných zločinů proti lidskosti během občanské války, stejně tak jako obvinění vznesená proti některým prominentům Kaddáfího režimu ohledně závažného porušování lidských práv.²²¹ V tomto ohledu je třeba také zmínit nedávno provedené masové popravy křesťanů ze strany islámského státu, který se v Libyi podle dostupných zpráv velmi rychle etabluje, i smrt stovek uprchlíků ve středoziemním moři při útěku ze stále nebezpečnějšího regionu.

I kdybychom však tyto oběti nepřisoudili přímým následkům intervence v Libyi, vede tento přehled k velmi znepokojivým závěrům. Zatímco před zásahem NATO, kdy občanská válka navíc podle některých odhadů směřovala k rychlému

²¹⁸ *Ibid.*

²¹⁹ *Do dvou měsíců opět ovládneme Libyi, věří Kaddáfího bratranec.* *Idnes.cz*, 6. 11. 2014

²²⁰ *Human rights worse after Gaddafi.* *Inter Press Service*, 14. 7. 2012.

²²¹ *Ibid.*

konci, se celkový počet obětí konfliktu pohybovat kolem jednoho tisíce, od tohoto mezníku do současnosti je evidováno minimálně desetkrát tolik obětí přímo spojených s válkou.²²² Jen za rok 2014 mluví příslušné zdroje o 2825 lidských životech a do 21. dubna tohoto roku hovořily statistiky již o 644 mrtvých.²²³ Pokud mluvíme o právu na život jako o základu pro naplnění všech dalších lidských práv v rámci tohoto kritéria *jus post bellum*, jedná se v tomto případě o více než výmluvná čísla.

²²² KUPERMAN (2015)

²²³ Tyto údaje pocházejí z webu Libyabodycount.org, který za použití široké řady zdrojů dlouhodobě monitoruje humanitární situaci v Libyi.

ZÁVĚR

Pokud je předmětem analýzy koncept podobný teorii spravedlivé války, není k jeho správnému uchopení nutná pouze deskripce jeho komponentů, ale v první řadě analýza fundamentů, ze kterých tyto prvky vycházejí. První část této práce se tedy zaměřila na vymezení moderního pojetí kritérií spravedlivé války, a to především s ohledem na vývoj, kterým za několik století vývoje tato tradice prošla. Členění této části odpovídá významu a přínosu, kterým by tato teorie měla disponovat. Jednak by měla akcentovat, za jakých okolností může být vstup do války legitimní a spravedlivou odpovědí na konkrétní události, a zároveň by měla citelně zmírňovat škody a následky užití síly pomocí jasně definovaných parametrů boje. Obě klíčové kategorie, jak *jus ad bellum*, tak *jus in bello*, tak byly rozebrány v první části práce.

V tomto ohledu je třeba mít na paměti, že relevance výzkumu vycházejícího z této teorie do značné míry záleží na optice, kterou pohlížíme na její ideové základy. Na rozdíl od takových teorií, jejichž hypotézy jsou ověřitelné pomocí kvantifikovatelných proměnných či analýzou síly příčinného vztahu mezi dvěma jevy, počítá teorie spravedlivé války apriorně s existencí jistého ideového rámce, který není nijak dále zdůvodňován, ale který nemusí být nutně vnímán všemi jako univerzálně platný, ačkoliv mezi západními zeměmi bývá zcela automaticky přijímán. Na druhou stranu je pravdou, že i prominentní kritici teorie spravedlivé války, jako je např. v úvodu zmínění Andrew Fiala, z tohoto myšlenkového schématu vycházejí, a spíše než na jeho idealismus či nepraktičnost kriticky poukazují na rozsáhlé možnosti jeho dezinterpretace, což ovšem přínos teorie jako takové nijak nepodrývá.

Druhá část práce si kladla za cíl analyzovat, zdali je žádoucí, aby za účelem komplexního normativního hodnocení morality konfliktů tvořil doposud opomíjený koncept *jus post bellum* integrální součástí teorie spravedlivé války. Z této části zřetelně vyplývá, že pokud má být válka spravedlivá jako celek, není dostatečným řešením vítězné strany usilovat o *status quo ante bellum*, ale je nutné mít k dispozici jasně uchopitelný systém pravidel, jejichž aplikace v rámci postkonfliktní rekonstrukce eliminuje množství negativních jevů, kterým je daný region vystaven v případě, kdy vítěz na jakékoliv povinnosti zcela rezignuje. Takový postoj vede v mnoha případech ke snahám poražené strany o odplatu, hrubému porušování lidských práv, frustraci z nepotrestání viníků konfliktu, neschopnosti nové vlády mocensky se etablovat a v krajním, ač nikoliv příliš ojedinělém případě, dokonce

k opětovnému vypuknutí konfliktu.

Na základě těchto argumentů byly následně vymezeny klíčové principy *jus post bellum*. Jejich definice vychází z průniku pojetí současných teoretiků poválečné spravedlnosti, kterými jsou Eric Patterson, Michael Walzer a Brian Orend. Tyto principy se týkají především nastolení a udržení mírové situace, zajištění fundamentálních lidských práv, aktivní participace na rekonstrukci a politickém vývoji země až do plného předání moci novým politickým elitám a snahu o potrestání viníků, jejichž chování si válku vyžádalo.

Vzhledem k definovaným výzkumným cílům byla klíčová třetí část práce, která zjišťovala míru kompatibility kritérií teorie spravedlivé války, na základě druhé kapitoly rozšířené o kategorii *jus post bellum*, a intervence v Libyi vedenou proti režimu Muammara Kaddáfího v roce 2011. Z analýzy projevů a stanovisek hlavních protagonistů operace *Unified Protector* vyplývá, že intervence byla ve zcela zásadní míře obhajována jako spravedlivá, legitimní a nutná. Nicolas Sarkozy byl první, kdo explicitně vyjádřil podporu *Přechodné národní radě*, čímž implikoval naprostou ztrátu legitimacy na straně režimu. David Cameron definoval tři základní fundamenty ve prospěch zásahu, kterými byla jeho prokazatelná nezbytnost, regionální podpora intervence a jasně definovaný právní základ. Cameron tak v zásadě odkazoval na kritéria spravedlivé příčiny, legitimní autority i správného záměru. V případě Baracka Obamy se obhajoba zásahu zakládala na principech spravedlivé války do takové míry, že byl v jednom z odborných článků dokonce nazván jejím teoretikem.

Pokud hodnotíme naplnění konkrétních kritérií, je třeba brát v potaz diskrepanci mezi deklarovanými cíli a reálným průběhem. Zatímco mohla existovat spravedlivá příčina k provedení humanitární intervence, situaci v Libyi nebylo možné kvalifikovat jako natolik závažnou, aby legitimizovala svržení režimu, resp. jeho násilné ukončení externím zásahem ve prospěch opozičních hnutí. Lze konstatovat, že naplnění principů spravedlivé příčiny a správného záměru bylo výrazně problematizováno ve chvíli, kdy se otevřeným cílem operace stala změna režimu. Ze stejného důvodu je sporná role OSN jako legitimní autority, která by byla nezpochybnitelná v případě, kdy by skutečným cílem bylo pouze nutné odvrácení humanitární katastrofy. Rezoluce 1973 změnu režimu nezmiňuje, a zda bylo její vynucení z hlediska výkonu mandátu této rezoluce nezbytné, se jeví jako otázka značně diskutabilní. Kritérium proporcionality cílů je rovněž silně spojeno s cílem mise, některé parametry jako byla např. bezletová zóna nebo zbrojní embargo však

svojí podstatou směřovaly ke zvýšení bezpečnosti a kritérium je tak možné považovat za částečně naplněné. Podmínka rozumné šance na úspěch je zřejmě jediným komponentem teorie naplněným beze zbytku, a to především v souvislosti se značně disproportními vojenskými kapacitami NATO a Kaddáfího režimu. Kritérium války jako poslední možnosti je možné považovat rovněž za částečně naplněné v první řadě díky nutnosti jednat s ohledem na postup armády na Benghází co nejrychleji. Po bezprostředním odvrácení hrozící humanitární katastrofy nicméně jiné možnosti dlouhodobých řešení prokazatelně existovaly, a pokud bychom toto kritérium vztáhli na celé trvání intervence, na základě dostupných informací by neobstálo.

Kritéria vedení války *jus in bello* je možné považovat na naplněná jen s menšími výhradami. Zásah probíhal v plném souladu s moderními tendencemi vedení války, které lze v soudobém vojenském uvažování identifikovat. Jsou jimi především minimalizace rizika, důraz na leteckou sílu a koncentraci útoků na vojenské cíle. Otazníky se zčásti objevují jen nad kritériem rozlišování, a to nejvíce v souvislosti se závěry organizace *Amnesty International*, která upozorňuje, že ne všechny provedené útoky dostatečně akcentovaly nutnost vyhnout se za každou cenu ztrátám z řad civilního obyvatelstva.

K nejzávažnějšímu porušení principů spravedlivé války došlo v oblasti *jus post bellum*. Spojenecké rozhodnutí ukončit intervenci v momentě zdánlivého vítězství a dále na obnově země neparticipovat se ukázalo jako zásadní selhání. Jak v oblasti zajištění stabilní mírové situace bezprostředně po skončení intervence, tak v oblasti podílu na politické rekonstrukci nedosáhla aktivita aliance žádných kvantifikovatelných hodnot. To mělo za následek katastrofální situaci v oblasti zajištění lidských práv, kterou je možné považovat za klíčový komponent poválečné spravedlnosti.

Principy *jus post bellum* tedy nejenže nebyly naplněny alespoň do takové míry, jak tomu bylo v případě kategorií *jus ad bellum* a *jus in bello*, ale téměř úplná absence jakékoliv aktivity spojenců bezprostředně po skončení konfliktu, kdy se země nacházela na klíčovém rozcestí, výrazně zpochybňuje také hlavní úspěch mise. Tím bylo odvrácení humanitární katastrofy, kterého skutečně mohlo být dosaženo. Výsledky analýzy míry, do které došlo ke zohlednění komponentů poválečné spravedlnosti naznačují, že vzhledem ke stavu, ve kterém se dnes Libye nachází, existuje jen zcela minimální pravděpodobnost, že totožná nebo dokonce horší situace by v zemi panovala v případě, kdy by se Západ rozhodl neinterventovat vůbec.

Zásah v Libyi je na základě těchto závěrů možné vnímat jako modelový případ konfliktu, kde principy *jus post bellum* nejsou vítěznou stranou reflektovány ani v minimální míře. Přínos analýzy intervence v Libyi tak spočívá v první řadě v apelu na nutnost zabývat se před vstupem do konfliktu jeho pravděpodobnými následky a scénáři postkonfliktní rekonstrukce v mnohem širších souvislostech. Hrozící humanitární katastrofa nebo jistota vojenské superiority mohou představovat jistou formu podpůrných důvodů, neměly by však v žádném případě být samy o sobě v souvislosti s legitimizací konkrétní vojenské akce důvody dostatečnými. Z krátkodobé perspektivy se daný zásah sice může jevit jako patrný úspěch a jeho hlavním představitelům tak přinášet politické body, intervence v Libyi by ale měla být dostatečným důvodem, proč této fikci snadného vítězství za nízkou cenu nepodlehnout. Etablovaná pozice principů *jus post bellum* v rámci teorii spravedlivé války jakožto normativního nástroje využívaného politickými elitami při rozhodování o klíčových zahraničněpolitických otázkách by tak mohla představovat element, jež může pravděpodobnost opakování libyjského scénáře v budoucnosti výrazně snížit.

Prameny a literatura

Prameny

Amnesty International: *Libya, the Forgotten Victims of NATO strikes*. Březen 2012. <<https://www.amnesty.org/en/documents/MDE19/003/2012/en/>> (1. 3. 2014)

Katechismus katolické církve. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001. 817 str.

LIBYA - Amnesty International Report 2014/2015. Dostupné z <<https://www.amnesty.org/en/countries/middle-east-and-north-africa/libya/report-libya/>> (15. 4. 2015)

NATO Secretary General statement on end of Libya mission. 28. 10. 2011. Dostupné z <http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_80052.htm> (1. 2. 2015)

Operation Unified Protector Final Mission Stats. NATO factsheet, 2. 11. 2011. Dostupné z <http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2011_11/20111108_111107-factsheet_up_factsfigures_en.pdf> (10. 2. 2015)

Remarks by the President in Address to the Nation on Libya, White House Office of the Press Secretary, 28.3.2011. Dostupné z <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/03/28/remarks-president-address-nation-libya>> (17. 2. 2015)

Remarks by the President on the Death of Muammar Qaddafi. White House Office of the Press Secretary, 20. 10. 2011. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/10/20/remarks-president-death-muammar-qaddafi>> (17. 2. 2015)

Report of the International Commission of Inquiry on Libya. Human Rights Council, 8.3.2012. Dostupné z <<http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session19/A.HRC.19.68.pdf>> (19. 2. 2015)

Security Council Resolution 1970, 26. 2. 2011. Dostupné z <<http://www.un.org/press/en/2011/sc10187.doc.htm>> (19. 2. 2015)

Security Council Resolution 1973, 17. 3. 2011. Dostupné z <<http://www.un.org/press/en/2011/sc10200.doc.htm#Resolution>> (6. 2. 2015)

TAYLOR, Claire (2011). *Military Operations in Libya*. House of Commons Library, 24. 10. 2011. Dostupné z <www.parliament.uk/briefing-papers/SN05909.pdf>
Transcript of conversation with Alan Juppé, Council on Foreign relations, 19.9.2011. Dostupné z <<http://www.cfr.org/middle-east-and-north-africa/arab-spring-conversation-alain-juppe/p25931>> (10.2.2015)

Internetové zdroje

Airstrikes clear way for Libyan Rebels' First Major Advance. New York Times, 26. 3. 2011. Dostupné z <http://www.nytimes.com/2011/03/27/world/africa/27libya.html?pagewanted=all&_r=0> (31. 1. 2015)

Do dvou měsíců opět ovládneme Libyi, věří Kaddáfího bratranec. Idnes.cz, 6. 11. 2014. Dostupné z <<http://www.ipsnews.net/2012/07/human-rights-worse-after-gaddafi/>> (28. 2. 2015)

Human rights worse after Gaddafi. Inter Press Service, 14. 7. 2012. Dostupné z <<http://www.ipsnews.net/2012/07/human-rights-worse-after-gaddafi/>> (20. 2. 2015)

KIRKPATRICK, David D. (2012). *Libya's Prime Minister is Dismissed.* The New York Times, 7. 10. 2012. Dostupné z <http://www.nytimes.com/2012/10/08/world/africa/libyas-prime-minister-is-dismissed.html?_r=0>

Liberal Coalition makes Strides in Historic Libyan Election. CNN, 18. 7. 2012. Dostupné z <<http://edition.cnn.com/2012/07/17/world/africa/libya-election/>> (26.2.2015)

Libya: Civilian deaths from NATO airstrikes must be properly investigated. Amnesty International, 19. 3. 2012. Dostupné z <<https://www.amnesty.org/en/articles/news/2012/03/libya-civilian-deaths-nato-airstrikes-must-be-properly-investigated/>>

Libya: Coalition attacks Sirte for first time. The Telegraph, 28. 3. 2011. Dostupné z <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8410250/Libya-coalition-attacks-Sirte-for-first-time.html>> (2. 2. 2015)

Libya David Cameron Statement, ITV News, 22. 8. 2011. Dostupné z <<https://www.youtube.com/watch?v=RtfM2QcIAF0>> (2. 1. 2015)

Libya: Government attacks in Misrata kill Civilians. Human Rights Watch, 10. 4. 2011. Dostupné z <<http://www.hrw.org/news/2011/04/10/libya-government-attacks-misrata-kill-civilians>> (1. 1. 2015)

Libya: Pro-Gaddafi forces check rebel advance. BBC news, 7. 3. 2011. Dostupné z <<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12663513>> (1. 1. 2015)

Libyan elections: Low turnout marks bid to end political crisis. BBC news, 26. 6. 2014. Dostupné z <<http://www.bbc.com/news/world-africa-28005801>>

L'opération Libyenne était-elle une guerre juste ou juste une guerre? Le Monde, 25. 11. 2011. Dostupné z <http://www.lemonde.fr/idees/article/2011/11/25/l-operation-libyenne-etait-elle-une-guerre-juste-ou-juste-une-guerre_1608874_3232.html> (31. 1. 2015)

MULHOLLAND, Hélène (2011). *Libya intervention: British forces played key role, says Cameron*. The Guardian, 2. 9. 2011. Dostupné z <<http://www.theguardian.com/world/2011/sep/02/libya-intervention-british-forces-key>> (19.2.2015)

NATO and Libya, 28. 3. 2013. Dostupné z <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_71652.htm> (3. 3. 2015)

NATO Chief Rasmussen "proud" as Libya mission ends. BBC, 31. 10. 2011. Dostupné z <<http://www.bbc.com/news/world-africa-15516795>> (3. 3. 2015)

On Libya and the Unfolding Crises. Noam Chomsky interviewed by Stephen Shalom and Michael Albert, 30. 3. 2011. Dostupné z <<http://www.chomsky.info/interviews/20110330.htm>> (1. 2. 2015)

OREND (2011). *2011 McCain Conference: Brian Orend on Jus Post Bellum (Justice after War)*. Videoz  znam konference, dostupn   z <<https://www.youtube.com/watch?v=RUrIUg721g0>> (14. 2. 2015)

President Obama Authorizes Limited Military action in Libya, 19. 3. 2011. Dostupné z <<https://www.youtube.com/watch?v=5bfk23IY2vg>> (3. 2. 2015)

Prime Minister David Cameron's statement on Libya. BBC News, 18. 3. 2011. Dostupné z <<http://www.bbc.co.uk/news/uk-12786786>> (19. 2. 2015)

Republicans upset with Obama's regime change remarks. CNN, 29. 3. 2011. Dostupné z <<http://edition.cnn.com/2011/POLITICS/03/28/obama.reaction/>> (17. 1. 2015)

Sarkozy : discours du président suite au Sommet Européen sur la Libye, 11. 3. 2011. Dostupné z <<https://www.youtube.com/watch?v=ZvE07EERmIg>> (3. 2. 2015)

SENGUPTA, Kim (2014). *Libya, from Arab Spring to Islamist Autumn*. The Independent, 3. 11. 2014. Dostupné z <<http://www.independent.co.uk/voices/commentators/libya-from-arab-spring-to-islamist-autumn-9836925.html>> (11. 2. 2015)

STRATTON, Allegra: *Obama, Cameron and Sarkozy: no let-up in Libya until Gaddafi departs*. The Guardian, 15. 4. 2011. Dostupné z <<http://www.theguardian.com/world/2011/apr/15/obama-sarkozy-cameron-libya>> (28. 2. 2015)

WINTOUR, Patrick – TAYLOR, Richard Norton: *Libyan opposition leaders to get advice from UK military*. The Guardian, 4. 3. 2011. Dostupné z <<http://www.theguardian.com/world/2011/mar/04/libyan-opposition-leaders-advice>> (19. 2. 2015)

WINTOUR, Patrick – BOWCOTT, Owen (2011). *Libya: The legal case for deployment*. The Guardian, 21. 3. 2011. Dostupné z <<http://www.theguardian.com/world/2011/mar/21/libya-arab-and-middle-east-protests>> (17. 1. 2015)

Literatura

BANTA, Benjamin R. (2010). *Virtuous war and the emergence of jus post bellum*. Review of International Studies, Vol. 37, No. 1, str. 277-299

BASS, Gary J. (2004). *Jus Post Bellum*. Philosophy and Public Affairs, Vol. 32, No. 4, str. 384-412

BEN-PORATH, Sigal (2008). *Care Ethics and Dependence: Rethinking Jus Post Bellum*. Hypatia, Vol. 23, No. 2, str. 61-71

BOLCU, Claudiu (2013). *NATO's Intervention in Libya: the Pathway Towards a Legitimate Humanitarian Intervention*. Studia Universitatis Babes-Bolyai, Europaea, Vol. 58, No. 1, str. 107-124

BOSANQUET, Camilla (2007). *Refining Jus Post Bellum*. Dostupné online z <<http://isme.tamu.edu/ISME07/Bosanquet07.html>> (19.2.2015)

BROWN, Davis (2008). *The Sword, the Cross and the Eagle. The American Christian Just War Tradition*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 293 str.

CORTRIGHT, David (2011). *A just War in Libya?* 24. 3. 2011. Dostupné z <<https://www.commonwealmagazine.org/just-war-libya>> (2. 3. 2015)

DAVIDSON, Jason W. (2013). *France, Britain and the intervention in Libya: an integrated analysis*. Cambridge Review of International Affairs, Vol. 26, No. 2, str. 310 - 329

DEMBINSKI, Matthias – REINOLD, Theresa (2011). *Libya and the Future of the Responsibility to Protect – African and European Perspectives*. Peace Research Institute Frankfurt, Report No. 107, 30 str.

DIETRICH, John W. (2013). *R2P and Intervention after Libya*. Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences, Vol. 5, No. 2, str. 323-352

DiMEGLIO, Richard P. (2005). *The Evolution of the Just War tradition: Defining Jus Post Bellum*. Military Law Review, Vol. 186, str. 116-163

DOBBINS, James – WEHREY, Frederic (2011). *Libyan Nation Building After Qaddafi. Helping the Rebels Help Themselves*. Foreign Affairs, 2011. Dostupné z <<http://www.foreignaffairs.com/articles/68227/james-dobbins-and-frederic-wehrey/libyan-nation-building-after-qaddafi>> (19.3.2015)

- DUŘPEKTOVÁ, Eva (2011). *Morální aspekty zahraniční politiky USA za vlády George W. Bushe optikou teorie spravedlivé války*. Rigorózní práce, FSS Brno, 117 str.
- ELSHTAIN, Jean Bethke (2011). *Comments on the Libya intervention in Light of Just War Doctrine on Right Authority*. 8. 4. 2011. Dostupné z <<http://www.capitalcommentary.org/libya/comments-libya-intervention-light-just-war-doctrine-right-authority>> (19.1.2015)
- ELSHTAIN, Jean Bethke (2003). *Just War Against Terror. The Burden of American Power in a Violent World*. New York: Basic Books, 240 str.
- EMADI, Hafizallah (2012). *Libya: The Road to Regime Change*. Global Dialogue, Vol. 14, No. 2, str. 128-142
- ETZIONI, Amitai (2012). *The Lessons of Libya*. Military Review, Vol. 92, No. 1, str. 45-54.
- GARLAND, Landen (2012). *2011 Libyan Civil War*. Delhi: White Word Publications, 174 str.
- GROTIUS, Hugo (1925). *De Jure Belli ac Pacis*. Oxford: Clarendon Press, II, 1
- CHARLES, Daryl J. (2005). *Between Pacifism and Jihad: Jus War Christian Tradition*. Downers Grove: InterVarsity Press, 197 str.
- CHIGOZIE, Ibeh Moses (2014). *Libya: The Moral Permissibility of Operation Unified Protector*. 25. 1. 2014. Dostupné z <<http://www.e-ir.info/2014/01/25/libya-the-moral-permissibility-of-operation-unified-protector/>> (19.2.2015)
- CHIVVIS, Christorher S. – MARTINI, Jeffrey (2014). *Libya After Qaddafi. Lessons and Implications for the Future*. RAND, National Security Research Division, 97 str. Dostupné z <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR500/RR577/RAND_RR577.pdf> (1. 3. 2015)
- JOHNSON, James Turner. *Aquinas and Luther on War and Peace: Sovereign Authority and the use of Armed Force*. Journal of Religious Ethics, Vol. 31, No. 1, str. 3-20
- JOHNSON, James Turner. *Moral Responsibility after Conflict. The idea of Jus Post Bellum for the Twenty-First Century*. In: PATTERSON, Eric (ed) (2012). *Ethics beyond war's end*. Washington DC: Georgetown University Press, kap. 1
- KUPERMAN, Alan J. (2013). *A Model Humanitarian Intervention? Reassessing NATO Libya Campaign*. International Security, Vol. 38, No. 1, str. 105 – 136
- KUPERMAN, Alan J. (2015). *Obama's Libya Debacle. How a Well-Meaning Intervention Ended in Failure*. Foreign Affairs, Vol. 94, No. 2. Dostupné z <<http://www.foreignaffairs.com/issues/2015/94/2>> (1. 4. 2015)

- LINDEN, Harry van der (2012). *Barack Obama as Just War Theorist: The Libyan Intervention*. Butler University Libraries. Dostupné z <http://digitalcommons.butler.edu/facsch_papers/234> (19.2.2015)
- LUCAS, George R. JR. Jus Ante and Post Bellum. Completing the Circle, Breaking the Cycle. PATTERSON, Eric (ed) (2012). *Ethics beyond war's end*. Washington DC: Georgetown University Press, kap. 2
- MADSEN, Marianne Mosegaard – SELSBÆK, Simone Sophie Wittstrøm (2012). *The Responsibility to Protect and the intervention in Libya*. Global studies non-master thesis: Roskilde University, 70 str.
- MARTIN, Rex. *Walzer and Rawls on Just Wars and Humanitarian Interventions*. In: LEE, Steven P (ed.) (2007). *Intervention, Terrorism and Torture. Contemporary Challenges to Just War Theory*. Geneva: Springer, str. 75-88
- MAY, Larry (2013). *Jus Post Bellum Proportionality and the Fog of War*. The European Journal of International Law, Vol. 24, No. 1, str. 315-333
- MURRAY, Donette (2013). *Military action but not as we know it: Libya, Syria and the making of an Obama Doctrine*. Contemporary Politics, Vol. 19, No. 2, str. 146-166
- NARDIN, Terry (2013). *From Right to Intervene to Duty to Protect: Michael Walzer on Humanitarian Intervention*. The European Journal of International Law, Vol. 24, No. 1, str. 67-72
- NURUZZAMAN, Mohammed (2013). *The "Responsibility to Protect" Doctrine: Revived in Libya, Buried in Syria*. Insight Turkey, Vol. 15, No. 2, str. 57-66
- OREND, Brian (2002). *Justice after war*. Ethics & International Affairs, Vol. 16, No. 1, str. 43-56
- OREND, Brian (2006). *The Morality of War*. Peterborough: Broadview Press, 289 str.
- PATTERSON, Eric. *Jus Post Bellum and International Conflict: Order, Justice, and Reconciliation*. In: BROUGH, Michal W.; LANGO, John W.; van der LINDEN, Harry (eds) (2007). *Rethinking the just war tradition*. Albany: State University of New York Press, kap. 2
- PATTISON, James (2011). *The Ethics of Humanitarian Intervention in Libya*. Ethics and International Affairs, Vol. 25, No. 3, str. 271-277
- PAYANDEH, Mehrdah (2012). *The United Nations, Military Intervention and Regime Change in Libya*. Virginia Journal of International Law, Vol. 52, No. 2, str. 356-403
- RENGGER, Nicholas (2005). *The judgment of war: On the idea of legitimate force in world politics*. Review of international studies, Vol. 31, No. 11, str. 143-161

ROBERTS, Hugh (2011). *Who Said Gaddafi Had to Go?* London Review of Books, Vol. 33, No. 22. Dostupné z <<http://www.lrb.co.uk/v33/n22/hugh-roberts/who-said-gaddafi-had-to-go>> (19.2.2015)

SCHUCK, Michael J. *When the shooting stops: Missing elements in just war theory.* Christian Century, Vol. 111, No. 30, 1994, str. 982-984

TEITEL, Ruti (2013). *Rethinking jus post bellum in an Age of Global Transitional Justice: Engaging with Michael Walzer and Larry May.* The European Journal of International Law, Vol. 24, No. 1, str. 335-342

TONER, Christopher (2010). *The Logical Structure of Just War Theory.* The Journal of Ethics, Vol. 14, No. 2, str. 81-102

TÜRKMEN, Füsün (2014). *From Libya to Syria: The Rise and Fall of Humanitarian Intervention?* ACUNS Annual Meeting, June 19-21, Kadir Has Universit, Turkey.

WALZER, Michael (1977). *Just and Unjust Wars. A Moral Argument with Historical Illustrations.* New York: Basic Books, 361 str.

WALZER, Michael (2004). *Arguing About War.* New Haven: Yale University Press, 208 str.

WALZER, Michael. *The Aftermath of War. Reflections on Jus post Bellum.* In: PATTERSON, Eric (ed) (2012). *Ethics beyond war's end.* Washington DC: Georgetown University Press, kap. 2

Abstrakt (CZ)

Tato diplomová práce analyzuje formou případové interpretativní studie vojenskou intervenci NATO v roce 2011, a to pomocí kritérií teorie spravedlivé války. První část práce se věnuje této teorii v její tradiční podobě, kdy je teorie spravedlivé války tvořena dvěma etablovanými kategoriemi. Jedná se o *jus ad bellum*, která kodifikuje kritéria spravedlivého vyhlášení války a *jus in bello*, jenž se následně zabývá způsoby vedení války. Důraz je zde kladen na moderní pojetí těchto kritérií, neboť právě to je pro účely této práce nejvíce relevantní. Druhá kapitola se následně soustředí na doposud málo probádanou kategorii poválečné spravedlnosti *jus post bellum*. Jsou zde uvedeny argumenty pro její plnohodnotné začlenění do teorie spravedlivé války, neboť právě postkonfliktní aktivity vítězného aktéra se v dnešní době v kontextu prevence škod a lidského utrpení ukazují jako vysoce relevantní a jejich přehlížení může mít z hlediska dlouhodobé stability regionu po konfliktu katastrofální následky. Ve třetí části práce je poté takto rozšířený koncept spravedlivé války aplikován na libyjskou intervenci NATO v roce 2011, která byla obhajována jako spravedlivá, přiměřená a z hlediska odvrácení hrozící humanitární katastrofy nezbytná. Z analýzy vyplývá, že právě oblast poválečné spravedlnosti byla intervenujícími silami výrazně podceněna a rezignace NATO na snahy aktivně se angažovat v rámci principů *jus post bellum* je tím, čemu lze přičítat dnešní neutěšený stav v zemi, která de facto naplňuje definici tzv. "failed state."

Klíčová slova: Libye, humanitární intervence, spravedlivá válka, teorie spravedlivé války, *jus post bellum*

Abstract (EN)

Using a method of interpretive case study, this diploma thesis deals with the military intervention in Libya in 2011 as seen by the jus war theory. First part of the thesis focuses on the just war theory in its traditional form which consists of two categories. These include so called *jus ad bellum*, which codifies criteria of just war declaration, and *jus in bello* which deals with norms of how just war should be conducted. Modern interpretation of these criteria is used since they are most relevant for the purposes of the thesis. Following part deals with little-known category of *jus post bellum* - postwar justice. Arguments whether this concept should be equally relevant part of the just war theory are considered since actions of the victor taken after the conflict seem to emerge as very important in today's warfare. Ignorance of the obligation to be actively involved in postwar reconstruction may result in catastrophic consequences in terms of regional stability and human rights. Thus, in the third part of the thesis, this broadened design of the just war theory is applied to the 2011 Libya intervention which was verbally justified as just, proportionate and necessary in order to avert pending humanitarian disaster. What the analysis on these grounds concludes is that the postwar justice was strongly underestimated by the intervening actors and this negligence might be the reason to which current Libya's bleak situation, high degree of overall decline and the fact that the country now basically meets the definition of a "failed state" is attributable.

Key words: Libya, intervention, just war, jus war theory, jus post bellum